

#HaberinDevamıHabercininRefahı

2023-2024 BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ RAPORU

HAZIRLAYANLAR:
ÜLKÜ ŞAHİN, İLYAS COŞKUN

tgs
TÜRKİYE GAZETECİLER SENDİKASI
www.tgs.org.tr

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ RAPORU 2023-2024

tgs

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından sağlanan finansal destek ile hazırlanmıştır.
İçeriğinden tümüyle TGS sorumlu olup, Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

TGS Genel Merkez Basın Sarayı Kat:2 Cağaloğlu/İstanbul

Tel: 0212 514 06 94 **Faks:** 0212 511 48 17 tgs.org.tr

TGS Akademi Abide-i Hürriyet Caddesi No:211 C Blok Kat.1 Şişli/İstanbul **Tel:** 0212 809 38 92

Kapak Fotoğrafı: İlyas Coşkun / TGS

SUNUŞ

Türkiye’de basın ve ifade özgürlüğü ne yazık ki gazeteci yargılamaları, keyfi tutuklamalar, kolluk şiddeti, sansür ve oto-sansür gibi başlıklara sıkışmış durumda. Oysa iş güvencesi, ekonomik ve sosyal haklar, adil ücret talebi de doğrudan basın özgürlüğünün konusu.

Türkiye’de emeği ile geçinen milyonlarca yurttaş, ağır bir ekonomik bunalım içinde yaşam mücadelesi veriyor. Elbette gazeteciler de bu bunalımdan muaf değil. Hemen her gün sesini duyurmaya çalıştıkları asgari ücretli, memur, emekli gibi onlar da günlük geçim mücadelesinin içinde. Özellikle son iki yıldır gıdadan konuta, enerjiden okul masraflarına kadar tüm temel tüketim başlıklarında fahiş fiyat artışları yaşanıyor. Peki hayat pahalılığı ve yoksullaşma ile basın özgürlüğü arasında bir bağ olabilir mi?

Ekonomik kaygı içinde ve iş güvencesinden yoksun çalışan gazetecilerin, kalemlerini özgürce kullanamadığını sahadaki görüşme ve gözlemlerimizde fark ediyoruz. Gazetecilik hiçbir dönem çok para kazanılan, zengin eden bir meslek olmadı. Ancak artık evin kirasını, faturaları nasıl ödeyeceğimizi düşünmek zorunda kaldığımız bir süreçten geçiyoruz. Hiç değilse haftada bir sosyal aktiviteye katıldığımız, kitap, gazete almayı yük görmediğimiz, çocuklarımızın okul masraflarını kuruş kuruş hesaplamadığımız günler geride kaldı.

Bugün geldiğimiz nokta, bizleri memnun etmiyor. Marketleri dolaşip temel ihtiyaçların fiyatlarını kıyaslıyoruz. Sinema, tiyatro, konser takip etmenin lüks sayıldığı koşullarda kitap alırken zorlanıyoruz. Basın çalışanlarının geçim kaygısı, hiçbir dönem bu kadar büyük olmadı.

Mevcut durumun tek sorumlusu elbette güncel ekonomik bunalım değil. Gazeteciler adım adım bu noktaya getirildi.

1990’larda başlayan sendikasılaştırma operasyonları ile patron ne verirse ona razı gelen bir gazeteci profili yaratıldı. O yıllarda büyük medyada çalışan gazeteciler, geçim kaygısından uzaktı. Sendikasılaştırma operasyonu sonrası sektörde yeniden sendika fikri yayılmasın diye kazanılan haklar yavaş yavaş kırıldı.

Bugün gazetecileri asgari de olsa hâlâ koruyan Basın İş Kanunu hazırlanırken, öncelik gazeteciler değil, halkın haber alma hakkı ve basın özgürlüğü olmuştu. Patron ve hükümet baskısından uzak, haberlerini özgürce hazırlayabilmeleri ve gelecek kaygısı duymadan çalışabilmeleri için kanunda birçok koruyucu madde vardı. Bunların en başında ücretlerin peşin ödenmesi, ödenmeyen her gün için yüzde 5 faiz uygulanması, izin ücretleri, kıdem zammı gibi düzenlemeler geliyordu. Bu güvenceler; gazetecilerin geçim kaygısı duymadan haberlerini yapabilmesine imkân tanırken, patronlardan gelebilecek basın özgürlüğü ihlallerini frenleyen önlemlerdi.

Sendikal güvencenin ortadan kalkmasıyla dağınık, örgütsüz bir meslek grubuna dönüşen gazetecilik, sahip olunan yasal hakların yüksek yargı tarafından son 15 yılda tek tek elimizden alınmasına esaslı bir direniş gösteremedi.

Bu dönemde basın özgürlüğüne yönelik saldırılar da artarken mesleğin ana gündemi tutuklamalar, gözaltılar ve yargılamalar oldu. Gazetecilerin özgürlüğü mücadelesi öncelik oldu. Bu ikili saldırı altında gazeteciler, patronlardan ve iktidardan gelen baskı karşısında iş güvencelerini, sosyal haklarını, ücretlerini koruyamadı.

Eskiden ücretler arasındaki farklardan şikâyet edilirken, bu yeni dönemde ücretler dipte eşitlendi. Sendikalaşan, patronlarıyla pazarlık yapma gücünü kazanabilen gazeteciler daha iyi koşullara sahip olmaya başlasa da bu sektörün küçük bir kısmı için mümkün oldu. Üstelik sektörün geneli sendikasız, iş güvencesinden yoksun ve işsizlik tehdidi altındayken mevcut toplu iş sözleşmeleri baskılandı.

Bugün gazetecilerin büyük çoğunluğu yoksulluk sınırının altında bir ücret ile hatta asgari ücret seviyesinde gelirlerle geçim savaşı veriyor. Yerel medyada çalışanların ezici çoğunluğu asgari ücret dahi almakta zorlanıyor. Bu koşullarda çalışan gazetecilerin, bırakın iktidar ve patron baskısını, evrensel kalitede habercilik yapabilmek için kendilerini geliştirmesi, mesleklerine yatırım yapabilmesi bile mümkün değil. Bu nedenle gazeteci yoksulluğu bu sene ki raporumuzun ana konusu oldu. Sahadan en güncel verileri almak amacıyla üyelerimizin yoksulluk algısını ölçmek, onların ekonomik ve sosyal tüketim davranışlarına dair bilgi toplamak istedik. Bunun için düzenlediğimiz anketin çarpıcı sonuçlarını da raporda bulabileceksiniz.

Son yirmi yılda yaşanan siyasal baskının medyada bir dönüşüme neden olduğu ve bunun da gazeteciliğe olan güveni diplere indirdiği bir gerçek. Yaşanan güven kaybına ek olarak tek merkezden yapılan haberler, artan maliyetler vb. izlenme/okunma/dinlenme ve satın alma oranlarını düşürmüş olsa da tüm bunların sorumlusu gazeteciler değil.

Bu yoksulluk kıskacından kurtulabilmek için gazetecilerin sendikalaşmak ve pazarlık masasında yeniden dengeyi kurmaktan başka çaresi yok. Şüphesiz böylesi bir medya iklimi, gazetecilerin ekonomik ve sosyal haklarını iyileştireceği gibi ifade özgürlüğünü de artıracak ve mesleğimizin hak ettiği güveni inşa edecektir.

Sözlerimi bitirmeden önce “Gazze’deki Gazetecilere Yönelik Savaş” başlıklı yazısıyla raporumuza katkı sunan Uluslararası Gazeteciler Federasyonu Genel Sekreter Yardımcısı Tim Dawson’a teşekkür ediyorum. İşgal altındaki ülkelerinde, mesleklerini icra ederken öldürülen Filistinli meslektaşlarımızı saygıyla anıyor; sakat bırakılan, şiddete uğrayan meslektaşlarımıza TGS ailesi olarak dayanışma duygularımızı iletiyorum.

GÖKHAN DURMUŞ

Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı

TEŞEKKÜRLER

Raporun hazırlanmasına katkı veren ve dayanışma gösteren, Basın özgürlüğü davalarındaki bilgi paylaşımları için Av. Ali Deniz Ceylan, Av. Devrim Avcı Özkurt, Av. Enes Hikmet Ermaner, Av. Emine Özhasar, Av. Fatih Aydın, Av. Merve Kurhan, Av. Muhammed Ünsal, Av. Nuray Özdoğan, Av. Resul Temur, Av. Tolgay Güvercin'e;

Destekleri ve cömert bilgi paylaşımları için gazeteci Cansu Pişkin, Deniz Tekin, Erol Önderoğlu, Eylem Sonbahar ve Özgür Öğret'e;

Değerli katkıları için Gazetecileri Koruma Komitesi'ne (CPJ), Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'ne (MLSA), P24 Bağımsız Gazetecilik Platformu'na, Uluslararası Basın Enstitüsü'ne (IPI), Medya Gözlem Veritabanı'na, Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Türkçe'ye, Dicle Fırat Gazeteciler Derneği'ne (DFGD), İfade Özgürlüğü Derneği'ne (İFÖD) ve Düşünce Suçu(!)na Karşı Girişim'e
Teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	4
İÇİNDEKİLER	8
KISALTMALAR.....	11
GİRİŞ	12
METODOLOJİ	13
I.GAZZE'DEKİ GAZETECİLERE YÖNELİK SAVAŞ.....	15
II.CEZAEVİNDEKİ GAZETECİLER, TUTUKLAMALAR VE TAHLİYELER	17
A.Cezaevindeki Gazeteciler	17
Tablo 1: 1 Nisan 2024 Tarihi İtibarıyla Cezaevinde Bulunan Gazetecilerin Listesi	17
B.Cezaevindeki Gazetecilere Yöneltilen Suçlamalar	17
Tablo 2: Cezaevindeki Gazetecilere İddianamelerde Atılı Suçların Sayısal Dağılımı	18
C.Tutuklanan Gazeteciler	18
Tablo 3: Nisan 2023- Nisan 2024 Zaman Aralığında Tutuklanan Gazeteciler	18
D.Tahliye Edilen Gazeteciler	19
Tablo 4: Nisan 2023- Nisan 2024 Zaman Aralığında Cezaevinden Tahliye Edilen Gazetecilerin Listesi ve Tahliye Şekilleri	19
III.SORUŞTURMALAR	21
IV.YARGILAMALAR	21
A.Ceza Yargılamaları	21
B.Tazminat Yargılamaları	21
C.Bireysel Başvuru Kararları.....	22
i.Nurcan Kaya Başvurusu	22
ii.Özgür Boğatekin Başvurusu	22
V.DEZENFORMASYON SUÇU RAPORU	23
A.Verilerle Dezenformasyon Suçu	23
B.Anayasa Mahkemesi TCK217/A Kararı	24
VI.SALDIRILAR VE CEZASIZLIK	26
A.Hrant Dink Cinayeti Davaları	26
B.Uğur Mumcu Cinayeti Davası	27
C.Cemal Kaşıkçı Davası	27
VII.İNTERNET BASININA YÖNELİK MÜDAHALELER	28
A.Erişim Engelleme ile ilgili AYM Kararları	28

VIII.BASIN KURULUŞLARINA YÖNELİK MÜDAHALELER	29
A.RTÜK Müdahaleleri	29
Tablo 5: Nisan 2023- Nisan 2024 Zaman Aralığında RTÜK tarafından Uygulanan Para Cezalarının Kurumlar Bazında Dağılımı	29
B.Basın İlan Kurumu Müdahaleleri	30
IX.MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ	32
A.Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinde Değişiklik	32
i. 8 Aralık 2023 tarihli Yönetmelik Değişikliği	32
ii. 4 Ekim 2023 tarihli Yürütmeyi Durdurma Kararı	32
iii. 6 Mart 2024 tarihli Yönetmelik Değişikliği	33
B.Avrupa Medya Özgürlüğü Yasası	33
XI. SEKTÖRE BAKIŞ	35
A.Uőkolunun Genel Değerlendirmesi	35
B.Basın Kuruluşlarındaki Çalışan Sayısı	35
Tablo 6: Nisan 2023- Nisan 2024 Zaman Aralığında RTÜK tarafından Uygulanan Para Cezalarının Kurumlar Bazında Dağılımı	36
C.İletişim Başkanlığı Basın Kartı Sahipliği Konusunda Bilgi Vermiyor	36
D.İki Tehdit: İşsizlik ve Güvencesiz İstihdam	36
E.Bir Haysiyet Mücadelesi: Sendikal Faaliyet	37
Tablo 7: İşkolunda Sendikalaşma Oran ve Sayıları	38
Tablo 8: TGS'nin Yetkili Olduğu İşletmeler	38
Tablo 9: Yargı Aşamasındaki İşyerleri	39
Tablo 10: Grevin Sürdüğü İşyeri	39
F. AFP ve Sputnik Grevleri	39
i. Anayasa'ya Meydan Okuyan Şirket: Sputnik	39
ii. Grev İlanına Tahammülsüzlük	40
iii. On Gazeteci Kökenli Milletvekilinden Ortak Soru Önergesi	40
iv. Gezi Sonrası İlk Defa Taksim'e Çıkıldı	40
v. Grevciler Karakola Çağırıldı	40
vi. Grevin ve İşten Atmaların Hukuki Boyutu	41
vii. Mücadele Yeni Bir Aşama	41
G.GAZETECİLERİN TAZMİNATLARI PULA DÖNDÜ	41
Tablo 11: Gazeteci ve İşçi Alacaklarına Uygulanan Faizlerin Farkı	42

Tablo 12: Yıllar İçerisinde Gazeteci ve İşçi Alacaklarına Uygulanan Faizlerin Net Asgari Ücret Karşısındaki Durumu.....	43
H.Gazetecilerin Vize Sorunu ve Yeşil Pasaport Hakkı	43
I.Yoksulluk Araştırması: Ekonomik ve Sosyal Düzey Anketi	44
i.Dengeli Bir Mesleki Kıdem Dağılımı	44
ii.İşletme Ölçeğinde Tutarlı Dağılım	45
iii.Çoğunluk Üniversite Mezunu	46
iv.Ücretler Yoksulluk Sınırının Altında	47
v.“Hiçbir Zaman Asgari Ücret Almadım”	49
vi.Tek Gelir Kaynağı Alınan Ücretler	49
vii.Ailenin Maddi Desteği Sürüyor	50
viii.Tüm İhtiyaçlar Karşılanmakta Zorlanıyor	51
ix.Temel İhtiyaçlar İçin Minimum 30 Bin TL Gerekli	52
x.“Geçinmek İçin Sihirbaz Olmak Lazım”	53
xi.Fırsat Olsa Ek İş Yapacaklar	54
xii.En Çok Harcama Barınma, Ulaşım ve Gıdaya Yapılıyor	56
xiii.Çoğunluk Kendini Yoksul Hissediyor	58
xiv. Gazeteciler Kendini Düşük Gelir Grubunda Görüyor	59
xv.Sosyal ve Kültürel Gelişime Bütçe Azalıyor	60
xvi.Kötü Ekonomi Hem Sözleşmeleri Hem Hakları Baskılıyor	62
xvii.Geçen Yıla Göre Alım Gücü Düştü	63
xviii.Ücretler Enflasyon Nedeniyle Eriyor	64
xix.Ev, Araba Almak Hayâl Oldu	65
xx.İstanbul Öne Çıkıyor	66
xxi.Gazetecilerin Yarısı Kirada Yaşıyor	67
xxii.Evde Tek Çalışan Gazeteci Değil	68
xxiii.Çoğunluk Gazeteciliği Bırakmaya Hazır	69
xxiv.Ülkedeki En Önemli Sorun Ekonomi	71
xxv.Üyeler Toplu İş Sözleşmesi ve Daha İyi Haklar İstiyor	72
xxvi.Anket Verilerinin Genel Değerlendirmesi	73
SONUÇ	75

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFP	Agence France-Press (Fransa Haber Ajansı)
AP	Associated Press
AYM	Anayasa Mahkemesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BBC	British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BİK	Basın İlan Kurumu
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇGD	Çağdaş Gazeteciler Derneği
EPA	The European Pressphoto Agency B.V (Avrupa Haber Ajansı)
ETHA	Etkin Haber Ajansı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
IFJ	Uluslararası Gazeteciler Federasyonu
IPC	Uluslararası Basın Kartı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İDDK	Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
İHA	İhlas Haber Ajansı
MA	Mezopotamya Ajansı
RAI	Radio Audizioni Italiane (İtalyan Haber Ajansı)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİS	Toplu İş Sözleşmesi
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VOA	Voice of America (Amerika'nın Sesi)

GİRİŞ

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) 2023-2024 Basın Özgürlüğü Raporu, son bir yıllık dönemde basın özgürlüğüne yönelik müdahaleleri tespit etme ve paylaşma amacıyla hazırlandı.

Bu sene raporumuzun ana temasını, gazeteci yoksulluğu oluşturuyor. Düşük ücret, uzun çalışma saatleri ve sendikasızlığa zorlanan gazetecilerin yüz yüze bırakıldığı yoksulluğun boyutlarını raporumuzda paylaşmak istedik. Çünkü basın özgürlüğünün bir ayağını editoryal bağımsızlık oluştururken diğer ayağı ekonomik ve sosyal haklar ile bunların güvencesidir. Basın özgürlüğünde yaşanan gerileme ile gazetecilerin ekonomik olarak daha kırılgan hale gelmiş olması birbirinden ayrı meseleler değildir. Gazetecilerin yaşadığı yoksulluğun boyutunu, ekonomik ve sosyal düzeylerini ortaya koymak amacıyla “*Yoksulluk Araştırması: Ekonomik ve Sosyal Düzey Anketi*” başlıklı bir çalışmaya da raporumuzda yer verdik.

Daha önce olduğu gibi basın özgürlüğüne müdahale biçimlerini başlıklar halinde bu yıl da irdeliyoruz. Bu amaçla cezaevindeki gazetecilerin listesi, gazetecilere iddianamelerde atılı suçların dağılımı, son bir yıl içinde ülkemizde yaşanan gazeteci tutuklamalarının durumu, tahliye edilen isimler, gazetecilere yönelik gözaltı ve soruşturmalara ilişkin veriler raporumuzda yer alıyor. ‘Yargılamalar’ başlığında son bir yılda gazeteciler hakkında yürütülen hukuki süreçlere dair sayısal verileri aktardık ve AYM tarafından yayımlanan bireysel başvuru kararlarına özet şekilde yer verdik. Yürürlüğe girdiği 2022 yılından bugüne gazeteciler aleyhine de kullanılan, TCK 217/A “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma” suçunun güncel bilançosunu da ortaya koyduk. Devamında, gazetecilere yönelik saldırıları ve gazeteci cinayeti davalarının güncel durumunu aktardık.

‘İnternete Yönelik Müdahaleler’ başlığı altında, yine son bir yıl içinde internet medyasına yönelik erişim engelleme ve içerikten çıkarma kararlarına değindik. ‘Basın Kuruluşlarına Yönelik Müdahaleler’ başlıklı bölümde ise RTÜK ve BİK müdahalelerini ayrıntılı olarak açıkladık. Tüm bu verilerin detaylarına EK’te sunulu tablolardan ulaşılabilir. ‘Mevzuattaki Değişiklikler’ başlığında, gazetecileri ve medya kuruluşlarını yakından ilgilendiren yasal değişiklikler ile bu değişikliklere karşı açılan davalar hakkında bilgi verdik.

‘Sektöre Bakış’ başlığı altında ise özellikle kolektif haklar bağlamında gazetecilerin ekonomik ve sosyal düzeylerine ilişkin verilere odaklandık. ‘İşkolunun Genel Değerlendirmesi’ alt başlığında, işkolunun genel görünümüne dair verileri paylaştık. ‘Basın Kuruluşlarındaki Çalışan Sayısı’ alt başlığında, işkolu içindeki kayıtlı gazeteci sayısına ve bunun sınıflara nasıl dağıldığına dair güncel sayıları sunduk. ‘İki Tehdit: İşsizlik ve Güvencesiz İstihdam’ alt başlığında, uzun süredir gazetecilerin kolektif hakları üzerinde baskı unsuru olan iki ekonomik ve sosyal olguyu irdledik. ‘Bir Haysiyet Mücadelesi: Sendikal Faaliyet’ alt başlığında, tüm olumsuzluklara rağmen TGS’nin yürüttüğü sendikal çalışmalara dair güncel bilgileri paylaştık. Rapor döneminde gerçekleşen AFP ve Sputnik grevlerine dair oldukça geniş değerlendirmeyi, ‘AFP ve Sputnik Grevleri’ alt başlığında bulabilirsiniz. Ekonomik istikrarsızlığın ve uzun yargılama süreçlerinin, gazetecilerin alacakları üzerindeki etkisini ‘Gazetecilerin Tazminatları Pula Döndü’ alt başlığında göstermeye çalıştık. ‘Yoksulluk Araştırması: Ekonomik ve Sosyal Düzey Anketi’nin tüm detaylarını raporun sonunda dikkatinize sunduk.

METODOLOJİ

Rapor, Nisan 2023-Nisan 2024 dönemleri arasındaki bir yıllık verileri kapsamaktadır. Kullanılan verinin birincil kaynağı; doğrudan TGS'ye ulaşan başvuru, şikâyet, bilgilendirme, destek talepleri ile sendikanın şehir ve işyeri ziyaretlerinde yaptığı görüşme ve gözlem notlarıdır.

Ayrıca “*Ekonomik ve Sosyal Düzey Anketi*” verileri de raporda birincil kaynak olarak kullanıldı. Bu kapsamda yetkili ve yetkisiz işyerlerindeki üyeler için iki ayrı anket formu hazırlandı. Bu formlar tüm sendika üyelerine 5 Nisan 2024 tarihinde e-posta yoluyla gönderildi. Anket, 18 Nisan 2024 tarihine kadar açık kaldı. Yetkili işyerleri için hazırlanan ankete, sözleşme kapsamındaki toplam 420 üyenin 63'ü katılım gösterdi. Yetkisiz işyerleri için hazırlanan ankete ise bu işyerlerindeki toplam 1625 üyenin 168'i katılım gösterdi. Ankete katılım oranı yetkisiz işyerlerinde %10,33 olurken, yetkili işyerlerinde %15 idi. Yetkili işyerleri anketine katılanların %87,3'ü, yetkisiz işyerleri anketine katılanların ise %88'i gazeteci üyelerdi¹. Dört yıl ve daha az süredir Sendikaya üye olanların oranı hem yetkili hem de yetkisiz işyerleri anketinde %76,2 oldu. Yetkili işyerleri anketinde erkek, kadın ve LGBTİ+ oranı sırasıyla %57,1, %39,7 ve %3,2 olurken bu oranlar yetkisiz işyerleri anketinde sırasıyla %73,2, %22,6 ve %2,4 oldu. Yetkisiz işyerleri anketinde %1,8'lik bir oran, bu soruya yanıt vermedi. Yetkili işyerleri anketinde 32 yaş ve altındakilerin ankete katılım oranı %41,3 iken yetkisiz işyerleri anketinde bu sonuç %39,9 oldu.

Hukuk biriminin yürüttüğü dava takipleri, düzenleyici işlemlere karşı açılan davalar ile resmî kurumlara yöneltilen bilgi edinme başvuruları da rapor için temel kaynak niteliğindedir. Hazırlık aşamasında özellikle uşkolundaki endüstriyel ilişkilerin güncel görünümü için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı başta olmak üzere resmî kurumların, emek ve meslek örgütlerinin verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca gazetecilik emeği ve mesleği üzerine yazılmış akademik metinler ile TGS'nin ilgili dönemde yaptığı çalışmalar da referans olarak raporda kullanılmıştır. Günlük olarak geleneksel ve sosyal medya taranmış; haber ve paylaşımlar işlenmiştir. Yine çalışma mevzuatına ve yargı içtihatlarına ilişkin güncellemeleri içeren resmî kurumların internet siteleri, TBMM ve Resmî Gazete bu süreçte günlük olarak takip edilerek ilgili veriler rapora dâhil edilmiştir.

Ne var ki, önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da raporun hazırlık sürecinde kimi zorluklarla karşılaşmıştır. Resmî kurumların sadece kayıtlı istihdama dair veri sunması, sektöre ilişkin genel değerlendirmeyi görece zorlaştırmıştır. Kaynak taraması sırasında erişilen bilgilerin teyidi, hak ihlaline maruz kalan kimi gazetecilere ve dosya bilgilerine erişimdeki zorluklar ve resmî kurumların bilgi edinme hakkını ihlal edici tavrı, raporda yer alan veri setini daraltmıştır. Kısıtlılıklar nedeniyle rapor, ulaşabildiğimiz güncel bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu tür engeller nedeniyle rapora yansımayan vaka, sorun ve ihlallerin sayısına karşın rapor kapsamında sunulan verilerin, asgari düzeyde sorunların ve taleplerin tespitini gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Bu metodoloji takip edilerek tespit edilen sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir.

¹ Sendikanın toplamda yetkili olduğu 19 işletmenin içinde iki adet gazetecilik faaliyeti yürütmeyen şirket (Refinitiv ve Medya AŞ) bulunuyor. Sendikanın ayrıca medya sektörü dışında da (matbaa, yayınevi, dergi vb.) azımsanmayacak sayıda üyesi var.

Fotoğraf: Zain Jaafar / AFP

I. GAZZE'DEKİ GAZETECİLERE YÖNELİK SAVAŞ

Tim Dawson²

Gazze'deki gazetecilere yönelik bombardıman karşısında umutsuzluğa düşmemek güç. Bölgedeki medya çalışanlarının neredeyse %11'i hayatını kaybetti. Bu oran genel nüfusa kıyasla neredeyse on kat daha fazla. Hemen hepsi evlerini kaybetti ve çadırlarda yaşıyorlar. Ölüm her yerde, hayattakiler ise yiyecek ve su sıkıntısı çekiyorlar. Yakıt eksikliği, ekipmanlarını omuzlarında taşıyarak işe yürümelerine neden oluyor.

Batı Şeria, insanlık tarihinde neredeyse emsalsiz bir durumu yaşadı. Nüfusu modern savaşın tüm deşetlerine maruz kalan küçük, her yanı kuşatılmış bir kara parçası... Normalde siviller, kurşun ve bombalarla karşılaştıklarında kaçarak tepki verir. Gazze halkı için maalesef bu bir seçenek değil. Ki gazeteciler, daha da korkunç bir cezaya maruz kaldı.

İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF), bilinen en gelişmiş gözetleme araçlarına sahip. Gizlice cep telefonlarına virüs bulaştırabilir ve telefon kullanıcısı hakkında bol miktarda konum verisi toplayabilirler - elbette tüm iletişimlerini de. Konum verileri, insansız hava araçları ve bombalar için yapay zekâ destekli bir hedefleme yazılımı olan Gospel'e yüklenebiliyor.

Uluslararası gazetecilerin Gazze'ye sokulmaması, gazetecilerin durumunu daha da kötüleştirdi. 7 Ekim'den sonra İsrail, Gazze sınırlarını kuşattı ve IDF tarafından sıkı kontrol altında gerçekleştirilen birkaç turu saymazsak dışarıdan gelen muhabirlerin girişini engelledi.

² Tim Dawson, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) Genel Sekreter Yardımcısı, Çevirmen: Orhan Şener

IFJ Genel Sekreteri Anthony Bellanger, Aralık 2024'te İsrail'e gitti ve dünya basınının Gazze'ye girişinin engellenmesine karşı bir protesto düzenlemeye çalıştı. İsrail hükümeti onunla görüşmeyi reddetti. Netanyahu ve meslektaşları, Sky TV'den Alex Crawford tarafından koordine edilen yabancı muhabirlerin, Gazze'ye girmek için yazdıkları dilekçeleri de benzer şekilde geri çevirdi.

Olağanüstü acılarına rağmen, Gazze'nin gazetecileri dünya medyasına yaşanan trajediye dair kelimeler, sesler ve görüntüler sağlamaya devam ediyor. Gazze merkezli Filistin Gazeteciler Sendikası'nın (PJS) Başkan Yardımcısı Tahseen al-Astall diyor ki: *"Gazze'nin her bir karışında hikâye var ve biz hepsini anlatmaya kararlıyız. Ancak koşullar çok zorlayıcı. Su ve yakıt çok pahalı, yiyecek çok az ve elektrik ile internet bağlantılarına erişimde zorlanıyoruz"*.

Yardım, dünya genelindeki gazeteciler ile sendikalarından geldi. Çatışmanın başından itibaren, IFJ, patlama yaralanmalarının tedavisi için paketler, kameralar ve diğer ekipmanlar için pil satın almak üzere PJS'ye fon gönderdi. Al Astall ve diğer sendika yetkilileri, bu yardımları sahadaki gazetecilere dağıtmayı sürdürdü, bu da temel ihtiyaçlar için büyük bir yardım oldu.

Çatışma ve ölü sayısı arttıkça gazeteciler ve sendikaları IFJ Güvenlik Fonu'na olağanüstü dayanışma bağışlarıyla karşılık verdi. ABD'deki bağlı kuruluşlarımız The News Guild (Haberciler Birliği) ve National Writer's Union'dan (Ulusal Yazarlar Sendikası) her biri 10 bin Euro'luk bağışlar yaptı. Medya Sanatları İttifakı Avustralya ve Yeni Zelanda'daki E tû'deki meslektaşları 8 bin Euro gönderdi, Uluslararası Taşımacılık İşçileri Federasyonu 6 bin Euro daha sağladı. Birleşik Krallık+İrlanda Ulusal Gazeteciler Birliği, yaklaşık 40 bin Euro bağışta bulundu. Yüzlerce bireysel bağış da bunlara eklenerek temel ihtiyaçların karşılanmasını sağladı. PJS Başkanı Nasser Abu Baker, şunları söyledi: *"Dünyanın dört bir yanından bu kadar çok insanın cömertliği benim için büyük bir umut kaynağı. Gazze ve Batı Şeria'daki acılar kolayca anlatılamaz. Ancak toplanan tüm bu destekler, Gazze'deki gazetecilere derhal ve önemli bir yardım sağlayacak. Yardım eden herkese içten teşekkürlerimi sunuyorum."*

IFJ'nin Gazze'deki bir sonraki girişimi, gazetecilere destek ve çalışma alanı sağlayacak iki dayanışma merkezi açmak olacak. Bunlardan ilki, önemli desteklerle Kanadalı sendika Unifor ile Norveç Gazeteciler Sendikası tarafından mümkün kılındı. Han Yunus şehrinde kurulacak olan merkez, gazetecilere çalışabilecekleri, dinlenebilecekleri ve bilgi alışverişinde bulunabilecekleri bir üs sağlayacak. En önemlisi, yalnızca ham görüntüler satmak yerine tam yayın paketlerinin yapılabilmesi için tesisler de sunacak.

Geçen hafta, muhtemelen Refah'ta yer alacak ikinci bir dayanışma merkezini finanse etmek üzere yeni bir destek toplama çalışması başladı (akibeti önümüzdeki günlerde askeri olarak ne olacağına bağlı). Bu çaba, IFJ'nin aday göstermesiyle PJS'nin UNESCO/Guillermo Cano Dünya Basın Özgürlüğü Ödülü'nü alacağına duyurulmasıyla önemli bir destek de aldı. Ödül Filistin'in tüm gazetecilerine verilecek olsa da 25 bin dolarlık ödül PJS tarafından alınacak.

IFJ, Gazze'deki gazetecileri desteklemeye yönelik acil çabaların yanı sıra, bu katliamdan sorumlu olanların hesap vermesini sağlamak için de çalışıyor. İki yıl önce, IDF'nin gazetecileri hedef almasıyla ilgili Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne şikâyetlerde bulundu. Bu vakaların en bilineni, Shireen Abu Akleh olsa da, IDF'nin ateşi sonucu hayatını kaybettiği düşünülen birçok kişi var.

IFJ Genel Sekreteri Anthony Bellanger, *"Bu kadar çok gazetecinin hayatını kaybettiği bir durumda uluslararası hukukun uygulanması kesinlikle kritik önem taşıyor"* dedi. *"Bu çatışma etrafında, herhangi bir savaşta olduğundan daha fazla suçlama ve hikâyeler dolaşiyor. İhtiyacımız olan şey, gerçek kanıtların yargı önüne çıkmasıdır. Bu, Filistinlilerin uluslararası hukuka olan inancının yeniden tesis edilmesi açısından daha da önemlidir."*

IFJ, bu davayı desteklemek için Birleşmiş Milletler'de iki toplantı düzenledi, ancak Uluslararası Ceza Mahkemesi üzerindeki baskıyı sürdürmek önemli. Geçen aralık ayında, Başsavcı Karim Khan, Batı Şeria'yı ziyaret etti ve PJS liderleriyle görüştü, kendilerine 'devam eden bir soruşturma' hakkında güvence verdi.

Bugüne kadarki ilerlemeye dayanarak, uluslararası kuruluşlar, bu konuyu gündemde tutmak için sıkı bir şekilde çalışmak zorundadır, böylece Uluslararası Ceza Mahkemesi sözünde durmak zorunda kalacaktır.

Gazze'nin cesur muhabirleri tarafından sergilenen direnç göz önüne alındığında, uluslararası bir gazeteciler topluluğu olarak onlara karşı büyük bir sorumluluğumuz var. Böylesine korkunç bir ortamda dahi umutsuzluğa düşmemek, karşısına çıkan engelleri aşamayacağını düşünen her gazeteci için bir derstir. Uluslararası dayanışmanın gücü de burada gösterilmektedir. Bize bilgi için güvenen herkese gerçekten hizmet etmek istiyorsak, gazeteciler olarak birlikte durmamız gerekir.

IFJ'nin Uluslararası Güvenlik Fonu'na bağış yapmak için: <https://donorbox.org/donation-to-the-ifj-safety-fund>

II. CEZAEVİNDEKİ GAZETECİLER, TUTUKLAMALAR VE TAHLİYELER

Geçen bir yıllık süreçte **en az 55 gazeteci** cezaevine kondu. Bu gazetecilerin bir kısmı tahliye olurken bir kısmı hâlâ tutuklu veya hükümlü statüsünde cezaevlerinde bulunuyor. Bu bölümde, öncelikle rapor tarihi itibarıyla cezaevinde bulunan gazeteciler hakkında bilgiler paylaşılacaktır. Ardından son bir yılda tutuklanan ve tahliye edilen gazetecilere dair veriler sunulacaktır.

A. Cezaevindeki Gazeteciler

TGS tarafından dava dosyaları incelenerek mesleki faaliyeti nedeniyle özgürlüğünden mahrum bırakıldığı tespit edilen gazetecilerin listesi **Tablo 1**'de görülebilir. Bu liste doğrultusunda elimize ulaşan son bilgilere göre;

- 1 Nisan 2024 tarihi itibarıyla **13 gazeteci**, gazetecilik faaliyeti nedeniyle Türkiye'nin çeşitli cezaevlerinde özgürlüğünden mahrum durumda.
- Cezaevindeki gazetecilerin **4'ü tutuklu** olup **8'i ise hükümlü**dür. Bir gazetecinin ise son durumu hakkında net bilgi elimize ulaşmamıştır.
- Cezaevinde bulunan gazetecilerden **1'i kadın, 12'si erkektir**.

Tablo 1: 1 Nisan 2024 Tarihi İtibarıyla Cezaevinde Bulunan Gazetecilerin Listesi

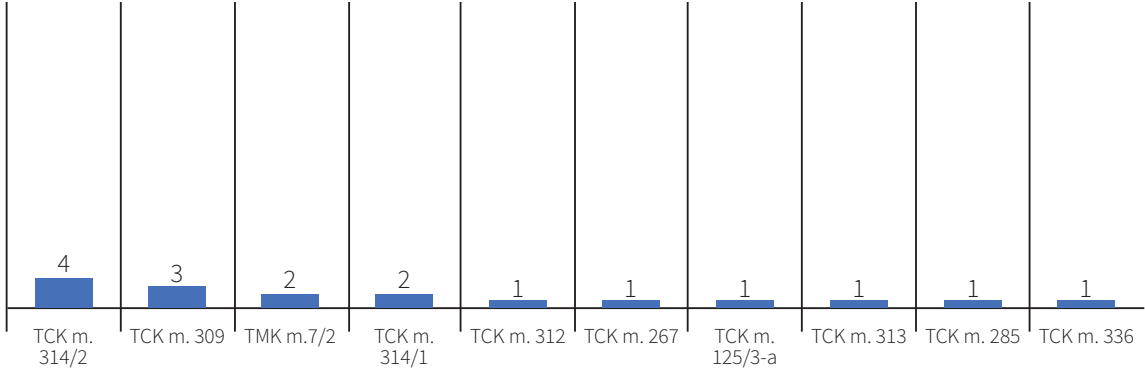
	ADI-SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
1	Ali Ünal	Zaman Gazetesi	Yazar
2	Diren Keser	PİRHA	Muhabir
3	Erdal Süsem	Eylül Sanat Edebiyat Dergisi	Editör
4	Erol Zavar	Odak Dergisi	Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
5	Gültekin Avcı	Bugün Gazetesi	Yazar
6	Hatice Duman	Atılım Gazetesi	Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
7	Kenan Karavil	Radyo Dünya	Genel Yayın Koordinatörü
8	Mehmet Baransu	Taraf Gazetesi	Yazar
9	Murat Çapan	Nokta Dergisi	Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
10	Mustafa Gök	Ekmek ve Adalet Dergisi	Ankara Temsilcisi
11	Sami Tunca	Mücadele Birliği Dergisi	Yazı İşleri Müdürü
12	Sertan Önal	Halkın Günlüğü Gazetesi	Muhabir
13	Süleyman Gençel	A3 Haber	Genel Yayın Yönetmeni

B. Cezaevindeki Gazetecilere Yöneltilen Suçlamalar

Tutuklu ve hükümlü gazetecilerin iddianamelerindeki sevk maddelerine baktığımızda yöneltilen suçlamaların sayısal dağılımı **Tablo 2**'de sunulmaktadır. Belirtmek gerekir ki, bir gazetecinin iddianamesinde birden fazla suçlama ile karşılaşmak mümkündür. Buna göre cezaevindeki 13 gazeteciden 4'ü TCK madde 314/2, '**Silahlı Örgüt Üyeligi Suçu**' ile, üç gazeteci mülga TCK madde 146 (yeni TCK

309) ‘Anayasayı İhlal’ suçlamasıyla cezaevindedir. Silahlı örgüt üyeliği ile suçlanan bir gazeteciye aynı zamanda TMK madde 7/2, ‘Terör Örgütü Propagandası’ suçlaması; bir gazeteciye ise TCK madde 285 ‘Gizliliği İhlal’ ile madde 336 ‘Yasaklanan Bilgileri Açıklama’ suçlamaları yöneltilmiştir. İki gazeteci, TCK madde 314/1 ‘Silahlı Terör Örgütü Kurma veya Yönetme’ ; bir gazeteci ise TCK madde 312 ‘Hükûmete Karşı Suç’; bir gazeteci ise TCK madde 313 ‘Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine Karşı Silahlı İsyân’; bir gazeteci ise TCK madde 267 ‘İftira’ ve TCK madde 125/3-a “Kamu Görevlisine Karşı Görevinden Dolayı Hakaret” suçu iddiasıyla cezaevindedir.

Tablo 2: Cezaevindeki Gazetecilere İddianamelerde Atılı Suçların Sayısal Dağılımı

C. Tutuklanan Gazeteciler

Son bir yıllık dönemde elimize ulaşan verilere göre **14 gazeteci cezaevine girdi**. Son bir yılda tutuklanan gazeteciler **Tablo 3**'te sunulmaktadır.

Tablo 3: Nisan 2023- Nisan 2024 Zaman Aralığında Tutuklanan Gazeteciler

	ADI-SOYADI	KURUMU	POZİSYONU	TUTUKLANMA TARİHİ
1	Beritan Canözer	Jinnews	Muhabir	27.04.2023
2	Mehmet Şah Oruç	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	27.04.2023
3	Abdurrahman Gök	Mezopotamya Ajansı	Editör	27.04.2023
4	Sedat Yılmaz	Mezopotamya Ajansı	Editör	03.05.2023
5	Dicle Müftüoğlu	Dicle Fırat Gazeteciler Derneği	Eşbaşkan	03.05.2023
6	Barış Pehlivan	Cumhuriyet Gazetesi-Halk TV	Yazar	17.05.2023-16.08.2023
7	Merdan Yanardağ	TELE1	Genel Yayın Yönetmeni	27.06.2023
8	Fırat Can Arslan	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	25.07.2023
9	Barış Pehlivan	Cumhuriyet Gazetesi-Halk TV	Yazar	16.08.2023
10	Tolga Şardan	t24	Köşe Yazarı	02.11.2023
11	Nazlı Ilıcak	-	Yazar	04.12.2023
12	Furkan Karabay	Gerçek Gündem	Muhabir	29.12.2023
13	Süleyman Gençel	A3 Haber	Genel Yayın Yönetmeni	02.02.2024
14	Diren Keser	PİRHA	Muhabir	28.02.2024

D. Tahliye Edilen Gazeteciler

Son bir yılda,

- Elimize ulaşan bilgilere göre toplamda **43 gazeteci** cezaevinden tahliye edildi.
- Tutuklu 34 gazeteciden 27'si hâkim karşısına çıkarıldıkları ilk duruşmada, dördü ara kararla, üçü ise tutuklama kararına itiraz ile tahliye edildi.
- Hükümlü olarak cezaevinde bulunan 9 gazeteci ise haklarında verilen cezaların infazının sona ermesi veya denetimli serbestliğe hak kazanmaları ile tahliye oldu.
- Tahliye edilen gazeteciler ve tahliye şekilleri **Tablo 4'te** sunuluyor.

Tablo 4: Nisan 2023- Nisan 2024 Zaman Aralığında Cezaevinden Tahliye Edilen Gazetecilerin Listesi ve Tahliye Şekilleri

	ADI-SOYADI	KURUMU	POZİSYONU	TAHLİYE ŞEKLİ
1	Cihan Acar	Bugün Gazetesi	Muhabir	İnfazın sona ermesi
2	Berivan Altan	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
3	Ceylan Şahinli	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
4	Diren Yurtsever	Mezopotamya Ajansı	Yazı İşleri Müdürü	Ara karar
5	Deniz Nazlım	Mezopotamya Ajansı	Haber Şefi	Ara karar
6	Emrullah Acar	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
7	Hakan Yalçın	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
8	Salman Gozelyüz	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
9	Ümmü Habibe Eren	JinNews	Muhabir	Ara karar
10	Öznur Değer	JinNews	Muhabir	Ara karar
11	Barış Pehlivan	Cumhuriyet	Yazar	İnfazın sona ermesi
12	Abdulkadir Turay	Dicle Haber Ajansı	Muhabir	İnfazın sona ermesi
13	Safiye Alağaç	JinNews	Haber Müdürü	Ara karar
14	Sezgin Kartal	Karşı Mahalle	Muhabir	Ara karar
15	Beritan Canözer	JinNews	Muhabir	Tutuk inceleme
16	Abdurrahman Öncü	Pel Prodüksiyon	Kameraman	Ara karar
17	Aziz Oruç	Mezopotamya Ajansı	Editör	Ara karar
18	Elif Üngür	Pia Yapım	Sunucu	Ara karar
19	Lezgin Akdeniz	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
20	Mazlum Güler	Pia Yapım	Kameraman	Ara karar
21	Mehmet Ali Ertaş	Xwebûn Gazetesi	Yazı İşleri Müdürü	Ara karar
22	Mehmet Şahin	Xwebûn Gazetesi	Yazar	Ara karar
23	İbrahim Koyuncu	Gün TV	Kameraman-Video Editör	Ara karar
24	Neşe Toprak	Pel Yapım	Sunucu	Ara karar

25	Ömer Çelik	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
26	Ramazan Geciken	Pel Yapım	Kameraman	Ara karar
27	Serdar Altan	Dicle Fırat Gazeteciler Derneği	Eşbaşkan	Ara karar
28	Suat Doğuhan	Ari Yapım	İmtiyaz Sahibi	Ara karar
29	Zeynel Abidin Bulut	Xwebûn Gazetesi	Editör	Ara karar
30	Alaaddin Akkaşoğlu	Kütahya Akis Bölge Gazetesi - Gediz Gazetesi / Karşı Gazetesi	İmtiyaz Sahibi	İnfazın sona ermesi
31	Merdan Yanardağ	TELE1	Genel Yayın Yönetmeni	Hükümle tahliye
32	Fırat Can Arslan	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Beraat
33	Mehmet Şah Oruç	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	Ara karar
34	Tolga Şardan	t24	Köşe Yazarı	Tutuk itirazın kabulü
35	Barış Pehlivan	Cumhuriyet Gazetesi-Halk TV	Yazar	Denetimli serbestlik
36	Furkan Karabay	Gerçek Gündem	Muhabir	Ara karar
37	Nazlı Ilıcak		Yazar	İnfazın sona ermesi
38	Dicle Müftüoğlu	Dicle Fırat Gazeteciler Derneği	Eşbaşkan	Ara karar
39	Abdurrahman Gök	Mezopotamya Ajansı	Editör	Ara karar
40	Sedat Yılmaz	Mezopotamya Ajansı	Editör	Ara karar
41	Mustafa Ünal	Zaman Gazetesi	Ankara Temsilcisi	İnfazın sona ermesi
42	Ercan Gün	Now TV	Haber Editörü	İnfazın sona ermesi
43	Mahmut Gülecan	Özgür Halk Dergisi	Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	İnfazın sona ermesi

III. SORUŞTURMALAR

Gazetecilere açılan soruşturmalar her yıl olduğu gibi bu yıl da hız kesmeden devam etti. Basın mensupları mesleki faaliyetleri nedeniyle soruşturmaların öznesi oldu. Bu soruşturmalar nedeniyle haber takibi sırasında sokakta ya da sabaha karşı evlerinden gözaltına alındılar.

- Nisan 2023-Nisan 2024 arasında elimize ulaşan verilere³ göre toplamda,
- En az **69 gazeteci** gözaltına alındı.
- **74** gözaltı işlemi uygulandı.
- Gazeteciler **toplamda 153 saat** gözaltında kaldı.
- **52** gazeteci ise haklarında açılan soruşturmalar nedeniyle ifade verdi.

IV. YARGILAMALAR

Gazetecilere yönelik yargısal müdahaleler her yıl olduğu gibi bu yıl da devam etti. Bu başlık altında incelediğimiz yargılamalar, hâlihazırda ilk derece aşamasında devam eden, basına yansıyan ve TGS'ye gelen başvurular üzerine derlenen yargılamalardır. İstinaf ve Yargıtay aşamasındaki davalar bu verilerin dışındadır. Bununla beraber bu yargılamalar şüphesiz buz dağının görünen yüzüdür. Özellikle İstanbul dışında, yerelde devam eden, basına ve meslek örgütlerine ulaşmayan çok sayıda davanın devam ettiğini tahmin edebiliyoruz. Bu başlık altında ceza ve tazminat yargılamalarına ilişkin sayısal verilere yer verdikten sonra geçen sene yayımlanan AYM bireysel başvuru kararlarına özet olarak değineceğiz. Devamında ise 2022 yılında ceza mevzuatımıza giren TCK 217/A düzenlemesinin uygulamadaki durumuna ışık tutmaya çalışacağız.

Son bir yılda elimize ulaşan verilere göre en az 140 davada, 280 gazeteci yargılandı. Bu yargılamaların 126'sı ceza yargılaması iken, 14'ü tazminat talepli özel hukuk davasıdır⁴.

A. Ceza Yargılamaları

- Geçen yıl görülen **183** ceza davasında **340** gazeteci yargılandı.
- **102** davada yargılamaya devam edilirken, **81** davada karar açıklandı.
- Toplamda **47** yıl **1** ay **24** gün hapis cezası kararı çıktı.
- 60 gazeteci beraat etti.
- Toplam **31.160,00** TL adli para cezasına hükmedildi.
- **4** gazeteci hakkında hükmün açıklanmasının geriye bırakılmasına karar verildi. **5** gazetecinin cezası ertelendi. **6** dosyada düşme kararı verildi. **1** yargılama durduruldu. **1** yargılamada ise ceza verilmesine yer olmadığına karar verildi.

B. Tazminat Yargılamaları

- Toplam değeri **2.690.000** TL olan **21** tazminat talepli yargılama görüldü.
- Bu davalarda **14** gazeteci ve **6** kurum yargılandı.
- Görülen davalardan toplam değeri **130.000** TL olan **2** dava kısmen kabul edildi. Bu davalarda toplamda **45.000** TL tazminata hükmedildi.
- Toplam değeri **720.000** TL olan **7** dava reddedildi.

³ Soruşturma verilerinin detaylarına EK'ten ulaşabilirsiniz.

⁴ Yargılama verilerinin detaylarına EK'ten ulaşabilirsiniz.

C. Bireysel Başvuru Kararları

i. Nurcan Kaya Başvurusu⁵

Anayasa Mahkemesi, geçen yıl önemli bir karara imza attı. Daha önce çok kez adli kontrol tedbirlerinden en ağırı olan tutuklamanın, ifade ve basın özgürlüğünü ihlal ettiğini karara bağlayan yüksek mahkeme, bir ilke imza atarak yurtdışı çıkış yasağı şeklindeki adli kontrol tedbirinin de hak ihlali olduğuna hükmetti. Karar, son dönemde düşünce suçları özelinde sıklıkla karşımıza çıkan kanuni şartlar olmaksızın verilen yurtdışı çıkış yasakları bakımından emsal niteliği taşıyor.

Başvurucu köşe yazarı ve avukat Nurcan Kaya hakkında sosyal medya hesabından yaptığı paylaşım nedeniyle “**Halkı Kin ve Düşmanlığa Alenen Tahrik Etme**” suçunu işlediği iddiasıyla ceza soruşturması başlatılmıştı. Kaya, Birleşmiş Milletler’in düzenlediği bir toplantıya katılmak üzere yurt dışına çıkacağı sırada, 27 Ekim 2019’da pasaportuna el konularak gözaltına alınmış ve hakkında yurtdışı çıkış yasağı şeklinde adli kontrol kararı verilmişti. Yasak, bir buçuk ay boyunca uygulanmıştı.

AYM kararında, bir sosyal medya paylaşımı nedeniyle başvuru hakkında adli kontrol kararı verilmesinin, başvurunun kamusal bir tartışmada görüşlerini ifade etme iradesi üzerinde caydırıcı etki doğurduğuna ve benzer tedbirlerin uygulanmasının başvuru üzerinde olduğu gibi kamusal tartışmalar hakkında eleştirilerde bulunacak diğer gazeteci veya köşe yazarlarının kendi kendini sansürlemesine neden olabileceğine dikkat çekti.

Uygulanan adli kontrol nedeniyle Kaya’nın ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine oybirliğiyle karar veren mahkeme, 13 bin 500 TL manevi tazminata hükmetti.

ii. Özgür Boğatekin Başvurusu⁶

Geçen yıl verilen AYM kararlarından bir diğeri ise Gerger Fırat gazetesi muhabiri Özgür Boğatekin tarafından yapılan başvuruya ilişkin.

AYM, Adıyaman Gerger ilçesi kaymakamı tarafından köşe yazılarından dolayı şikâyetçi olunması üzerine, Boğatekin hakkında iftira suçundan hapis cezasına hükmedilmesinin ifade ve basın özgürlüğünün ihlali olduğuna karar verdi.

AYM, başvuruya konu yazıları bir bütün olarak ele alarak başvurunun, dönemin ilçe kaymakamı hakkında idari veya adli bir soruşturma açılmasını hedeflediği ve bu kasıtlı hareket ettiği sonucuna varmanın kanunilik ilkesi bakımından öngörülebilir olmadığına karar verdi. Yüksek mahkeme, bir gazeteci olarak başvurunun, kaymakam hakkında bir soruşturma açılmasını değil, onun birtakım işlem ve davranışlarının toplum nezdinde sorgulanmasını amaçladığını belirterek ilk derece mahkemesinin başvurunun hukuka aykırı fiili işlemediğini bildiği hâlde müştekiye isnat ettiğini de kesin delillere dayalı olarak ve her türlü şüpheden uzak bir biçimde gösteremediğini vurguladı.

4’e karşı 8 oy çokluğu ile ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar veren AYM, ayrıca başvurucuya 30 bin TL manevi tazminat ödenmesine karar verdi.

5 AYM, Nurcan Kaya, B. No: 2019/39847, 25/1/2024, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/39847> (Erişim Tarihi 05.04.2024).

6 AYM, Özgür Boğatekin [GK], B. No: 2020/23730, 14/6/2023, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/23730> (Erişim Tarihi 05.04.2024).

Fotoğraf: Abdurrahman Antakyalı

V. DEZENFORMASYON SUÇU RAPORU

Dezenformasyon ve yalan haberle mücadele iddiasıyla iktidar ortakları AKP ve MHP tarafından teklif edilerek gündeme gelen TCK 217/A “**Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma**” suçu, 13.10.2022 tarih ve 7418 sayılı Kanun’un 29. maddesi ile yasalaştı. Düzenleme uyarınca *sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacak. Ayrıca fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işleyecek olursa ceza yarı oranında artırılacak.* Ayrıca, takip eden “Ortak Hüküm” başlıklı 218. maddeye göre, bu suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılacak. Bununla beraber, aynı düzenlemeye göre haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmayacak.

TCK 217/A düzenlemesi, henüz teklif aşamasındayken özellikle basın meslek örgütleri tarafından basın özgürlüğünü yok edeceği, gazetecileri hedef aldığı ve sansür düzenlemesi olduğu şeklinde tepkiyle karşılanmıştı. Teklife karşı çok sayıda protesto gerçekleştirilmiş ve düzenleme, kanun yapım çalışmaları sırasında da torba yasaya yönelik eleştirilerin odağında yer almıştı⁷.

A. Verilerle Dezenformasyon Suçu

Yaklaşık bir buçuk senelik uygulamasına bakıldığında TCK 217/A, basın meslek örgütlerinin öngörülerini doğrular bir uygulamaya kavuştu. Suç tipi, özellikle 6 Şubat 2024 depremleri, Elazığ iliç’te yaşanan maden kazası ve seçim haberlerine imza atan gazetecilere açılan çok sayıda soruşturmanın konusu oldu.

7. TGS Basın Özgürlüğü Raporu 2022-2-2023, s. 30-31 <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

EK'te detayları sunulan verilere göre, düzenlemenin yürürlüğe girdiği Ekim 2022'den Nisan 2024'e kadar TCK madde 217/A "Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma" suçundan en az⁸,

- **40 gazeteci**ye toplamda **46 soruşturma** açıldı.
- **10 gazeteci gözaltına alındı.**
- **4 gazeteci tutuklandı.**
- Soruşturmalar neticesinde **14 dava** açıldı. **5 davada beraat kararı** verildi. **Bir dava ise 10 ay hapis cezasıyla sonuçlandı. 8 davada ise yargılama devam ediyor.**
- **14 soruşturmada takipsizlik kararı** verildi, **18 soruşturma devam ediyor.**

Soruşturma dosyalarını incelediğimizde üç husus dikkat çekiyor:

1. Soruşturmaların çoğu "sanal devriye" diye bilinen polis açık kaynak araştırma raporlarına dayanıyor. Oysa Anayasa Mahkemesi bu yetkiyi 2020 tarihinde verdiği kararla iptal etti⁹. Ne var ki, bu karar uygulanmıyor. Hukuka aykırı delil niteliğinde olan bu raporlar, soruşturmaların tek delili olarak yargılamaların ana unsurunu oluşturuyor.
2. Yargı makamları somut bir tehlike oluşmaksızın, fiilin icra edilmesiyle tehlikenin doğduğunu kabul ederek, tehlikenin varlığına dair somut hiçbir delil ortaya koymaksızın iddianame düzenliyor, yargılama yapıyor ve hatta mahkûmiyet kararı kurabiliyor. Oysa kanun teklifinin madde gerekçesinde bu suçun bir somut tehlike suçu olduğu, diğer bir ifadeyle gerçek bir tehlike meydana gelmesinin dikkate alınacağı ifade edilmişti¹⁰. Ancak uygulayıcıların TCK madde 217/A düzenlemesini soyut tehlike suçu olarak algıladıkları anlaşılıyor. Yargısal süreçlerde somut tehlikenin varlığı incelenmiyor.
3. Yargı makamları, tutuklama ve adli kontrol tedbirlerine, yasal şartlar oluşmaksızın, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller yokken başvuruyor. Yayımlanmış haber ve sosyal medya paylaşımlarına dayalı bu tür soruşturmalarda, delilleri yok etme imkânı ve toplanması gerekli herhangi yeni bir delil ve kaçma şüphesine dair somut olgu yokken uygulanıyor. Bu hususta hâkimlerce herhangi bir gerekçe ortaya konulmaksızın matbu kararlara imza atılıyor. Öyle ki, kimi kararlarda tutuklamanın şartlarını düzenleyen TCK madde 100'de sayılan katalog suçlar arasında yer almasa dahi TCK 217/A'nın otomatik tutuklama nedeni sayıldığını görüyoruz.

B. Anayasa Mahkemesi TCK 217/A Kararı

Muğlak ifadeler içermesi nedeniyle suçta ve cezada kanunilik ilkesi bakımından ciddi tartışmaları beraberinde getiren TCK 217/A, Resmî Gazete'de yayımlanmasının hemen ardından ana muhalefet partisi CHP tarafından iptal davasına konu edildi. Yaklaşık bir yıl boyunca bu suçlama nedeniyle çok sayıda gazeteci hakkında soruşturma açılrsa da AYM davayı gündemine dahi almadı.

2023 yılı Kasım ayı başında, t24 yazarı Tolga Şardan'ın "MIT'in Cumhurbaşkanlığı'na sunduğu 'yargı raporu'nda neler var?" başlıklı yazısına yönelik İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın re'sen başlattığı soruşturma kapsamında Ankara'da evine yapılan polis baskınıyla gözaltına alınarak tutuklanması üzerine basın meslek örgütlerinden tepkiler yükseldi. AYM dosyayı gündemine aldı. Meslek örgütleri, demokratik kitle örgütleri ile siyasi partiler, düzenlemenin iptali için AYM kapısında nöbet tuttu ve eylem yaptıl. Ne var ki, 8 Kasım 2023 tarihli oturumunda düzenlemeyi inceleyen yüksek mahkeme, 5'e karşı 7 üyenin oy çokluğu ile iptal talebini reddederek düzenlemeyi Anayasa'ya uygun buldu. Kararın gerekçesi ise yaklaşık 3 ay sonra açıklandı¹¹.

Yüksek mahkeme çoğunluk görüşünde, düzenlemenin kanunilik şartlarını taşıdığına, suçun maddi ve manevi unsurlarının, suça ilişkin yaptırımın niteliğinin ve miktarının, suçun nitelikli hâllerinin kuralda herhangi bir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve net olarak düzenlendiğine, bu nedenle kuralın belirsiz ve öngörülmez olmadığına yer verdi. Karar gerekçesinde ayrıca, kuralın kamu düzeninin ve güvenliğinin korunması ve sağlan-

8 EK'ten dezenformasyon suçuna dair soruşturmaların detaylarına ulaşabilirsiniz.

9 AYM, E.2018/91, K.2020/10, 19/02/2020, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/10?EsasNo=2018%2F91> (Erişim Tarihi 04.04.2024), TGS Basın Özgürlüğü Raporu

2020-2021, s. 84. <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/TGS-BASIN-OZGURLUGU-RAPORU.pdf>

10 <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss340.pdf> (Erişim Tarihi 04.04.2024).

11 AYM, E.2022/129, K.2023/189, 08/11/2023. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/189?EsasNo=2022%2F129> (Erişim Tarihi: 14.04.2024)

masına yönelik meşru bir amacının bulunduğu ve gerçeğe aykırı bir bilginin kamu barışını bozmaya elverişli bir şekilde yayılmasının ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili önemli kamusal menfaatleri tehlikeye atabileceği, ayrıca anılan bilginin kamusal tartışmalara herhangi bir katkı sağlamayacağı dikkate alındığında kuralla getirilen düzenlemenin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamaya yönelik olduğu belirtildi.

AYM'ye göre bu suçun oluşabilmesi için şu şartların birlikte gerçekleşmesi gerekiyor:

1. Bilginin gerçeğe aykırı olduğunun fail tarafından bilinmesi
2. Bilginin ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili olması
3. Bilginin kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayılması (Bu bakımdan bir eylemin kural kapsamındaki suçu oluşturduğu yargı makamlarınca değerlendirilirken kamu barışını bozmaya elverişliliği delil ve/veya olgularla ortaya konulması zorunludur.)
4. Failin sırf halk arasında endişe, korku, panik yaratma saikine sahip olması

AYM'ye göre anılan şartlardan herhangi birinin gerçekleşmemesi durumunda kuralda düzenlenen suç oluşmayacak.

Öte yandan AYM Başkanı Zühtü Arslan, Başkanvekili Hasan Tahsin Gökcan, üye hâkimler Engin Yıldırım, M. Emin Kuz, Yusuf Şevki Hakyemez ve Kenan Yaşar bu görüşe katılmadılar. Karşı oy yazılarında düzenlemenin belirsizliğine dikkat çeken hâkimler, kanunilik şartlarını taşımadığını ve üç yıla kadar hapis cezası öngören kuralın ifade özgürlüğüne aykırı olduğunu belirttiler.

Oldukça tartışmalı bir karara imza atan Anayasa Mahkemesi, davanın esasına girerek karar verdiği için, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren 10 yıl geçmedikçe aynı norm için Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile yeniden başvuru yapılamıyor. Bu nedenle TCK 217/A herhangi bir kanuni değişiklik olmadığı takdirde basın ve ifade özgürlüğü üzerinde en az 10 yıl daha baskı yaratmaya devam edecek.

VI. SALDIRILAR VE CEZASIZLIK

2023-2024 döneminde de gazeteciler, can güvenliklerine yönelik ciddi tehditlerle karşılaştı. İki seçim arasında artan siyasi gerilim içerisinde hedef olarak görülen gazeteciler, evleri önünde, işyerlerinde, haber takibi sırasında, sokak ortasında silahlı saldırılara maruz kaldı. Bu başlıkta, öncelikle son bir yılda gazetecilere yönelik fiziksel ve sözlü saldırılar sayısal verilerle aktarılacak, devamında ise cezasızlığa sürüklenen faili meçhul gazeteci cinayetlerine dair devam eden yargılamalar hakkında bilgi aktarılacak.

Elimize ulaşan verilere göre¹² sadece son bir yılda en az,

- **66 gazeteci fiziksel saldırıya uğradı.**
- **26 gazeteci sözlü olarak tehdit edildi.**
- **1 basın kurumu hedef gösterildi.**

Basına yönelik saldırıların artmasının en büyük nedeni, hiç kuşkusuz gazeteci cinayeti davalarının cezasızlıkla sonuçlanması. Musa Anter davasının zamanaşımından düşürülmesi, Umut Davası'nda yapılan yeniden yargılamada uygulanan iyi hal indirimi, Cemal Kaşıkçı davasının Suudi Arabistan'a devredilmesi, Uğur Mumcu ve Hrant Dink cinayetlerinin arkasındaki karanlığın aradan geçen bunca zamana rağmen aydınlatılmaması, potansiyel failleri cesaretlendiriyor.

Son bir yıllık süreçte görülen gazeteci cinayeti davalarına bakacak olursak,

A. Hrant Dink Cinayeti Davaları

Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, 19 Ocak 2007'de katledildi. Cinayetinin aydınlatılması için ailesi, avukatları ve arkadaşları tarafından sarf edilen çaba devam ediyor. 2021 yılında ana davada karar verilmişti¹³. Halihazırda yargılama, genel hatları itibarıyla İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi'nde üç koldan yürüyor.

Bu davalardan biri, 2021 yılında ana davadan dosyası ayrılan Fethullah Gülen, Adem Yavuz Arslan, Ekrem Dumanlı ve eski savcı Zekeriya Öz gibi firari sanıklar yönünden devam eden yargılama¹⁴. Diğer dosya, geçen yıl Yargıtay'ın bir kısım sanık yönünden ana davada verilen kararı bozması ile ilk derece mahkemesinde devam eden dava. Öte yandan Yargıtay kararı sonrasında Dink ailesinin avukatları, yaşam hakkı ile hakikati bilme hakkı ihlali gerekçeleriyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu ve yeniden yargılama talep etti¹⁵.

Geçen yıl davada yaşanan önemli bir gelişme ise Dink'in katili Ogün Samast'ın tahliye edilmesi oldu. Samast, cinayetten dört yıl sonra, yani 25 Temmuz 2011'de 22 yıl 10 ay hapse mahkûm edilmişti. Kasım 2023'te tahliye olan Samast hakkında, "Silahlı Terör Örgütüne Üye Olmamakla Birlikte Silahlı Terör Örgütü Adına Suç İşlemek" iddiasıyla da dava açıldı.

Üçüncü dava ise daha önce hüküm giyen sanıkların da aralarında bulunduğu bazı isimler hakkında açılan yeni bir dosya. Şüpheliler hakkında suç duyurusunda bulunulması üzerine başlayan bu yeni davada, aralarında Erhan Tuncel, Ramazan Akyürek, Yasin Hayal ve Ali Fuat Yılmaz'ın da bulunduğu 11 sanık hakkında, "Anayasal Düzeni Ortadan Kaldırmaya Teşebbüs", "Silahlı Terör Örgütüne Üye Olmak" ve "Kasten Öldürme" gibi suçlardan ceza isteniyor¹⁶. Samast'ın tahliyesi sonrası açılan dava ise fiili ve hukuki irtibat bulunduğu gerekçesiyle bu davayla birleştirildi.

12 Saldırı verilerinin detaylarına EK'ten ulaşabilirsiniz.

13 TGS 2020-2021 Basın Özgürlüğü Raporu, s. 79-80. <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/2020-2021-BASIN-%C3%96ZG%C3%9CRL%C3%99C%C4%9E%C3%9C-RAPORU.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2024).

14 Agos, "Dink Cinayeti: Dosyası tefrik edilenler yargılanıyor" <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/29080/dink-cinayeti-dosyasi-tefrik-edilenler-yargilaniyor> (Erişim Tarihi: 29.03.2024).

15 Agos, "Dink Ailesi avukatları Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu" <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/28921/dink-ailesi-avukatlari-anayasa-mahkemesi-ne-basvurdu> (Erişim Tarihi: 29.03.2024).

16 Agos, "Hrant Dink Cinayeti davası 20 Eylül'e ertelendi" <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/28741/hrant-dink-cinayeti-davasi-20-eylul-e-ertelendi> (Erişim Tarihi: 29.03.2024).

B. Uğur Mumcu Cinayeti Davası

24 Ocak 1993'te gazeteci Uğur Mumcu'nun aracına bomba yerleştirerek ölümüne neden olan kişi olarak gösterilen ve Interpol aracılığıyla arandığı iddia edilen, "Anayasal Düzeni İhlal" suçlamasıyla yargılanan Oğuz Demir hakkındaki dava, Ankara 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam ediyor. Demir'in, gazeteci Ahmet Taner Kışlalı'nın 1999 yılında bombalı saldırıda öldürülmesi dâhil, 17 cinayet ve eylemin sorumlusu olduğu düşünülüyor¹⁷.

C. Cemal Kaşıkçı Cinayeti Davası

Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'nda, 2 Ekim 2018 tarihinde öldürülen gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın dosyası, yargılama sürerken Adalet Bakanlığı'nın görüşü üzerine Suudi Arabistan'a devredildi. Karara karşı yapılan itirazlar ise reddedildi. Bunun üzerine Kaşıkçı'nın nişanlısı Hatice Cengiz tarafından, cinayetin etkili soruşturulmaması nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunuldu. Anayasa Mahkemesi, 2023 tarihli kararıyla¹⁸ yaşam hakkının etkili ceza soruşturması yürütülmesine ilişkin usul boyutunun ihlal edilmediğine karar verdi.

¹⁷ Bianet, "Gün gün üç aylık medya/ifade özgürlüğü ihlalleri (Tam Metin)" <https://bianet.org/haber/gun-gun-uc-aylik-medya-ifade-ozgurlugu-ihlalleri-tam-metin-290411> (Erişim Tarihi: 29.03.2024).

¹⁸ AYM, Hatice Cengiz, B. No: 2022/53952, 10/5/2023, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2022/53952> (Erişim Tarihi: 29.03.2024).

VII. İNTERNET BASININA YÖNELİK MÜDAHALELER

Anayasa Mahkemesi tarafından verilen ihlal ve iptal kararlarına rağmen¹⁹ internette yayımlanan pek çok haber içeriği hakkında erişim engelleme ve içerikten çıkarma kararı verilmeye devam edildi, internette yayın yapan haber siteleri kapatıldı.

Ulaşabildiğimiz verilere göre²⁰ son bir yılda en az,

- **5** sitenin engellenmesine,
- **395** haber içeriğinin URL bazında engellenmesine, erişime engellenen **147** haber içeriğinin aynı zamanda içerikten çıkarılmasına,
- **42** haber içeriğinin içerikten çıkarılmasına,
- **14** haber içeriğinden isim veya fotoğraf çıkarılmasına,
- **3** konuda unutulma hakkı kapsamında, karar verildi.

A. Erişim Engelleme ile ilgili AYM Kararları

AYM, geçen yıl, 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” un 9. maddesi uyarınca, kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle internet siteleriyle ilgili verilen erişimi engelleme ve içerikten çıkarma kararlarıyla ilgili ikinci bir pilot karara daha imza attı. AYM, Abdullah Kaya ve diğerleri²¹ başvurusunda, 502 başvuruyu birleştirerek yeni bir karar verdi. Bu başvurulardan biri de TGS tarafından Journo.com.tr adına yapılan başvuruydu²².

2021 yılında yayımlanan Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri kararında²³, 9. maddenin yapısal sorun teşkil ettiğini tespit eden ve çözüm önerileri sunan AYM, durumu TBMM’ye bildirilmesine ve aynı konuda yapılan ve karardan sonra yapılacak başvuruların incelenmesinin kararın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihten itibaren bir yıl süreyle ertelenmesine karar vermişti. Ne var ki, aradan geçen iki yılı aşkın süre boyunca TBMM bu hususta herhangi bir adım atmadı. AYM, Abdullah Kaya ve diğerleri kararında ise ilk kararının yasama ve yürütme organları tarafından uygulanmadığına dikkat çekti ve müdahalenin kaynağının kanunilik şartlarını taşımayan 9. madde olduğunu yeniden belirtti ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi. Yüksek mahkeme ayrıca, erişimin engellenmesi kararlarına karşı yapılan itiraz taleplerinin, istikrarlı bir biçimde itiraz edenlerin iddia ve talepleri dikkate alınmaksızın, ilgili ve yeterli gerekçe içermeksizin reddedildiği hususu göz önüne alındığında anılan hüküm uyarınca öngörülen sistemin etkili başvuru hakkı yönünden de yapısal bir sorun içerdiği kanaatine vararak ifade özgürlüğü ile bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının da ihlal edildiğine hükmetti.

Yüksek mahkeme, sulh ceza hâkimliklerine, uygulayacakları yasal hükümlerin Anayasa’ya uygunluğunu incelemeleri ve gerekirse Anayasa’ya aykırılık itirazı yapmaları hatırlatmasında bulundu. Mahkeme, ihlalin tespit edilmesinin mağduriyetleri gidemediği, yasama organının AYM pilot kararında tespit ettiği yapısal sorunu çözmek için yasal değişiklik yapmadığını ve diğer kamu otoritelerinin de bu konuda önlem almadığını belirterek yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar olduğuna karar vererek başvurucular lehine manevi tazminata da hükmetti.

AYM, geçen yıl norm denetimi kapsamında erişim engelleme kararlarıyla ilgili önemli bir iptal kararına daha imza attı. 5651 Sayılı Kanun’un 9. Maddesi, 2014 yılında 6158 Sayılı Torba Kanun ile değiştirilmişti. İptal davasına konu edilen 9. madde, AYM’nin 2023 tarihli kararıyla iptal edildi²⁴. Karar gerekçesinde Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri kararına atf yapan Mahkeme, Kararın Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yani 10.10.2024 tarihinde yürürlüğe girmesine karar verdi.

19 Bkz. “Yargılamalar” bölümü altında “Bireysel Başvuru ve Norm Denetimi” başlığında “iii.Erişim Engelleme ile ilgili AYM Kararları”.

20 İnternet basınına yönelik müdahalelerin detaylarına EK’ten ulaşabilirsiniz.

21 AYM Abdullah Kaya ve diğerleri, B. No: 2016/1430, 22/11/2023, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/1430> (Erişim Tarihi: 05.04.2024).

22 Journo’da yayımlanan “Son 3 ayda en çok Cumhuriyet ve BirGün’ün haberlerine erişim engeli getirildi” başlıklı bir içerikte, ifade Özgürlüğü Derneği’nin duyurularını derlemişti AKP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın oğlu Bilal Erdoğan’ın başvurusu üzerine İstanbul Anadolu 10. Sulh Ceza Hâkimliği’nin verdiği karar uyarınca “erişimin engellenmesini ve içeriğin yayından çıkarılmasına karar verildi. <https://journo.com.tr/bilal-erdogan-sansur-aym-karar-journo> (Erişim Tarihi: 05.04.2024).

23 AYM, Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri [GK], B. No: 2018/14884, 27/10/2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/14884> (Erişim Tarihi: 05.04.2024).

24 AYM, E.2020/76, K.2023/172, 11/10/2023, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/172?EsasNo=2020%2F76> (Erişim Tarihi: 05.04.2024).

VII. BASIN KURULUŞLARINA YÖNELİK MÜDAHALELER

A. RTÜK Müdahaleleri

Bu yıl da RTÜK tarafından medya kuruluşlarına haber ve eleştirel program içerikleri nedeniyle yüksek miktarda para cezası kesildi. Seçim dönemi yayınları ile iktidara yönelik eleştirilerin ağırlıkla cezalandırıldığı, **EK**'te detaylarını sunduğumuz Üst Kurul Kararlarına göre²⁵,

- Basın yayın kuruluşlarına **38 ayrı idari para cezası** kararı çıktı ve toplamda **40.744.956,00 TL** idari para cezası kesildi. Bu cezalardan en yüksekği Fox TV'ye (yeni Now TV) tek seferde kesilen 13.394.147,00 TL idari para cezası kararı.
- Hakkında en fazla karar çıkan kurum, **12 idari para cezası kararıyla** TELE1 olurken, Halk TV'ye **7**, Flash Haber TV'ye **6**, Fox TV'ye **4** ayrı kararla idari para cezası kesildi.
- **16 defa** yayın durdurma kararı verildi.
- TELE1'in ekranı **7 gün** süreyle karartıldı.
- Kararların gerekçelerini incelediğimizde son bir yıllık süreçte RTÜK tarafından verilen kararların **yüzde 34,2**'sinin 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi "*İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.*" ilkesi ve **yüzde 21**'inin (ı) bendi "*Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın ve doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz...*" ilkesinin; **yüzde 13,1**'inin (b) bendi "*İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.*" ilkesi; **yüzde 10,5**'inin (f) bendinde yer alan "*Yayın hizmetleri ... toplumun milli ve manevi değerlerine, ... aykırı olamaz.*" ilkesi; **yüzde 7,8**'inin (t) bendinde yer alan "*Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar doğuracak şekilde sunamaz.*" ilkesinin ihlali cezalara dayanak yapıldığını görüyoruz.

Tablo 5: Nisan 2023- Nisan 2024 Arasında RTÜK tarafından Uygulanan Para Cezalarının Kurumlar Bazında Dağılımı

Kurum Adı	Karar Sayısı	İdari Para Cezası	Yayın Durdurma
Fox TV/Now TV	4	35.167.003,00 TL	-
Halk TV	7	2.691.916,00 TL	5 kez program durdurma
TELE1	12	1.078.978,00 TL	7 gün yayın durdurma 3 kez program durdurma
Flash Haber TV	1	514.428,00 TL	5 kez program durdurma
SZC	1	429.049,00 TL	

²⁵ RTÜK kararlarının detaylarına EK'ten ulaşabilirsiniz.

KRT	4	342.952,00 TL	3 kez program durdurma
TGRT	1	213.294,00 TL	-
TV52	1	135.860,00 TL	-
İlke TV	1	85.738,00 TL	-
Cadde TV	1	85.738,00 TL	-

Ayrıca lisans başvurusu yapmadığı gerekçesiyle 2022 yılında RTÜK talebiyle erişime engellenen Deutsche Welle (DW) ve DW Türkçe ile amerikaninsesi.com ve VOA Türkçe'nin yayınlarını sürdürdükleri adreslere de erişim engellendi.

B. Basın İlan Kurumu Müdahaleleri

AYM, 2022 tarihli pilot bireysel başvuru kararında, Basın İlan Kurumu tarafından verilen keyfi ilan ve reklam kesme cezalarının ifade ve basın özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmişti. Yüksek mahkeme, cezaların dayanağı olan 195 sayılı Basın İlan Kurumunun Teşkiline Dair Kanun'un "Müeyyide" başlıklı 49. maddesinin yapısal sorun teşkil ettiği tespiti ile yeniden düzenlenmesi gerektiğine ve karardan sonra yapılacak başvuruların incelenmesinin bir yıl süreyle ertelenmesine karar vermişti²⁶. Ne var ki kararın yayımlanmasının üzerinden iki yılı aşkın zaman geçmesine rağmen bu konuda bir düzenleme yapılmadı, düzenleme meclis gündemine dahi alınmadı.

Öte yandan, BİK'e karşı açılan davalardan da kısaca bahsetmekte fayda var. Bilindiği üzere kurum, Evrensel gazetesine 2019'dan itibaren vermediği ilan ve reklamları, 22 Ağustos 2022 tarihli kararıyla tümüyle iptal etmişti. Kararın gerekçesi, okurların bayilerden birden fazla gazete satın alması, kurum abonelikleri ve kayıt defterlerinin düzenli tutulmadığı şeklindeydi. Evrensel gazetesi, iptal kararına karşı BİK'e itirazda bulundu, ancak BİK bu itirazı makul ve kabul edilebilir gerekçe sunulmadığı gerekçesiyle reddetti. Kararın ardından Evrensel gazetesi, Aralık 2022'de süreci mahkemeye taşıdı²⁷. Yapılan yargılama neticesinde İstanbul 2. İdare Mahkemesi 2023/300 E. 2023/2915 K. sayılı 30/11/2023 tarihli kararıyla davayı reddetti. Mahkeme, kararda son nokta-tali bayilerdeki satışların fiilen ve birer birer yapılmış olmasının asıl olduğunun belirtilmesi karşısında, davacı gazete yönünden yapılan toplu satışların hariç tutulduğunda mevzuatta aranan asgari fiili satış şartını gerçekleştirmediği anlaşıldığından resmî ilan ve reklam yayınlama hakkının sona erdirilmesine ilişkin tesis edilen dava konusu işlemlerde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna vardı. Gazete hukuki mücadelesini istinaf mahkemesine taşıdı.

Evrensel gibi süreci mahkemeye taşıyan diğer bir kurum ise Gazeteciler Cemiyeti oldu. Bu davada önemli bir gelişme yaşandı. Gazeteciler Cemiyeti'nin imtiyaz sahibi olduğu 24 Saat Gazetesi'ne, BİK tarafından kesilen resmî ilan kesme cezasına karşı açtığı davada Bakırköy 9. Asliye Hukuk Mahkemesi, AYM'ye başvuruda bulundu. İlk derece mahkemesi, AYM'den 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun'un "Müeyyide" başlıklı 49. maddesinin iptalini istedi²⁸. Kararında resmî ilan ve reklam kesme cezalarına ilişkin koşulların

26 Karar incelemesi için TGS 2022-2023 Basın Özgürlüğü Raporu <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf> s. 42-43. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 10/3/2022 tarihinde, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve diğerleri (B. No: 2016/5903) başvurusu, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5903> (Erişim Tarihi: 04.04.2024).

27 Evrensel, "Basın İlan Kurumu itirazımızı 2. kez reddetti: Evrensel'in mahkeme süreci başlıyor" <https://www.evrensel.net/haber/477084/basin-ilan-kurumu-itirazimizi-2-kez-reddetti-evrenselin-mahkeme-sureci-basliyor> (Erişim Tarihi: 04.04.2024).

28 Öte yandan 27/05/2022 tarihli ve 216 sayılı Basın Ahlak Esaslarına Dair Genel Kurul Kararı'nın iptaline dair TGS ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından Danıştay 10. Dairesi 2022/5473 E. ile açılan davada, dava konusu işlemin dayanağı olan 195 sayılı Kanun'un 49. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı konusunda talepte bulunulmuştur. Her ne kadar 23/02/2023 tarihli kararda oyçokluğu ile yürütmenin durdurulması istemi reddedilmişse de tetkik hakimi ve karşı oy yazılarında Anayasa'ya aykırılık başvurusu yapılması gerektiği belirtilmiştir. Davacı kurumlar tarafından yürütmeyi durdurma kararına karşı itirazda bulunulması üzerine Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 2023/256 YD İtiraz No'lu 18/05/2023 tarihli ret kararında 13 üyeden 5'i düzenlemenin Anayasa'ya aykırılığı konusunda karşı oy kullanmıştır.

çerçevesinin çizilmesi gerektiğini aktaran Bakırköy 9. Asliye Hukuk Mahkemesi, karar gerekçesinde, “Kanunun 49. maddesindeki resmi ilan ve reklam kesme usulünü kapsamı belirlenirken dengeleme kriterleri göz önüne alınarak ilgili kurulların olabildiğince dar bir uygulama alanına izin verecek şekilde tasarlanması ve kullanımının acil bir toplumsal ihtiyacın gerekli kıldığı durumlara özgülenmiş olması gerektiğinin dikkate alınmasını, bu bağlamda hangi davranış veya olgulara hangi hukuksal sonuçların bağlanacağı ve bu bağlamda kurumsal makamlar için nasıl bir müdahale yetkisi doğacağı belirli bir kesinlik ölçüsünde ortaya konulması gerektiği, bu çerçevede 49. maddenin basının etik niteliklerini artırmaya yönelik sunduğu korumanın sınırları netleştirilmeli ve hangi eylemlerin bu nitelikleri ihlal edeceği konusunda bir ölçüt/eşik değer belirlenmesi gibi kriterlerin oluşturulması yönünde tespitler yaptığı anlaşılmalı söz konusu 195. sayılı kanunun 49. maddesinin Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptal istemli Anayasa Mahkemesine itiraz başvurusunda bulunulmasına karar vermek gerekmiştir” ifadelerini kullandı.

Fotoğraf: Sinan Tartanoğlu

IX. MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ

Son bir yılda basın mevzuatında birtakım değişiklikler yapıldı. Basın İlan Kurumu Yönetmeliği'nde kurumsal düzenlemeler yapılırken²⁹, 1977 tarihinden sonra ilk kez Basın İlan Kurumu-Borç Para ve Yardımlara Dair Genel Kurul Kararı da değiştirildi³⁰. Bu düzenlemelerin yanında 2023 yılında yayımlanan Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinin kimi maddelerinin yürütmesi durduruldu ve önemli değişiklikler yayımlandı. Raporumuz kapsamında basın özgürlüğünü ilgilendiren mevzuat değişikliklerini ele alacağız. Devamında ise Avrupa Medya Özgürlüğü Yasasıyla yapılan düzenlemelerden bahsedeceğiz.

A. Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinde Değişiklik

7418 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinin ardından, 1 Şubat 2023 tarihinde yeni Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliği yayımlandı³¹. Bu yönetmeliğin kimi hukuka aykırı hükümlerine karşı Türkiye Gazeteciler Sendikası ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından Danıştay 10. Dairesi 2023/2938 E. ile açılan davada kısmi yürütmeyi durdurma kararı verildi. Bu kararın ardından iki ayrı yönetmelik değişikliği yapıldı.

i. 8 Aralık 2023 Tarihli Yönetmelik Değişikliği

8 Aralık 2023'te yapılan değişiklikle³² BİK tarafından internet haber sitelerinin ziyaretçi trafik bilgilerini toplayan *BİK Analitik* adlı bir ölçüm aracı kuruldu. Yönetmelikte, 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren bu ölçüm aracına dair sitelerin engelleyici uygulamalar kullanmaları veya bu konuda gerekli tedbirleri almamaları halinde trafik bilgilerinin sıfır kabul edileceği, bu ölçüm aracının kullanım koşulları ve teknik ayrıntılarının Genel Müdürlükçe belirleneceği ve Kurumun internet sitesinde duyurulacağı belirtildi. Ayrıca BİK Analitik'in ölçümünün doğru olup olmadığı konusunda yetkili bağımsız denetim kuruluşları arasından Yönetim Kurulunca belirlenen kuruluş tarafından yılda bir kez denetim yapılacağı ve bu kuruluşun Türkiye Denetim Standartlarına göre Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş olması gerektiği düzenlendi. Ayrıca gazetelerin her yayım gününe ait sayısının birinci sayfasında belirtilmesi zorunlu satış fiyatı yerel ve bölgesel gazetelerde 1,5'tan 4 Türk lirasına; yaygın gazetelerde ise 2'den 6 liraya yükseltildi. Gazetelerin satışına dair düzenlenen komisyonsuz faturaların fiili satış hesabında dikkate alınmayacağına dair bir düzenleme eklendi.

ii. 4 Ekim 2023 Tarihli Yürütmeyi Durdurma Kararı

Türkiye Gazeteciler Sendikası ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından açılan ve Danıştay 10. Daire 2023/2938 E. ile görülen davada mahkeme, 04.10.2023 tarihli kararıyla yürütmenin durdurulması isteminin kısmen kabulüne karar verdi³³.

Kararla gazete ve internet haber sitelerinden yazar istihdam edenlerin yedi günde en az iki defa olmak şartıyla bu yazarların kendilerine ait köşe yazılarına yer vermeleri şartı durduruldu.

Yine BİK Yönetim Kurulunca uygulanacak olan resmî ilan ve reklam kesme müeyyidesinin uygulanacağı süre belirsizlik taşıyordu. Danıştay 10. Dairesi Kanun'un emredici hükmü aşıldığı gerekçesiyle yürütmenin durdurulmasına karar verdi.

29 22.06.2023 tarihli değişiklik <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/06/20230622-1.htm>, 16.09.2023 tarihli değişiklik <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/09/20230916-22.htm>, 06.03.2024 tarihli değişiklik <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/03/20240306-4.htm> (Erişim Tarihi: 01.04.2024).

30 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/02/20240226-9.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2024).

31 TGS 2022-2023 Basın Özgürlüğü Raporu s. 31-32. <https://tgs.org.tr/tgs-basin-ozgurlugu-raporu-2022-2023/> (Erişim Tarihi:01.04.2024).

32 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231208-2.htm> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

33 Yönetmeliğin 23. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde yer alan "...ve yazar istihdam edenlerin de 7 günde en az iki defa olmak şartıyla bu yazarların kendilerine ait köşe yazılarına..." ibaresinin, 107. maddesinin 6. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan "...tespit edilen süreye göre..." ibaresinin ve 111. maddesinin 3. fıkrasında yer alan "...bu tarihten..." ibaresinin yürütmesinin durdurulmasına karar verildi.

Yürütmesi durdurulan bir diğer düzenlemeyle, resmî ilan yayınlama hakkının yeniden devamını düzenleyen maddede denetim sonucunda yayımlama hakkının durdurulmasına neden olan ihlalin giderildiği tespit edilir ise bu tarihten itibaren geçerli olmak üzere yayımlama hakkı yeniden devam eder şeklindeki hükümdü. Ancak bu düzenlemedeki tarihin ihlalin giderildiğinin tespit edildiği tarih mi yoksa ihlalin sona erdiği tarih mi olduğu konusunda belirsizlik vardı. Mahkeme, bu düzenlemeyi de durdurdu.

iii. 6 Mart 2024 Tarihli Yönetmelik Değişikliği

Basın İlan Kurumu tarafından 2023 tarihli Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinde, 6 Mart 2024 tarihinde yapılan yönetmelik değişikliğiyle³⁴ yürütmesi durdurulan üç düzenlemenin yanında çok sayıda değişiklik de yapıldı.

Gazete ve internet haber sitelerinden yazar istihdam edenlerin yedi günde en az iki defa bu yazarların kendi yazılarına yer vermeleri şartının durdurulması üzerine yedi günde bir defa olmak şartıyla bu yazarların toplumsal mevzular hakkında kendi görüş ve düşüncelerinin yer aldığı köşe yazılarına yer vermeleri şartı getirildi.

BİK Yönetim Kurulunca uygulanacak olan resmî ilan ve reklam kesme müeyyidesinin uygulanacağı sürenin belirsizliği yönetmelik değişikliğiyle “Yönetim Kurulunun iki ayı geçmeyecek şekilde resmî ilan ve reklam kesme kararı vermesi halinde, aylık resmî ilan kontenjan ve dağıtım tablolarında gösterge düşürmek suretiyle uygulama yapılır. Yayın veya kontenjan yerinde tek gazete veya internet haber sitesi bulunması durumunda ise 112 nci maddenin dördüncü fıkrası gözetilerek işlem tatbik edilir” şeklinde düzenlendi.

Yürütmesi durdurulan resmî ilan yayınlama hakkının yeniden devamını düzenleyen maddede denetim sonucunda yayımlama hakkının durdurulmasına neden olan ihlalin giderildiği tespit edilir ise hangi tarihten itibaren yayımlama hakkının yeniden devam edeceği düzenlemesindeki belirsizlik, ihlalin giderildiği tarih şeklindeki ekleme ile giderildi.

Bu düzenlemelerin yanında 6 Mart 2024 tarihli yönetmelik değişikliğiyle, internet haber sitelerinin ilan alma şartlarından birisi olan tekil ziyaretçi düzenlemesi, internet haber sitesine aynı IP’den giriş yapan ve sadece bir kez sayılan ziyaretçi iken, gün içerisinde giriş yapan her bir benzersiz ziyaretçi şeklinde değiştirildi. Ayrıca internet haber sitelerinin Genel Kategoride dâhil olabilmeleri, dört fikir işçisi bulundurmalarını şart koşan yönetmeliğe göre fikir işçisi kadrolarında yer alabilecek kişilerin nitelikleri ve sayıları da değiştirildi. Buna göre, gündüz öğretimi ile başka bir ilde ikinci öğretim (açık ve uzaktan eğitim hariç) öğrencisi olanlar, askerlik hizmetini yapmak üzere silahlı kuvvetlere alınanlar ile ücretsiz izin kullananlar fikir işçisi kadrolarında yer alamayacak. Kooperatiflerde ise müdür, yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile temsile yetkili kişilerin kendilerine ya da başkalarına ait yayınların fikir işçisi kadrolarında yer alamayacakları düzenlendi. Yine kadroda yer alabilecek fikir işçileri arasında iletişim alanında yüksek lisans veya doktora programlarından mezun olanlar da eklendi. Satış ve baskı ek göstergelerinde düzenleme yapıldı. Bunların yanı sıra internet haber sitelerinin teknik olarak uyması gereken kurallara dair usul ve esaslar Yönetim Kurulu tarafından belirleneceği düzenlendi. İnternet haber sitelerinin Genel Kategoride yer alabilmeleri için yerine getirmesi gerekli şartlar detaylı olarak düzenlendi. İnternet haber sitelerinin resmî ilan yayımlayabilmeleri için 24 aylık bekleme süresi ve bunun istisnası olan altı aylık bekleme süresine dair de düzenleme yapıldı.

B. Avrupa Medya Özgürlüğü Yasası³⁵

2024 Mart ayında Avrupa Birliği’nin bu alandaki ilk kanunî düzenlemesi olan Medya Özgürlüğü Yasası onaylandı. Yasa, gazetecilerin haber kaynaklarını koruması ve devletlerin onlara karşı casus yazılım kullanımının sınırlandırılması gibi konularda ilk kez yasal güvenceler sunuyor. AB dışındaki medya kuruluşlarını da bağlayan maddeler ise mali şeffaflık bildirimlerini zorunlu kılıyor.

³⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/03/20240306-5.htm>

³⁵ Raporun bu bölümü Journo’nun “Avrupa Medya Özgürlüğü Yasası” içeriğinden aynen alınmıştır. <https://journo.com.tr/avrupa-medya-ozgurlugu-yasasi> (Erişim Tarihi: 01.04.2024).

Avrupa Birliği'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu, 2022 Eylülünde, Medya Özgürlüğü Yasası'nın (Media Freedom Act) ilk taslağını sunmuştu. Süreç ilerledi ve birliğin yasama organı olan Avrupa Parlamentosu'nda yapılan oylamada taslak, 92'ye karşı 464 oyla onaylandı. 65 Avrupa Parlamentosu vekili çekimser kaldı.

Üye devletlerin bakanlarının yer aldığı AB Konseyi'ne gönderilecek yasanın burada üçte iki çoğunlukla onaylanması gerekiyor. AB üyelerinden sadece Macaristan yasaya karşı. Bu yüzden yasanın bu şekliyle onaylanması bekleniyor. Konsey onayından altı ila 15 ay sonra yasanın tüm maddeleri AB genelinde yürürlüğe girmiş olacak.

Yeni yasa, tüm AB hükümetlerine, medya özgürlüğünü daha etkin bir biçimde koruma ve editoryal bağımsızlıklarına müdahale etmeme sorumluluğu veriyor. Büyük medya tekellerini önlemek, gazeteciliğe siyasî müdahaleleri engellemek, habercileri korumak ve platformlardaki dezenformasyonla mücadele etmek de yasanın eğildiği konular arasında.

Bu bağlamda, AB'deki hükümet ve devlet yetkililerinin,

- Gazetecilere ve editörlere, haber kaynaklarını açıklamaları için baskı yapmaları (gözaltı, arama ve diğer yaptırımlar);
- İstisnai durumlar dışında gazetecilere karşı casus yazılım kullanmaları;
- Editoryal bağımsızlığa zarar verecek kadro (yöneticilerin işe alınıp işten çıkarılması) ve finansman (kamu reklamları vb.) uygulamalarıyla kamu medyasını siyasî amaçla kullanmaları yasaklanıyor.

Medya Özgürlüğü Yasası'nın bazı maddeleri, Türkiye dâhil AB üyesi olmayan ülkelerdeki haber kuruluşlarını da bağlıyor. Bu maddeler, haber kuruluşlarının aldığı devlet desteğini bildirmelerini zorunlu kılıyor. AB üyesi olmayan ülkelerdeki medya kuruluşlarının da AB'de olduğu gibi sahiplik yapısını ve gelir kaynaklarını şeffaf olarak açıklaması gerekecek.

Yasanın uygulaması için "Avrupa Medya Hizmetleri Kurulu" adlı yeni bir AB kurumu oluşturulacak. Bu kurulun yasayı nasıl uygulatacağını ve hangi devletin bu yasaya ne kadar bağlı kalacağını zaman gösterecek. Örneğin bir ülkedeki medya kuruluşunun devletten mali destek alıp almadığını bildirmemesi durumunda ne olacağı henüz belli değil.

Sivil toplum örgütlerinin, şeffaflık kurallarına uymayan medya kuruluşlarını mahkemeye verebileceği bildirilse de Macaristan gibi hukuk sistemi sorunlu ülkelerde konunun Avrupa Adalet Divanı'na kadar gitmesi ve yıllar alacak bir hukukî sürecin başlaması mümkün olabilir.

Yasanın hazırlık ve müzakere sürecinde Avrupa Parlamentosu, Pegasus ve Predator gibi casus yazılımların gazetecilere karşı kullanılmasını tamamen yasaklayan maddeler talep etmişti. Bu yazılımların Yunanistan, Macaristan, Polonya ve İspanya'da kullanıldığı daha önce ortaya çıkarılmıştı. Ancak aralarında Fransa, İtalya, Malta, Yunanistan, Kıbrıs, İsveç ve Finlandiya'nın da olduğu bir dizi üye ülke, tam yasaklamaya karşı çıktı. Bu ülkeler, ulusal güvenlik gerekçesiyle gazetecilerle haber kaynakları arasındaki iletişimin de gerektiğinde izlenebileceğini savundu.

Bunun üzerine yasa taslağındaki ilgili maddeler yumuşatıldı. Sonuçta tam yasak getirilmedi fakat devletlerin ancak "son çare" olarak bu önleme başvurabileceği yasaya konu. Bununla birlikte ulusal güvenlik gerekçeli istisnai hallerde dahi ilgili gazeteciye iletişiminin izlendiği bilgisi verilecek ve mahkemede itiraz hakkı sunulacak. Bazı tavizlere ve belirsizliklere rağmen gazetecilik örgütleri, genel olarak bu yasayı Avrupa'da medya özgürlüğü için önemli bir adım olarak görüyor.

Fotoğraf: TGS Arşiv

X. SEKTÖRE BAKIŞ

A. İşkolunun Genel Değerlendirmesi

10 Temmuz 1952'de kurulan TGS, sekiz numaralı işkolu olan 'Basın, Yayın ve Gazetecilik' işkolunda faaliyet yürütmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, her yılın ocak ve temmuz aylarında açıkladığı istatistiklerle ülkedeki kayıtlı çalışan sayısını, bu sayı içindeki sendikalı işçi sayısını ve sendikalaşma oranını kamuoyuyla paylaşmaktadır. Ocak 2024'de açıklanan son istatistiklere göre, dâhil olduğumuz işkolunda toplam kayıtlı çalışan sayısı 96 bin 675. Bir önceki dönemde (Temmuz 2023) bu sayı 97 bin 720 idi. İşkolundaki çalışan sayısı uzun vadede de bir düşüş eğilimi içinde görülmekte. Örneğin Ocak 2013 istatistiklerinde işkolundaki kayıtlı çalışan sayısı 104 bin 141'di. Ocak 2013 ve Ocak 2024 dönemleri dikkate alındığında, işkolundaki mevcut kayıtlı istihdamın %7,17 oranında daraldığı anlaşılmaktadır.

B. Basın Kuruluşlarındaki Çalışan Sayısı

Bakanlığın ilgili aylarda açıkladığı verilerin dışında sadece sendika yöneticilerinin erişebildiği aylık işkolu işyeri listeleri³⁶ de kayıtlı gazeteci sayısı hakkında önemli veri sunmaktadır. Bu listeler üzerinden yaptığımız araştırmaya göre gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısı ve son dört yıldaki değişimi aşağıdaki gibidir:

36 Her ay başında Bakanlık tarafından açıklanan bu veriler, sadece sendika genel merkez yöneticileri tarafından görülebilir. Erişimi kamuoyuna kapalıdır. Burada Bakanlığın Nisan 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 döneminde açıkladığı "İşkolu İşyeri Listesi" esas alınmıştır.

Tablo 6: Gazetecilik Faaliyeti Yürüten İşletmelerdeki Kayıtlı Çalışan Sayısı (2020-2024)

Sınıf	Çalışan Sayısı				
	2020	2021	2022	2023	2024
Gazetelerin yayımlanması	9.748	10.105	10.148	11.934	12.145
Televizyon programcılığı ve yayıncılığı faaliyetleri	7.139	8.038	8.354	9.341	9.666
Haber ajanslarının faaliyetleri	3.920	4.097	4.378	4.969	5.281
Radyo yayıncılığı	945	1.184	1.027	997	951
Toplam	21.752	23.424	23.907	27.241	28.043

Gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısının son dört yılda bir yükseliş trendi içinde olduğu **Tablo 6**'dan görülmektedir. En fazla istihdam “gazetelerin yayımlanması” sınıfı içinde gerçekleşirken, en az istihdam “radyo yayıncılığı” sınıfı altında. Toplam sayı içinde gazeteciler ezici çoğunluğu oluşturmakla birlikte, gazetecilik faaliyetine yardımcı işler olarak değerlendirilebileceğimiz idari kadrolar da bu sayıya dâhil³⁷.

C. İletişim Başkanlığı Basın Kartı Sahipliği Konusunda Bilgi Vermiyor

Geçmiş yıllarda, gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısını resmi basın kartı sahibi gazeteci sayısı ile kıyaslama ve daha doğru sonuca ulaşma imkânımız olmaktadır. Ancak son iki yıldır İletişim Başkanlığı, bu yöndeki taleplerimize olumlu yanıt vermiyor. Bu konudaki bilgi edinme başvurularımız, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 7. maddesinin “Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler” hükmü kapsamında olumsuz değerlendirilmekte.

Son iki yıla kadar bu yöndeki bilgi edinme taleplerimize olumlu dönüş yapan İletişim Başkanlığı'nda neyin değiştiğini bilmiyoruz. Ancak bu hususta Bilgi Edinme Hakkı Değerlendirme Kurulu'na yaptığımız itirazın olumlu sonuçlandığını biliyoruz. Diğer yandan rapor son halini alana kadar geçen sürede başkanlıktan tarafımıza ulaşan olumlu bir dönüş olmadığını da paylaşmak isteriz. Özetle 2024 yılı verileri dikkate alındığında “Basın, Yayın ve Gazetecilik” işkolunda, gazetecilik mesleğini icra ettiğini düşündüğümüz kayıtlı çalışan sayısının (28 bin 43), toplam kayıtlı çalışan sayısı (96 bin 675) içindeki oranı yaklaşık %29'dur.

D. İki Tehdit: İşsizlik ve Güvencesiz İstihdam

İşsizlik ve istihdamda görülen güvencesiz çalışma biçimleri, basın özgürlüğü önündeki engellerin ilk sıralarında yer almayı bu dönemde de sürdürdü.

TÜİK'in 25 Mart 2024 tarihinde açıkladığı verilere göre³⁸,

- 15 ve daha yukarı yaştaki kişilerde işsiz sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre 318 bin kişi azalarak 3 milyon 264 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 1,0 puan azalarak %9,4 seviyesinde gerçekleşti.
- 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı 2023 yılında bir önceki yıla göre 2,0 puan azalarak %17,4 oldu.
- Yüksekökol ve fakülte mezunları içinde işsizlik oranı 2022'de %11,3 iken 2023'te %9,8'e geriledi.
- Gazetecilik mezunları arasındaki işsizlik oranı ise 2022'de %15,7 iken 2023'te %12,7'ye geriledi.
- 2023 yılında da gazetecilik mezunları (%12,7), sosyal hizmetler (%21,5) ve imalat ve işletme (%15,6) mezunlarının ardından en yüksek işsizliğe maruz kalan üçüncü kesim olmayı sürdürdü.

37 Mevcut veriyi, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) verileri ile de kıyaslamak ve daha net bir tablo ortaya koymak için Sendika 12.01.2024 tarihinde meslek kodları üzerinden ilgili kuruma bir bilgi edinme başvurusu yaptı. Ancak SGK, 2022 ve 2023 yıllarında olduğu gibi bu sene de gerekçe olmaksızın Sendikamıza bilgi vermedi.

38 TÜİK “İşgücü İstatistikleri, 2023”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-İstatistikleri-2023-53521> (Erişim tarihi: 30.03.2024).

Bu veriler gazetecilik mezunları arasındaki işsizlik oranının, genel işsizlik oranına kıyasla yüksek olduğunu söylemektedir. Diğer yandan TÜİK, uluslararası standartlara uyum kapsamında 2022 yılında hesaplamalarda yeni düzenlemeye geçtiğini duyurdu³⁹. Örneğin gazetecilik bölümü mezunları içinde işsizlik oranı TÜİK verilerine göre 2018’de %23,8; 2019’da %21,8; 2020’de ise %28,2 ile oldukça yüksekti. Yeni hesaplamaların ilk kez uygulandığı 2021 verilerinde bu oran %18,3 olarak ölçüldü. 2022 yılında %15,7, 2023 yılında ise %12,7 ile düşüş eğilimini sürdürdü.

Bu yeni hesaplama yöntemi ile işsizlik oranındaki yükseliş trendi kırılmış, azalma 2023 yılında da sürmüş görünmektedir. Hesaplama yönteminden bağımsız, gerçekten gazetecilik mezunları arasında işsizliğin düşmüş olduğunu varsaysak dahi, en yüksek işsizliğe maruz kalan üçüncü kesim olmayı sürdürmesi, üzerine düşünmeyi gerektiriyor.

İşsizliğin bu düzeyde olması, aktif istihdama hem giriş hem de kalış süresi üzerinde baskı oluşturmakta, çalışan gazetecilerin iş ve gelir güvenceleri, kolektif hakları üzerinde birer tehdide dönüşmektedir. Sendika olarak yaptığımız görüşme ve gözlemlerin sonucu, geçen yıl ile büyük oranda benzerlik göstermektedir:

1. İstisnalar hariç yerel medyada yaygın ücret seviyesinin, asgari ücret olduğunu,
2. Kayıtlı çalışmaya başlamadan önce yerel-ulusal fark etmeksizin birçok medya kuruluşunda (internet medyası dâhil) gazetecilerin, “telifli” ya da “stajyer” adı altında kimi zaman ücretsiz, kimi zaman da asgari ücretin altında, sigortasız çalışmaya zorlandığını,
3. Yerel-ulusal fark etmeksizin medya kuruluşlarında terfi zammının fiilen ortadan kalktığını (kıdemli gazetecilerle işe yeni giriş yapan gazetecilerin ücretleri arasındaki makasın büyük oranda kapandığını),
4. Birçok yerel medya kuruluşunun, Basın İlan Kurumu’ndan (BİK) ilan alabilmek için gerekli kadro sayısından fazla gazeteci istihdam etmediğini,
5. İşe alım süreçlerinde teklif edilen iş tanımının belirsizliği ya da düşük bir ücret karşılığında birden fazla işin (editörlük, muhabirlik, foto muhabirliği, kurgu operatörlüğü, seslendirme vb.) yapılmasının beklendiğini,
6. Özellikle yerel medya kuruluşlarında muhabir istihdam etmek yerine ajanslar üzerinden haber takibinin tercih edildiğini,
7. Sendikal güvencelerden yoksun medya kuruluşlarında gazetecilere uzun çalışma saatlerinin dayatıldığını, ayrıca yapılan fazla mesailerin ödenmediğini,
8. Sendikal güvencelerden yoksun medya kuruluşlarında gazetecilerin, ücret ve çalışma koşulları üzerinde neredeyse hiç pazarlık hakkının olmadığını tespit ediyoruz.

İşsizlik ve güvencesiz çalışma koşullarına ek olarak, ülkede uygulanan yanlış ekonomik program ve neden olduğu yüksek enflasyon da gazetecilerin ekonomik ve sosyal hakları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Türk lirasının sürekli değer yitirdiği, temel tüketim maddelerinin sürekli zamlandığı koşullarda, yetkili işletmelerde TİS yoluyla elde edilen kazanımlar çok kısa süreli olmaktadır. Çözüm olarak devreye giren ek protokoller, ekonomik ve sosyal kayıplara karşı fren görevi görmektedir.

E. Bir Haysiyet Mücadelesi: Sendikal Faaliyet

Sektörde işsizliğin ve güvencesiz istihdamın neden olduğu karamsarlığı TGS, yürüttüğü örgütlenme kampanyaları ile dağıtmaya çalışmaktadır. Aşağıdaki tablo, işkolundaki sendikalaşma oranlarının son açıklanan Bakanlık verisine göre durumunu ve TGS’nin işkolu içindeki sendikalaşma oranına sunduğu katkıyı göstermektedir:

39 “Sevinelim mi? TÜİK’e göre gazetecilik mezunlarında işsizlik bir yılda 10 puan azaldı”, <https://journos.com.tr/gazetecilik-istihdam-verileri-egitim-tuik> (Erişim tarihi: 19.03.2024)

Tablo 7: İşkolunda Sendikalaşma Sayı ve Oranları

Dönem	TGS	Medya-İş	Basın-İş (TÜRK-İŞ)	Basın İş (DİSK)	Lider Medya Sen	Basın Pol-Sen
2024 Ocak	2087 / %2,16	6599 / %6,83	2626 / %2,72	397 / %0,42	1 / %0,01	7 / %0,01

Bu tablo, “Basın, Yayın ve Gazetecilik” işkolunda faaliyet yürüten altı sendikanın üye sayısı ve oranlarına dair bilgileri içermekte. Veriler ışığında, toplu sözleşme imzalama yetkisine sadece üç sendikanın sahip olduğu (%1 olan işkolu barajını aşan) görülüyor.

Genel kıyaslama yapıldığında, toplam 20 işkolu içinde “Basın, Yayın ve Gazetecilik” %12,15 örgütlülük oranı ile sendikalaşmanın en düşük olduğu dokuzuncu işkolu⁴⁰. Çoğunluğun sendikasız ve güvencesiz olduğu, işsizliğin ekonomik ve sosyal haklar üzerinde baskı kurduğu sektörde, TGS tüm gücüyle yeni işyerlerinde örgütlenme çalışmaları yürütmektedir.

TGS'nin Nisan 2024 dönemi itibarıyla yetkili olduğu kurumlar ve sözleşme başlangıç tarihleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 8: TGS'nin Yetkili Olduğu İşletmeler

Sayı	Kurum	TİS Başlangıcı
1	Evrensel	Temmuz 2014
2	Bianet	Şubat 2016
3	Dokuz Eylül	Eylül 2017
4	Reuters	Nisan 2019
5	Refinitiv	Nisan 2019
6	Gazete Duvar	Haziran 2019
7	Podfresh	Ocak 2020
8	İz Gazete	Mart 2021
9	AFP	Mart 2021
10	BBC	Ağustos 2021
11	AP	Ekim 2021
12	Dokuz8 Haber	Şubat 2022
13	Medya A.Ş.	Mart 2022
14	Yenigün	Temmuz 2023
15	EPA	Aralık 2023
16	Diken	Aralık 2023
17	ANKA	Aralık 2023
18	Artı Gerçek	Ocak 2024
19	Artı TV	Ocak 2024

Bu tabloya ek olarak, TGS'nin çoğunluğu sağladığı ancak işverenlerin yetki itirazı nedeniyle sürecin yargıya taşındığı ya da grevin devam ettiği medya kuruluşları da vardır. Bu kuruluşlar aşağıdaki iki tabloda görülebilir:

40 Çalışma Hayatı İstatistikleri, <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikleri/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

Tablo 9: Yargı Aşamasındaki İşyerleri

Sayı	Kurum	Yargılama Başlangıcı
1	Hürriyet	Kasım 2019
2	Halk TV	Haziran 2021
3	Discovery Channel	Kasım 2023

Tablo 10: Grevin Sürdüğü İşyeri

Sayı	Kurum	Grev Başlangıcı
1	Sputnik	17 Ağustos 2023

Son üç tabloyu birlikte değerlendirdiğimizde, aşağıdaki dört unsur öne çıkmaktadır:

1. TGS, toplamda 19 farklı işletmede yetkili bir sendikadır.
2. Sadece medya sektörü dikkate alındığında; toplu iş sözleşmeli 19 işletmenin 17'sinde TGS yetkilidir⁴¹.
3. İşverenlerin yetki itirazlarına, uzun süren yetki davalarına ve bu süreçte işverenlerin üyeleri işten atma tehditlerine rağmen TGS, büyümesini sürdürmektedir.
4. TGS, gazeteciler arasında örgütlenme deneyimi ve tarihi olan tek sendika olarak öne çıkmaktadır.

F. AFP ve Sputnik Grevleri

Rapor döneminde sendika üyeleri iki işyerinde ekonomik ve sosyal hakları için greve çıktı. Bu işyerleri AFP ve Sputnik Türkiye bürolarıydı.

AFP Türkiye bürosundaki grev, müzakere sürecinin tıkanması üzerine 3 Mayıs 2023'de, yani Dünya Basın Özgürlüğü Günü'nde başladı. Bu yönüyle grev, Türkiye basın tarihinde bir ilke imza attı. Makul bir teklif gelmesi ve üyelerin onayı sonrası grev dokuzuncu günde son buldu⁴².

Sputnik Türkiye'nin İstanbul ve Ankara bürolarındaki grev ise benzer bir sonuca ulaşamadı. Verilen mücadele, neden ve sonuçlarıyla Türkiye basın tarihinde yerini aldı.

i. Anayasa'ya Meydan Okuyan Şirket: Sputnik

Ticari unvanı "Rossiya Segodnya Uluslararası Haber Ajansı" olan Sputnik Türkiye irtibat bürolarında çalışan gazeteciler, TGS'ye 2022 yılında üye oldu. Ocak 2023'te Sputnik'te gereken çoğunluk sağlandı. Bunun üzerine TGS, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yetki başvurusunda bulundu. Bakanlık, 16 Ocak 2023 tarihinde sendikamıza yetkili olduğunu bildirdi.

Şubat 2023'te TGS ve Sputnik işvereni müzakere sürecine başladı. Üyelerin bütün iyi niyeti ve çözüm odaklı önerilerine rağmen işverenin özellikle ücret konusunda hiçbir teklif vermemesi üzerine görüşmeler Temmuz 2023'te tıkanı. Normal sürede anlaşmanın olmaması üzerine Bakanlık bir arabulucu görevlendirdi. Arabulucu aşamasında da işveren bir teklif ile gelmedi. İşverenin uzlaşmaz tutumu nedeniyle anlaşma sağlanamadı. Bunun üzerine yasal süreç gereği TGS, 24 Temmuz 2023'te Sputnik'in hem Ankara hem de İstanbul bürolarına "grev ilanı" astı. Sendika, grev ilanı sırasında yaptığı açıklamada da işvereni yeniden masaya, anlaşmaya davet etti⁴³.

Buna rağmen Sputnik işvereni ve Türk yöneticileri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve kanunlarını yok sayarak üyelerimizi istifaya zorladı. İşyerlerinde ikna odaları kuruldu, üye olup olmadıkları soruldu, istifa baskısı yapıldı. Bu süreçte işveren, İstanbul Yenibosna'daki ofisini Şişli'de bulunan Süzer Plaza'ya, aylık kirası yüzbinlerce lira olan bir ofise taşıdı. Aynı süreçte, "ekonomik gerekçelerle" toplu işten çıkartma yapacağını da sendika ile bakanlığa bildirdi.

41 Bu hesaplama Medya İş'in yetkili olduğu TRT ve AA da dahil ediliyor.

42 Grev ve sonuçları üzerine daha ayrıntılı bilgi için: "Bir hayalimiz var: Medya sektöründe orman kanunlarına son vereceğiz", 14 Mayıs 2023, <https://journo.com.tr/reuters-afp-tgs-grev-zafer> (Erişim tarihi: 24.03.2024).

43 "TGS, Sputnik'te grev kararını astı", 24 Temmuz 2023, <https://www.evrensel.net/haber/495411/tgs-sputnikte-grev-kararini-asti>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

7 Ağustos 2023 günü, dördü Ankara bürodan 20'si ise İstanbul bürodan olmak üzere 24 TGS üyesi işten çıkarıldı. İşverenin bu gözdağı üzerine TGS de, 17 Ağustos 2023 günü greve çıktı⁴⁴.

ii. Grev İlanına Tahammülsüzlük

Sputnik Türkiye bürolarında grev ilan edilmesiyle birlikte sendika hiç olmadığı kadar saldırıya, hakarete ve kara propagandaya maruz kaldı. Rusya Federasyonu'nun sahibi olduğu Sputnik işvereni tarafından Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve çalışma mevzuatı aleni hakarete uğradı. İlk olarak, 24 Temmuz 2023'te Sputnik Ankara büro kapısına asılan grev ilanı, işverenin Ankara'daki yetkilisi Elena Koçetkova tarafından yasadışı bir şekilde sökülüp atıldı⁴⁵. Grev fiilen başladıktan sonra ise işveren temsilcileri, grev kırıncıları ve onların politik destekçileri tarafından sendika karşıtı kara ve kirli bir propaganda yürütüldü. Sendika tarafından yapılan bir açıklamayla, kötü niyetli açıklamalar ve grev kırıncılar teşhir edildi⁴⁶.

Tüm bu saldırılara göğüs geren sendikalı Sputnik çalışanları, Türkiye kamuoyunun desteği ile mücadelesini sürdürdü.

iii. Gazeteci Kökenli 10 Milletvekilinden Ortak Soru Önergesi

Gazeteci kökenli ve beş farklı partide siyaset yapan 10 milletvekili, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Vedat Işıkhan'a grevle ilgili soru önergesi verdi ve bakanlığı, sorumluluk almaya davet etti⁴⁷. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki 2024 yılı bütçe görüşmelerinde de milletvekilleri Sputnik işverenin gayri yasal eylemlerini Bakan Işıkhan'a sordu⁴⁸. Grev yerlerini ziyaret eden siyasi parti temsilcileri ve milletvekilleri, grev boyunca Sputnik'e görüş ve demec vermeyeceklerini ilan etti⁴⁹. Dönemin CHP Grup Başkanı Özgür Özel de Ankara'da grev yerine gelerek, grev boyunca CHP olarak Sputnik'e görüş vermeyeceklerini söyledi⁵⁰. Bu dayanışmaya aydın, sanatçı ve yazarlar, demokratik kitle örgütü temsilcileri de iştirak etti.

iv. Gezi Sonrası İlk Defa Taksim'e Çıkıldı

Taksim Meydanı ve çevresine yönelik toplantı ve gösteri yasağı, Sputnik grevine destek yürüyüşü örgütleyen İstanbul İşçi Sendikaları Şubeler Platformu (İŞŞP) üyesi sendikalar tarafından aşıldı. Oldukça kalabalık ve görkemli geçen bu dayanışma eylemi, sendikaların Gezi Direnişi sonrası Taksim Meydanı'ndaki ilk kitlesel buluşması oldu⁵¹.

v. Grevciler Karakola Çağrıldı

Greve yönelik kamuoyu ilgisi ve siyasi partilerin, demokratik kitle örgütlerinin, sendikaların desteğine karşılık işveren, suç duyurusunda bulundu. TGS Yönetim Kurulu ile sekiz grevciden şikâyetçi olan işveren, yasal ve kanuni grevimizin, "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu"na aykırı olduğunu iddia etti. Bununla da yetinmeyip bizleri iş ve çalışma hürriyetini ihlal etmekle, huzur ve sükûnu bozmakla itham etti⁵².

Grev boyunca sağduyulu davranan ve işvereni ısrarla masaya davet eden TGS'nin aldığı yanıt sürekli gayri yasal, gayri ahlâkî söz ve eylemler oldu. Yukarıdaki hak ihlallerine ek olarak bu süreçte işveren:

- Grevin hukuka aykırı olduğunu iddia edip dava açtı. Yargı bu iddiayı kabul etmeyerek grevin kanuni olduğuna karar verdi.

44 TGS, "Şimdi GREV zamanı", 17 Ağustos 2023, <https://tgs.org.tr/simdi-grev-zamani/>, (Erişim tarihi: 24.03.2024). Not: Raporun hazırlandığı tarihte işyerindeki yasal grev hâlâ sürmektedir.

45 Grev ilanı, Sendikamızın bu konuda yaptığı yasal uyarı sonrası aynı kişi tarafından yerine asıldı.

46 TGS, "Susmadık, sinmedik, vazgeçmeyeceğiz", 13 Eylül 2023, <https://tgs.org.tr/susmadik-sinmedik-vazgecmeyecemiz/>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

47 TGS, "Gazeteci kökenli 10 vekilden Sputnik grevleriyle ilgili soru önergesi", 28 Eylül 2023, <https://tgs.org.tr/gazeteci-kokenli-10-vekilden-sputnik-greviyle-ilgili-soru-onergesi/>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

48 Anka Haber Ajansı, "MUHALEFET MİLLETVEKİLLERİ BAKAN IŞIKHAN'A TGS'NİN SPUTNIK GREVİNİ SORDU: "BİR RUS FİRMASININ YAPMIŞ OLDUĞU KIYIMA SESSİZ KALIYORSUNUZ", 2 Kasım 2023, https://ankahaber.net/haber/detay/muhalefet-milletvekilleri-bakan-iskhan-tgsnin-sputnik-grevini-sordu-bir-rus-firmasinin-yapmis-oldugu-kiyima-sessiz-kaliyorsunuz_158463, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

Anka Haber Ajansı, "BURCU KÖKSAL, BAKAN IŞIKHAN'A SPUTNIK TÜRKİYE'DEN ATILAN GAZETECİLERİ SORDU: "24 SENDİKA ÜYESİNİN İŞE İADESİ, TİS İLE GARANTİ ALTINA ALINMASI KONULARINDA ÇALIŞMANIZ VAR MI?", 2 Kasım 2023, <https://x.com/dokuz8haber/status/1720053894946885760>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

49 Gazete Duvar, "Sputnik'te grev 13. gününde: Siyasilerden destek geldi", 29 Ağustos 2023, <https://www.gazeteduvar.com.tr/sputnikte-grev-13-gununde-siyasilerden-destek-geldi-haber-1635082>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

50 BirGün, "Özgür Özel'den Sputnik grevine ziyaret", 30 Ağustos 2023, <https://www.birgun.net/haber/ozgur-ozel-den-sputnik-grevine-ziyaret-464788>, (Erişim tarihi: 24.03.2024)

51 Gazete Duvar, "İstanbul İşçi Sendikaları Şubeler Platformu'ndan Sputnik grevine destek", 22 Ekim 2023, <https://www.gazeteduvar.com.tr/istanbul-isci-sendikalari-subeler-platformundan-sputnik-grevine-destek-haber-1643584>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

52 TGS, "Sputnik grevcileri karakola çağrıldı!", 3 Ocak 2023, <https://tgs.org.tr/sputnik-grevcileri-karakola-cagridi/>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

- İşyeri sendika temsilcisini ekonomik nedenle işten çıkardı. Mahkeme ilk duruşmada işe iadesine karar verdi.
- Grevi kırmak için yasadışı bir şekilde yeni işçi istihdamı yaptı. Bunun üzerine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca işyerinde teftiş yapıldı. Müfettişler, yapılan toplu işten çıkarmaların ekonomik nedenle değil sendikal nedenle olduğunu tespit ederek işverene idari para cezası kesti.

vi. Grevin ve İşten Atmaların Hukuki Boyutu

Türkiye Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu gibi Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) üyesidir. Her iki ülke de 10 temel ILO sözleşmesinin tamamını ve dört öncelikli ILO sözleşmesinin üçünü onaylamıştır.

Türkiye’de sendikal hak ve özgürlükler, Anayasa ve kanunlarla korunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 51. maddesi, “Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz” demektedir. “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu” ile “4857 Sayılı İş Kanunu”, sendikal hak ve özgürlüklerle ilgili net güvenceler sunmaktadır.

Sputnik Türkiye ofisinde yaşananlar; her iki ülkenin de imzaladığı ILO 87 No’lu Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi ile 98 No’lu Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi’ni ve ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başta olmak üzere 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve 4857 Sayılı İş Kanunu’nu çok açık bir şekilde ihlal etmektedir. Sputnik işverenin kanun dışılığa ısrar etmesi, işverenin, ulusal ve uluslararası düzeyde bir dizi hukuki yaptırım ve cezaya maruz kalmasına neden olacak düzeydedir.

vii. Mücadelede Yeni Bir Aşama

Grevin 200’üncü gününde (4 Mart 2024) yapılan açıklama ile Sputnik Türkiye ofislerinde sürdürülen grevde yeni bir aşamaya geçildi. Grevdeki üyelerle yapılan toplantı sonunda, grevin devam etmesine ancak grev yerlerinde beklemeye son verilmesine, dava sürecinin takip edilmesine karar verildi⁵³.

Elbette üyelerin bu kararı almasında bir dizi faktör belirleyici oldu. 200 gün boyunca greve ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda meslek örgütü dayanışma mesajları ve ziyaretleri ile destek verdi. Farklı iş kollarından sendikalar, emekten yana siyasi partiler, meslek odaları, dernek ve diğer demokratik kitle örgütleri çok defa dayanışma gösterdi. Sputnik’in dinleyici, okuyucu, konuk ve yorumcuları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Sputnik işvereni tarafından çiğnenmesine ve grev kırıcıların gayri ahlaki söz ve eylemlerine karşı olması gerektiği yerde, grevci işçilerin yanında durdu.

Diğer yandan işverenin Anayasa’yı çiğneyen tutumuna karşı maalesef ilgili bakanlıklar, İletişim Başkanlığı, RTÜK sessiz kaldı. Diğer bir deyişle Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî kurumları, yabancı bir devlete ait şirkette gerçekleşen grevde kendi vatandaşlarını yalnız bıraktı. Bu süreçte birkaç meslek örgütü dışında greve yeteri kadar sahip çıkılmaması da tarihe not edildi⁵⁴.

G. Gazetecilerin Tazminatları Pula Döndü

Yukarıda bahsedildiği gibi gazeteciler için son bir sene yüksek işsizlik, güvencesiz çalışma koşulları, düşük ücret ve sendikal haklarına tahammülsüzlük ile geçti. Buna ek olarak gazetecilerin alacakları da güncel ekonomik istikrarsızlıkta gün be gün erimeyi sürdürdü.

Gazetecilerin, ekonomik bir kaygı duymaksızın haber yapabilmeleri için var olan kimi yasal güvenceler zaman içinde ortadan kaldırıldı. Bu güvencelerden birisi de %5 faiz hakkı. Gazetecinin ücret alacakları ve fazla mesai vermediği takdirde her gün için %5 fazlasıyla ödenmesine dair düzenleme, Anayasa Mahkemesi’nin 2019 tarihli kararıyla iptal edildi⁵⁵. Daha öncesinde Yargıtay’ın yıllarca “hakkaniyet indirimi”

53 TGS, “Sputnik grevinde yeni bir aşamaya geçiyoruz!”, 4 Mart 2024, <https://tgs.org.tr/sputnik-grevinde-yeni-bir-asamaya-geciyoruz/> (Erişim tarihi: 24.03.2024).

54 Gazeteciler Cemiyeti, Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Merkezi ve Ankara şubelerini burada ayırmak ve gösterdikleri dayanışma için teşekkür etmek gerekiyor.

55 TGS 2020-2021 Basın Özgürlüğü Raporu, s.78-80, <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/TGS-BASIN-OZGURLUGU-RAPORU.pdf>, (Erişim tarihi: 24.03.2024).

uygulamasıyla erozyona uğratan bu hak, yüksek yargı eliyle işverenlerin teşebbüs özgürlüğüne tercih edildi. Basın özgürlüğünün güvencesi diyebileceğimiz bu düzenlemenin kaldırılma gerekçesi ise sözde “eşitlik ilkesine aykırılık” oldu.

Geldiğimiz noktada 5953 tarihli Basın İş Kanunu’na (eski 212 Sayılı Kanun) tabi olarak çalışan gazetecilerin ekonomik hakları, 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında çalışanlara kıyasla geriye düştü. Ne var ki kötüye gidiş bununla sınırlı değil. Gazetecilerin alacakları da ülkedeki yanlış ekonomik program ve yüksek enflasyon karşısında hızla erimektedir. İş Kanunu’na tabi olarak çalışan işçilerin alacakları, Türk lirası mevduat hesaplarına bankalarca fiilen uygulanan en yüksek mevduat faizi ile enflasyon karşısında bir nebze olsun korunabilmektedir. Ancak 212’li basın işçisinin tazminatına uygulanan yıllık %9 “yasal faiz” tazminatların hızla erimesine yol açmaktadır.

Bu eşitliğe aykırı durumu **Tablo 11**’de açıklamaya çalıştık. 2019 yılı başında bir gazetecinin 100 bin TL olan alacağı %9 yasal faiz ile 2021 Mart ayına kadar ancak 147 bin 243 TL’ye ulaşmaktadır. Diğer yandan 4857 sayılı Kanuna tabi bir çalışanın aynı miktardaki alacağı 249 bin 328 TL’yi bulmaktadır.

Tablo 11: Gazeteci ve İşçi Alacaklarına Uygulanan Faizlerin Farkı

	5953 SAYILI KANUNA TABİ GAZETECİ	4857 SAYILI KANUNA TABİ İŞÇİ
Faiz Başlangıcı	01.01.2019	01.01.2019
Faiz Bitişi	31.03.2024	31.03.2024
Asıl Alacak	100.000,00	100.000,00
Faiz Tipi	Yasal Faiz %9	TL Mevduata Bankalarca Fiilen Uygulanan En Yüksek Mevduat Faizi
Faiz Tutarı	47.243,84	149.328,46
Toplam Tutar	147.243,84	249.328,46

Tablo 12’de ise iki faiz oranı arasındaki erimeyi asgari ücretteki artış üzerinden daha net görülmektedir. TÜİK verilerine göre 2019 yılında yıllık enflasyon %11,84 iken 2024 yılı Mart ayı verilerine göre yıllık enflasyon %68,50. Bu tabloya göre bir gazetecinin 2019 yılı başındaki 100 bin TL’lik alacağı, yıl sonunda asgari ücretin 59,3 katına karşılık gelirken 4857’ye tabi bir işçi için bu oran 61,2 olmaktadır. 2024 yılına kadar geçen süreçte gazetecinin alacağı tutar asgari ücretin 8,66 katına gerilerken 4857’ye tabi bir işçi için bu oran 14,6’da kalmaktadır.

Tablo 12: Yıllar İçerisinde Gazeteci ve İşçi Alacaklarına Uygulanan Faizlerin Net Asgari Ücret Karşısındaki Durumu⁵⁶

	A	B	C	D	E	F ⁵⁷	G	H
2019	%11,84	2.020,59	%9	108.975,34	53,9	%26	123.712,60	61,2
2020	%14,60	2.324,71	%9	118.000,00	50,7	%13,84	138.072,64	59,3
2021	%36,08	2.825,90	%9	127.000,00	44,9	%19	158.701,89	56,1
2022	%64,27	4.253,40- 5.500,35	%9	136.000,00	31,9- 24,7	%28,38	188.570,92	44,3-34,2
2023	%64,77	8.506,80- 11.402,32	%9	145.000,00	17,0-12,7	%30	234.359,97	27,5-20,5
2024 Mart	%68,50	17.002	%9	147.243,84	8,66	%60	249.328,46	14,6

Ne yazık ki ekonomik olarak bu dezavantajlı duruma yargı makamları kayıtsız kalmaktadır. Gazeteci alacaklarına ilişkin yargılamalar oldukça uzun sürmektedir. Ekonomik veriler ve faizler arasındaki fark ortaya konularak yapılan yargılamanın öne alınması talepleri ise incelenmeksizin reddedilmektedir⁵⁸.

Hiç kuşkusuz **Tablo 12**'deki veriler işverenleri, gazetecilerin iş akitlerini tazminatsız feshetme ve alacaklarını ödememe konusunda adeta teşvik etmekte. Yıllar süren yargı sürecinde eriyen alacaklar, işverenlere avantaj sağlamakta. Yasal güvence ve korumadan mahrum kalan gazeteciler ise hakları için yargı yolunu kullanmaktan çekinmekte. Alacaklarını garantilemek için işten çıkış sürecinde hak ettiklerinin çok altında anlaşmalar yapmaya zorlanmaktadır.

Tüm bu durum da Anayasal eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Çok açık ki devlet kurumları gazetecinin ekonomik haklarını korumamaktadır.

H. Gazetecilerin Vize Sorunu ve Yeşil Pasaport Hakkı

Ülkedeki yüzbinlerce yurttaş gibi gazeteciler de vize sorunu yaşamaktadır. Schengen bölgesi ile olan vize krizi artarak devam etmekte. Vize sorunu, gazetecilerin mesleklerini yapmalarını engelleyen bir boyuta dönüştü. Meslekleri gereği sık sık seyahat eden gazetecilerin başvuruları, herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin reddedilmekte veya gazetecilere çok kısa süreli vizeler verilmektedir. Schengen ülkelerinin vize uygulamasında Türk gazetecilere yönelik sistematik engeller çıkarması, EFJ tarafından da eleştirilmekte ve "fiili vize ambargosu"na son verilmesi istenmektedir⁵⁹.

56 Tablo 2'ye dair;

A: Yıllık Enflasyon (TÜFE)

B: Net Asgari Ücret

C: Yasal Faiz

D: 01.01.2019 tarihindeki 100.000,00 TL asıl alacağa yasal faiz işlemiş hali

E: Yasal Faiz İşlemiş Alacak/Net Asgari Ücret

F: TL Mevduata Bankalarca Fiilen Uygulanan En Yüksek Mevduat Faizi

G: 01.01.2019 tarihindeki 100.000,00 TL asıl alacağa mevduat faizi işlemiş hali

H: Mevduat Faizi İşlemiş Alacak/Net Asgari Ücret

57 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankalarca Mevduatlara Fiilen Uygulanan Azami Faiz Oranları Verisi <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Faiz+Istatistikleri/Banka+Mevduat+Azami+Faiz/>, (Erişim Tarihi : 14.04.2024)

58 2019 yılı sonunda çıkarılan 45 Hürriyet çalışınından 19'unun alacak davası halihazırda istinaf mahkemesinde incelenmeyi bekliyor. Yargılamanın öne alınmasına ilişkin Sendika avukatları tarafından yapılan başvurular reddedilirken, yalnızca ağır hastalık durumunun öncelikli inceleme olarak değerlendirildiği bildiriliyor.

59 TGS, "Türkiye'deki gazetecilerin vize sorunu Avrupa gündeminde" <https://tgs.org.tr/turkiyedeki-gazetecilerin-vize-sorunu-avrupa-gundeminde/> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

Benzer bir konuda, gazeteciler uzun süredir yeşil pasaport hakkı için de çaba sarf etmektedir. Bu hususta verilen çok sayıda kanun teklifine son süreçte bir yenisi daha eklendi⁶⁰. TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş, konuyla ilgili 10 Ocak Çalışan Gazeteciler Günü'nde yaptığı konuşmasında “*Belli bir süre bu mesleğe emek vermiş değerli basın mensubu arkadaşlarımıza yeşil pasaport verilmesi gayet şık, doğal bir davranış olur*” dedi⁶¹. Ancak bu raporun hazırlandığı tarihe kadar ne vize krizi ne de pasaport sorunu çözülmüş değildi.

I. Yoksulluk Araştırması: Ekonomik ve Sosyal Düzey Anketi⁶²

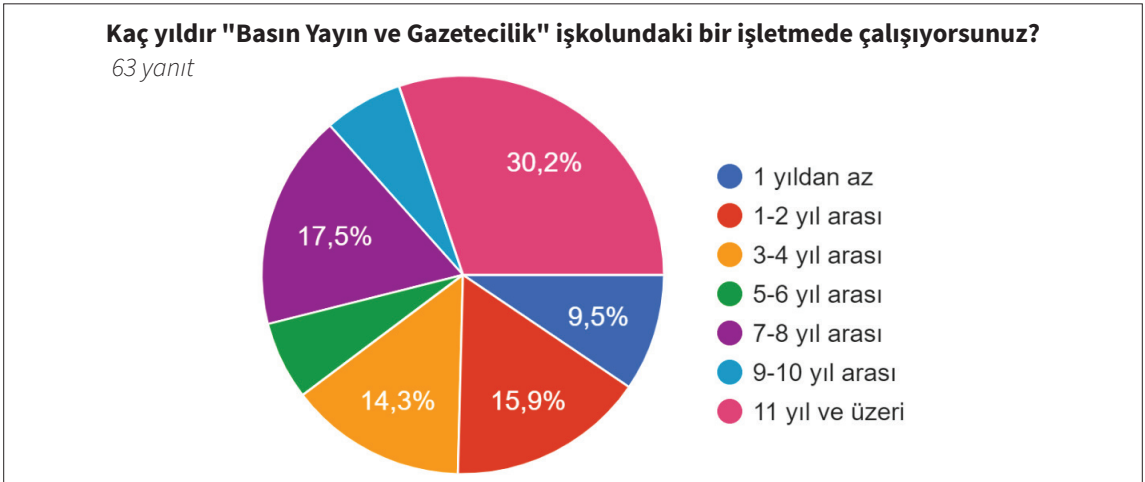
Gazetecilerin yoksulluk algısını ölçmek, ekonomik ve sosyal tüketim davranışlarına dair bilgi toplamak amacıyla bu sene ilk defa Sendika tarafından anket çalışması yapıldı. Anket çalışmasının sonuçlarını aşağıda bulabilirsiniz.

i. Dengeli Bir Mesleki Kıdem Dağılımı

Katılımcıların mesleki kıdemlerinin dengeli bir dağılım gösterdiğini ilk soruya verilen yanıtta görmekteyiz.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Ankete katılanların %30,2'si (19 kişi) 11 yıl ve üzeri süreli “Basın, Yayın ve Gazetecilik” işkolundaki bir işletmede çalışırken ikinci sırada %17,5 ile (11 kişi) 7-8 yıl arası uşkolunda çalışanlar bulunmaktadır. Ardından %15,9 ile (10 kişi) 1-2 yıl arası, %14,3 ile (9 kişi) 3-4 yıl arası, %9,5 ile (6 kişi) 1 yıldan az çalışanlar gelmektedir. En düşük oran ise %6,3 ile (4 kişi) 9-10 yıl arası ve 5-6 yıl arası çalışanlarda görülmektedir.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Ankete katılanların %40,5'i (68 kişi) 11 yıl ve üzeri işkolundaki bir işletmede çalıştığını söylemektedir. Bu oran, yetkili işyerlerindeki aynı tercihe göre daha yüksektir. Ardından sırasıyla %15,5 ile (26 kişi) 3,4 yıl arası, %14,3 ile (24 kişi) 1,2 yıl arası, %10,1 ile (17 kişi) 9-10 yıl arası, %8,9 ile (15 kişi) 5-6 yıl arası, %8,3 ile (14 kişi) 7-8 yıl arası uşkolundaki bir işletmede çalışanlar gelmektedir. En düşük orana ise %2,4 ile (4 kişi) bir yıldan az çalışanlar sahiptir.

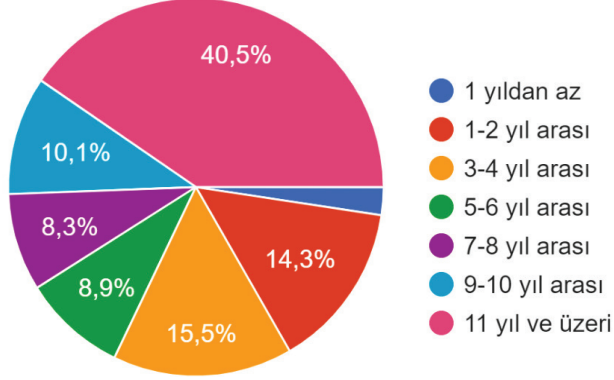
60. Bianet, “MHP Genel Başkan Yardımcısı ve Kayseri Milletvekili İsmail Özdemir, 15 yıl mesleki kıdemi bulunan basın mensuplarına yeşil pasaport verilmesi için yasa teklifi verdi: “Gazeteciler için yeşil pasaport teklifi” <https://bianet.org/haber/gazeteciler-icin-yesil-pasaport-teklifi-290211> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

61. AA, “TBMM Başkanı Kurtulmuş: Basın mensubu arkadaşlarımıza yeşil pasaport verilmesi gayet şık bir davranış olur”, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmm-baskani-kurtulmus-basin-mensubu-arkadaslarimiza-yesil-pasaport-verilmesi-gayet-sik-bir-davranis-olur/3101952> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

62. Anketin araştırma evrenine, raporun metodoloji kısmında bulabilirsiniz.

Kaç yıldır "Basın Yayın ve Gazetecilik" işkolundaki bir işletmede çalışıyorsunuz?

168 yanıt

ii. İşletme Ölçeğinde Tutarlı Dağılım

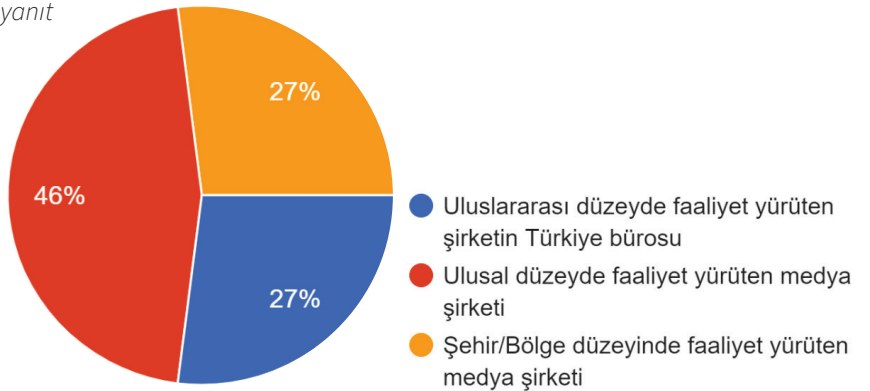
Sendikanın toplam üyelerinin işletme ölçeğine göre dağılımına baktığımızda ilk sırada ulusal düzeyde faaliyet yürüten medya şirketleri gelmektedir. İkinci sırada, "yerel medya" olarak özetleyebileceğimiz şehir/bölge düzeyinde faaliyet yürüten şirketler bulunmaktadır. Son sırada ise uluslararası düzeyde faaliyet yürüten şirketlerin ülkemizdeki büroları gelmektedir. Sendikanın sözleşme imzaladığı işletmelerin ölçeğe göre dağılımına bakıldığında ise 19 işletmeden dokuzunun ulusal düzeyde, dördünün yerel düzeyde ve altısının uluslararası düzeyde faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Özellikle son dört yılda uluslararası düzeyde faaliyet yürüten şirketlerin Türkiye bürolarındaki başarılı örgütlenme kampanyaları, dağılımın bu şekilde gerçekleşmesinde etkilidir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %46'sı (29 kişi) "ulusal düzeyde faaliyet yürüten bir medya şirketi" yanıtını vermektedir. "Uluslararası düzeyde faaliyet yürüten şirketin Türkiye bürosu" yanıtı ile "Şehir/Bölge düzeyinde faaliyet yürüten medya şirketi" yanıtı ise aynı orana, %27'ye (17 kişi) sahiptir.

Şu anki iş yerinizle ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

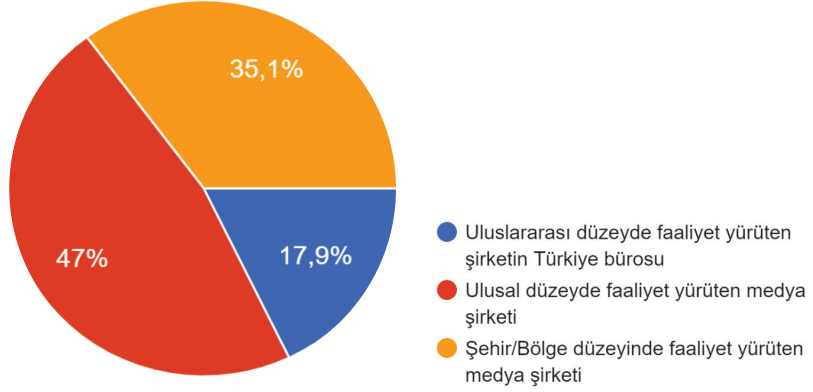
63 yanıt

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Şu anki iş yerinizle ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

168 yanıt

Katılımcıların %47'si (79 kişi) "ulusal düzeyde faaliyet yürüten bir medya şirketi" yanıtını vermekte. İkinci sırada ise "Şehir/Bölge düzeyinde faaliyet yürüten medya şirketi" yanıtı verenler bulunmakta ve %35,1'lik (59 kişi) bir orana sahip. Üçüncü ve son sırada ise "Uluslararası düzeyde faaliyet yürüten şirketin Türkiye bürosu" yanıtı gelmekte ve oranı %17,9 (30 kişi).

iii. Çoğunluk Üniversite Mezunu

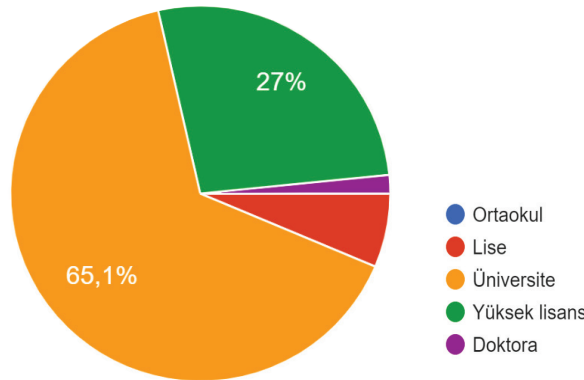
Bilindiği üzere gazetecilik; belirli bir entelektüel kapasite gerektiren, sorgulama ve analitik düşünme becerisi isteyen bir meslektir. Anket yoluyla üyelerin eğitim seviyelerini de ölçme fırsatı bulduk.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %65,1'i (41 kişi) üniversite mezunu, yüksek lisans mezunu olanların oranı ise %27 (17 kişi). Lise mezunları %6,3 (4 kişi) ile üçüncü sırada. Dördüncü ve son sırada %1,6 ile (1 kişi) ile doktora mezunları bulunmaktadır.

Eğitim seviyeniz nedir?

63 yanıt

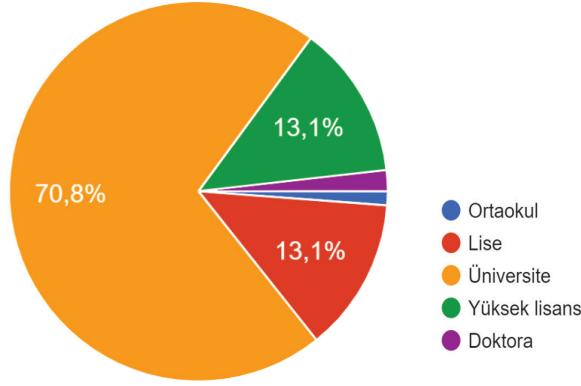

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %70,8'i (119 kişi) üniversite mezunu, %13,1'i (22 kişi) lise ve yüksek lisans mezunu. Doktora seviyesinde eğitimi olanların oranı %1,8 (3 kişi) iken ortaokul mezunları da %1,2 ile (2 kişi) dikkat çekmektedir.

Eğitim seviyeniz nedir?

168 yanıt

iv. Ücretler Yoksulluk Sınırının Altında

Katılımcıların yanıtlarına göre, yetkisiz işyerleri anketinde 25.000 TL ve altında ücret alanların oranı %58,9 iken yetkili işyerleri anketinde bu oran %42,9'a düşmektedir. Yetkili işyerlerinde yoksulluk sınırının⁶³ üzerinde net kazancı olanların oranı %25,4 iken, yetkisiz işyerlerinde bu oran sadece %4,2'de kalmaktadır.

Sektördeki kırılganlığı (yüksek işsizlik, güvencesiz istihdam, düşük ücretler, düşük sendikalaşma oranı) yukarıda tartıştığımız için burada yeniden bahsetmeyeceğiz. Diğer yandan bu olumsuzlukların mevcut sözleşmeler üzerinde de baskı oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Anket sonucundan da görüleceği üzere sözleşmeler, yetkisiz işletmelere kıyasla ekonomik-sosyal hakları yukarıya taşısa da var olan baskı, bu kazanımları sınırlamaktadır. Hem mevcut sözleşme sayısının az olması hem de yukarıda sıraladığımız dış faktörlerin baskısı, toplu iş sözleşmelerinin yetkisiz olduğumuz işletmelere doğru genişlemesini güçleştirmektedir.

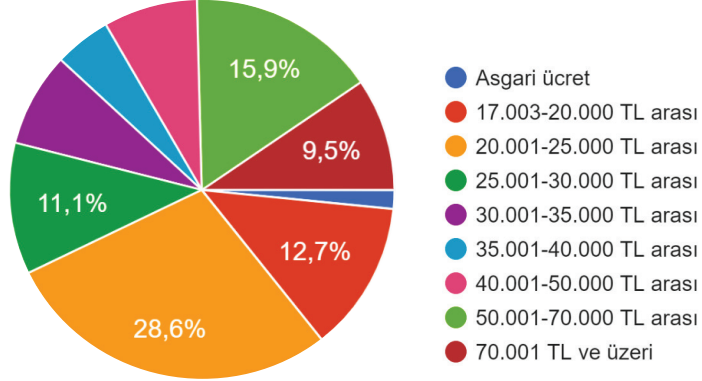
Ücretleri baskılayan diğer bir unsur ise işletmelerin finansal kapasitesi ve faaliyet düzeyleri. İşletme düzeyinde yaratılan değerin dağılımına toplu iş sözleşmesi yoluyla müdahale edilebilse dahi, belirlenen ücret aralığı çalışanlar için yeterli olmayabilmektedir. Bu yetersizliğin nedeni ise ülkedeki ekonomik istikrarsızlıktır. Ekonominin durumu ve yüksek enflasyon, imzalanan sözleşmeleri ve sözleşme ile alınan hakları çok kısa sürede erozyona uğratmaktadır. Ekonomik sorunların boyutu ve yapısallığına rağmen örgütlenmek hem sendikalar hem de çalışanlar açısından tek çıkış yolu görünmektedir.

63. Bu hesaplamada Türk-İş'in Mart 2024 için paylaştığı yoksulluk sınırı (dört kişilik bir ailenin toplam harcaması) olan 54.700,32 TL dikkate alındı: <https://www.turkis.org.tr/turk-is-mart-2024-acilik-ve-yoksulluk-siniri/>, (Erişim tarihi: 04.04.2024).

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Aylık net kazancınız (yan haklarla birlikte) nedir?

63 yanıt

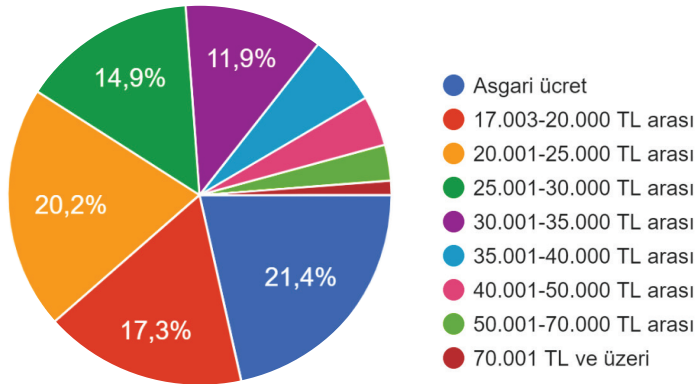
Ankete katılanların %28,6'sı (18 kişi) 20.001-25.000 TL arası kazancı olduğunu bildirmektedir. İkinci sırada yüzde15,9 ile 50.001-70.000 TL arasında maaş alanlar (10 kişi) gelmektedir. Ardından %12,7 (8 kişi) ile 17.003-20.000 TL arası kazananlar, %11,1 ile (7 kişi) 25.001-30.000 TL arası kazananlar ve %9,5 ile (6 kişi) 70.001 TL ve üzeri kazananlar gelmektedir. 30.001-35.000 TL ve 40.001-50.000 TL arası maaş alanlar %7,9'luk (5 kişi) paya sahip görünmektedir. En düşük oranlar ise %4,8 (3 kişi) ile 35.001-40.000 TL arası kazancı olanlar ve %1,6 (1 kişi) ile asgari ücret kazananlar.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Verilen yanıtlar içinde en yüksek payı %21,4'le (36 kişi) "asgari ücret" diyenler oluşturmaktadır. Ardından sırasıyla %20,2 (34 kişi) 20.001-25000 TL arası, %17,3 (29 kişi) 17.003-20.000 TL arası, %14,9 (25 kişi) 25.001-30.00 TL arası, %11,9 (20 kişi) 30.001-35.000 TL arası, %6 (10 kişi) 35.001-40.000 TL arası, %4,1 (7 kişi) 40.001-50.000 TL arası, %3 (5 kişi) 50.001-70.000 TL arası ve %1,2 (2 kişi) 70.001 TL ve üzeri kazanca sahip olanlar gelmektedir.

Aylık net kazancınız (yan haklarla birlikte) nedir?

168 yanıt

v. “Hiçbir Zaman Asgari Ücret Almadım”

Anketlerin üyelere gönderilmesinden sonra sendikamıza gelen bir e-posta, sorunun boyutunu gözler önüne sermektedir. Yetkisiz bir işyerinde çalışan üyemizin kişisel bilgilerini ve çalıştığı kurumu gizleyerek gönderdiği mesajı olduğu gibi aşağıda paylaşıyoruz⁶⁴:

“Merhabalar öncelikle gönderdiğiniz anket için teşekkür ederim. Ben Ajansı ... Büro Şefiyim. Yerel ve ulusal basın olmak üzere personellere bankadan ödeme yapıldığında asgari ücret yatırılmaktadır. Devamında ise bu yatırılan o ücretten elden kesinti yapılmaktadır. Şuanda aylık 10 bin TL'ye kadar hem yerelde hem de ulusalda çalışan arkadaşlar var. **Ben 15 yıldır gazetecilik yapıyorum. Hiçbir zaman asgari ücret almadım.** Sürekli asgari ücretin 3 ila 4 bin TL aşığında aldım. Benim gibi bir sürü çalışan arkadaşlarımız var. Evet sigortamız yatıyor ama asgari ücret alamıyoruz. Ek iş yapmak istiyoruz ama yapamıyoruz. Çünkü telifli haberlerde açık imza kullanamadığımız için bunu da yapamıyoruz. O kadar gazetecilerle ilgili çalışan dernekler var ancak bu derneklerin gazetecilerin durumlarının iyileştirmeye dönük bir çalışmaları ve adımları bile yok. Evli ve bir çocuğum var. Onlara bakmak için gazetecilik dışında parttime işler yapmaya çalışıyorum.”

Yukarıdaki alıntı başlı başına gazetecilerin, özellikle yereldeki gazetecilerin ekonomik olarak ne gibi zorluklarla boğuştuğunu, yaşadıkları yoksulluğun derecesini göstermeye yetmektedir.

vi. Tek Gelir Kaynağı Alınan Ücretler

Her iki anketin sonuçları, katılımcıların çoğunluğunun ücreti dışında ek geliri olmadığını göstermektedir. Diğer yandan yetkili işyerleri anketine katılanların, yetkisiz işyerleri anketi katılımcılarına kıyasla oransal olarak daha fazla ek gelirden yoksun (diğer bir deyişle ücretine bağımlı) olduğunu görebilmekteyiz.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %87,3'ü (55 kişi) ek geliri olmadığını söylerken, ek geliri olduğunu söyleyenlerin oranı %12,7'de (8 kişi).

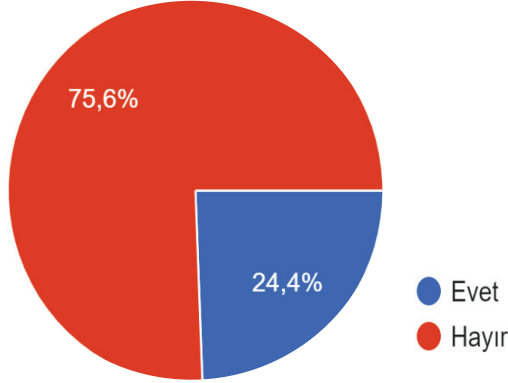

⁶⁴ İmla ve yazım hataları üyeye aittir. Metnin içindeki vurgu, editörler tarafından yapılmıştır.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Ücretiniz dışında ek geliriniz var mı?

168 yanıt

Katılımcıların %75,6'sı (127 kişi) ek geliri olmadığını söylerken %24,4'ünün (41 kişi) yanıtı "evet".

vii. Ailenin Maddi Desteği Sürüyor

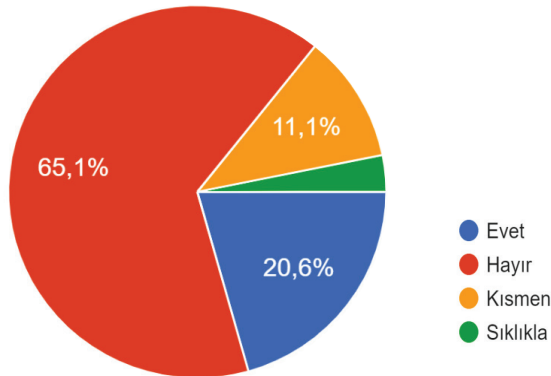
Her iki ankette de katılımcıların dikkate değer kısmı, geçinmek için ailelerinden maddi destek aldığını söylemiştir. Yetkili işyerleri anketinde toplam oran ("evet", "kısmen" ve "sıklıkla" yanıtını tercih edenler) %34,9 olurken, yetkisiz işyerleri anketinde bu oran %42,3'e çıkmakta. Sözleşmelerin, aileden duyulan maddi desteği azaltan pozitif bir etkisi olduğu söylenebilir. Diğer yandan sektördeki kırılganlığın ve ülke ekonomisindeki sorunların neden olduğu baskı, gazetecilerin tek başına hayatta kalmasını güçleştirmektedir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %65,1'i (41 kişi) bu soruya "hayır" yanıtını verirken, "evet" diyenlerin oranı %20,6 (13 kişi). Aileden "kısmen" destek aldığını söyleyenlerin oranı %11,1 (7 kişi) ve "sıklıkla" destek aldığını söyleyenlerin oranı ise %3,2 (2 kişi).

Ücretiniz dışında geçinmek için ailenizden maddi destek alıyor musunuz?

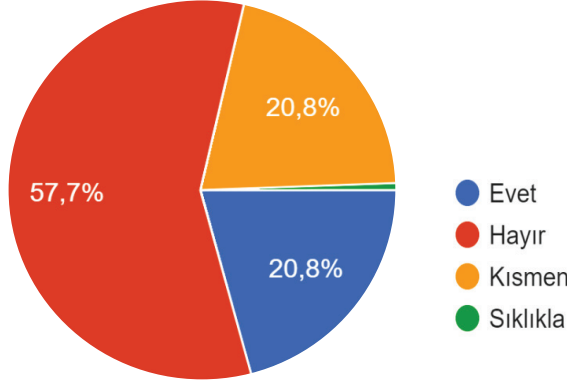
63 yanıt

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Ücretiniz dışında geçinmek için ailenizden maddi destek alıyor musunuz?

168 yanıt

Katılımcıların %57,7'si (97 kişi) "hayır" yanıtını verdi. "Evet" ve "Kısmen" diyenlerin oranı %20,8 (35 kişi). En düşük orana ise %0,7 (1 kişi) ile "sıklıkla" yanıtı sahip.

viii. Tüm İhtiyaçlar Karşılanmakta Zorlanıyor

Katılımcılara gelirlerinin, ihtiyaçlarını karşılama kapasitesiyle ilgili de sorular da yönelttik. İhtiyaçları, temel (sadece beslenme, barınma ve ulaşım) ve tüm (temel ihtiyaçlar ve daha fazlası) olacak şekilde iki parametrede altı seçeneğe ayırdık. Yetkili işyerleri anketinde tüm ihtiyaçları karşılayabilme kapasitesi (zorlananlar dâhil) toplamda %57,1 olurken, bu oran yetkisiz işyerleri anketinde %45,2'ye düştü. Soruda "tüm ihtiyaçlar" kavramını sınırlamadığımızı ve katılımcının öznel ihtiyaçlarını göz önüne alarak yanıt verdiğini belirtmek isteriz. Sözleşmelerin nispeten olumlu etkisini, yanıtlar karşılaştırıldığında görmek mümkündür.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Tüm ihtiyaçlarını kolaylıkla karşıladığını söyleyenlerin oranı %1,7 ile (1 kişi) en alt sırada. Tüm ihtiyaçlarını karşıladığını söyleyenlerin oranı %19 (12 kişi). Katılımcıların %36,5'i (23 kişi) tüm ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını belirtmekte. Temel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilenlerin oranı %9,5 (6 kişi), temel ihtiyaçlarını karşılayabilenlerin oranı %12,7 (8 kişi). Temel ihtiyaçlarını karşılamakta dahi zorlananların oranı ise %20,6 (13 kişi).

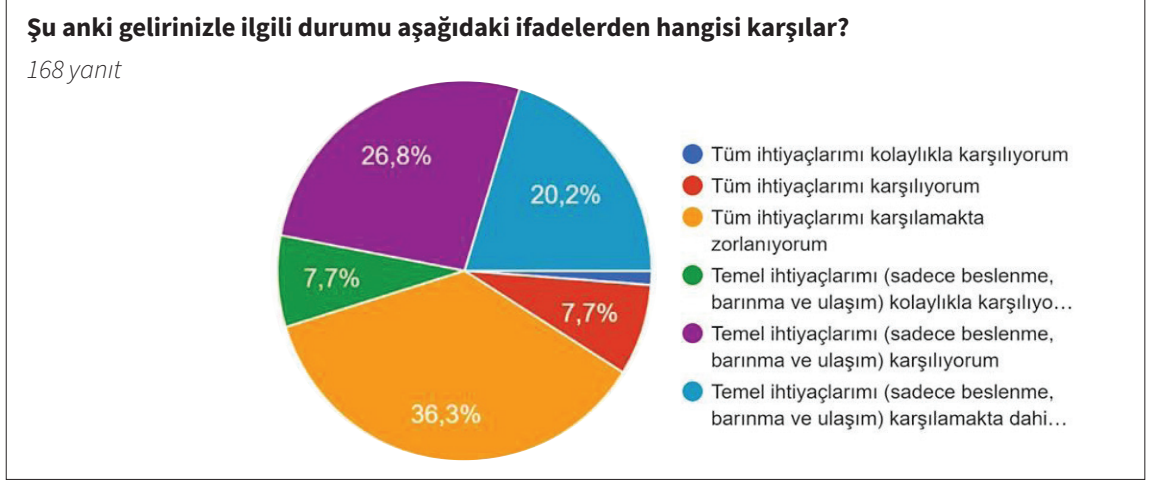
Şu anki gelirinize ilgili durumu aşağıdaki ifadelerden hangisi karşılar?

63 yanıt

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Bu ankette de tüm ihtiyaçlarını kolaylıkla karşıladığını söyleyenlerin oranı %1,3 ile (2 kişi) en alt sırada. Tüm ihtiyaçlarını karşıladığını söyleyenlerin oranı %7,7 (13 kişi). Katılımcıların %36,3'ü (61 kişi) tüm ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını ifade etmektedir. Temel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilenlerin oranı %7,7 (13 kişi) iken, temel ihtiyaçlarını karşılayabilenlerin oranı %26,8'dir (45 kişi). Temel ihtiyaçlarını karşılamakta dahi zorlananların oranı ise %20,2 (34 kişi).

ix. Temel İhtiyaçlar İçin Minimum 30 Bin TL Gerekli

Katılımcılara, temel ihtiyaçlarını (beslenme, barınma ve ulaşım) karşılamak için aylık gerekli kazanç tutarını da sorduk. Verilen yanıtın, kişinin ihtiyaçlarına ve diğer birçok parametreye (örneğin yaşadığı şehre, yaşadığı konutun kira olup olmadığına, yaşadıkları konutu kiminle paylaştıklarına, işe nasıl gidip geldiğine, günlük diyetine vb.) göre değişiklik gösterdiğini not etmek gerekir. Her iki ankette de 30.001-40.000 TL arası aylık kazanç, en çok tercih edilen seçenek oldu. Yetkili işyerleri anketinde bu oran %25,4 (16 kişi) tarafından seçilirken yetkisiz işyerleri anketinde %31 (52 kişi) tarafından tercih edildi.

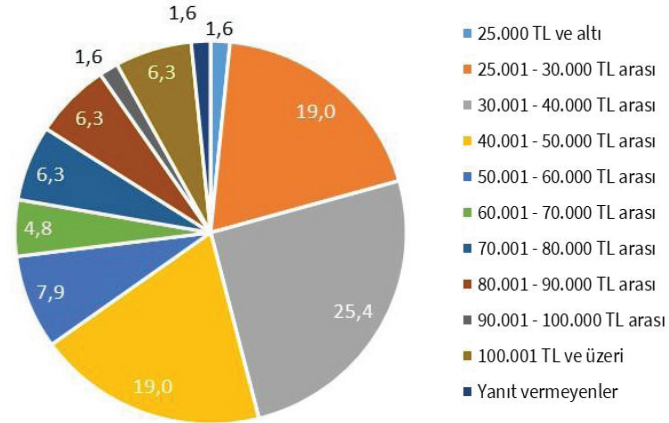
1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %25,4'ü (16 kişi), temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için aylık 30.001-40.000 TL arası net kazanca ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Aylık 25.001-30.000 TL arası ve 40.001- 50.000 TL arası kazanca ihtiyaç duyanlar aynı orana, %19 (12 kişi) sahip. Katılımcıların %7,9'u (5 kişi) 50.001 - 60.000 TL arası kazanca sahip olması gerektiğini belirtmekte. Üç seçenek; 70.001 - 80.000 TL arası, 80.001 - 90.000 TL arası ve 100.001 TL ve üzeri ise %6,3 (4 kişi) ile aynı orana sahip. Aylık 60.001 - 70.000 TL arası kazanca sahip olması gerektiğini söyleyenlerin oranı %4,8 (3 kişi). Son sırada ise %1,6 (1 kişi) ile 90.001 - 100.000 TL arası kazanca ihtiyacı olanlar, 25.000 TL ve altı kazanca ihtiyacı olanlar ve yanıt vermeyenler bulunmaktadır.

"Beslenme barınma ve ulaşım insanın temel ihtiyaçlarındandır"

Yukarıdaki tanıma göre şu anki **temel ihtiyaçlarınızı** karşılamak için aylık net kaç TL kazanmanız gerekir?

63 yanıt

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %31'i (52 kişi), temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için aylık 30.001-40.000 TL arası net kazanca ihtiyaç duyduğunu belirtmekte. İkinci sırada 40.001- 50.000 TL arası kazanca ihtiyaç duyanlar %26,2 (44 kişi), üçüncü sırada 25.001 - 30.000 TL arası kazanca ihtiyaç duyanlar %14,3 (24 kişi) bulunmakta. Ardından 50.001 - 60.000 TL arası %9,5 (16 kişi) ve 25.000 TL ve altı kazanca ihtiyaç duyanlar %8,3 (14 kişi) gelmekte. Görülmektedir ki, ücret aralığı yükseldikçe tercih edilme oranı düşmekte. Buna göre 60.001 - 70.000 TL arası kazanca ihtiyaç duyanlar %4,8 (8 kişi), 70.001 - 80.000 TL arası %2,4 (4 kişi), 100.001 TL ve üzeri ise %1,2 (2 kişi). %0,6 (1 kişi) ile 80.001 - 90.000 TL arası ve 90.001 - 100.000 TL arası kazanca ihtiyaç duyanlar en alt sırada yer almaktadır. İhtiyaç duyduğu kazanç tutarını bildirmeyenlerin oranı ise %1,2 (2 kişi).

x. "Geçinmek için Sihirbaz Olmak Lazım"

Bir katılımcı, ihtiyaç duyduğu gelir aralığını bildirmek yerine yanıt olarak ülkedeki ekonomik bunalıma dikkat çekmektedir:

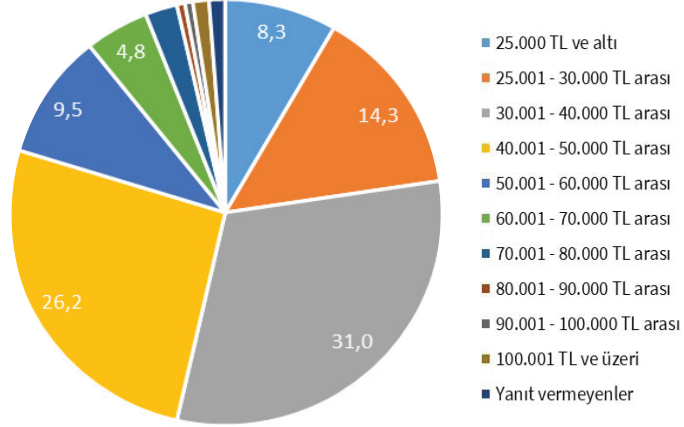
"Bir kişinin aylık temel ihtiyaçları en az 30 bin lira buna ailenin diğer fertleri de dâhil değil. Simidin 10, ekmeğin 15 lira olduğu bir zamanda geçinmek için sihirbaz olmak lazım."

Bu yanıtı; güvenceli çalışma koşullarından mahrum, düşük ücret ve uzun çalışma saatleriyle istihdama zorlanan, işsizlikle baskılanan ve üstüne yoksulluk çeken binlerce gazetecinin sesi olarak kabul etmekteyiz.

"Beslenme barınma ve ulaşım insanın temel ihtiyaçlarındandır"

Yukarıdaki tanıma göre şu anki **temel ihtiyaçlarınızı** karşılamak için aylık net kaç TL kazanmanız gerekir?

168 yanıt

xi. Fırsat Olsa Ek İş Yapacaklar

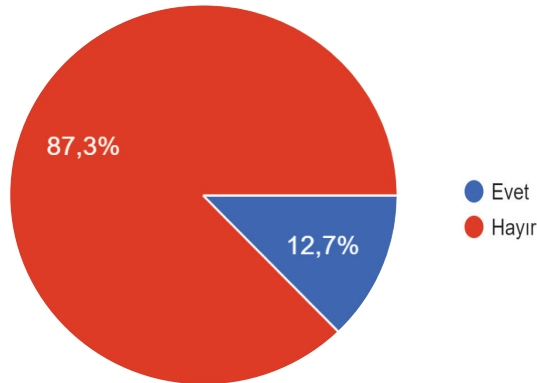
Katılımcılara, ek işle ilgili de iki soru sorduk. Bunlardan ilki, ek iş yapıp yapmadıklarıydı. Yetkisiz işyerleri anketinde ek iş yapanların oranı (%23,8), yetkili işyerleri anketinde ek iş yapanların oranı (%12,7) çıktı. Aradaki farkı dikkat çekici bulmaktayız. İkinci soru ise fırsatları olsa ek iş yapıp yapmayacakları oldu. Bu soruya verilen yanıtlar, ek gelire duyulan ihtiyacın büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Yetkili işyerleri anketinde fırsatı olsa ek iş yapacakların oranı %79,4 (50 kişi) iken, yetkisiz işyerlerinde bu oran %88,7'ye (149 kişi) çıkmaktadır.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

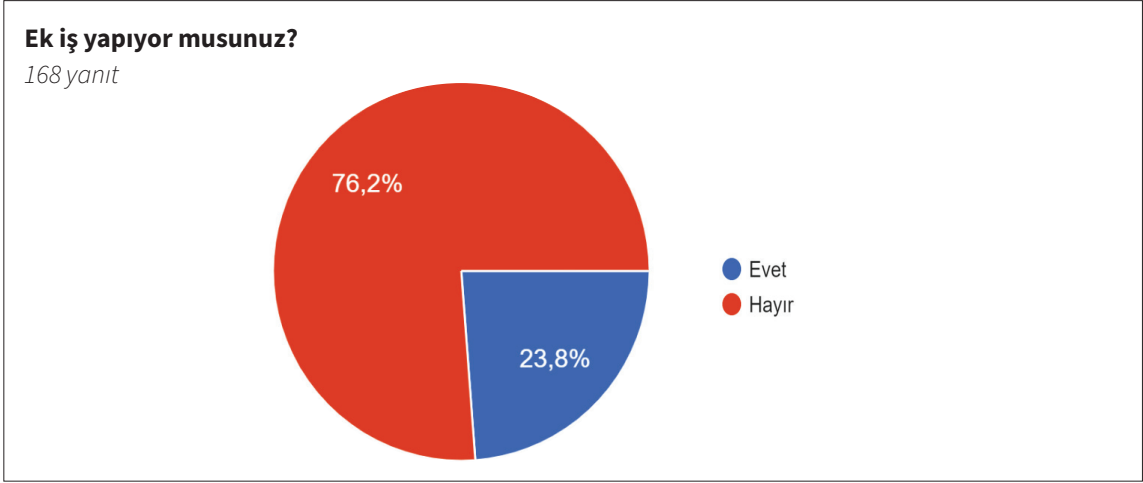
Katılımcıların %87,3'ü (55 kişi) bu soruya "hayır" yanıtını verirken, ek iş yaptığını söyleyenlerin oranı %12,7'de (8 kişi) kalmaktadır.

Ek iş yapıyor musunuz?

63 yanıt

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

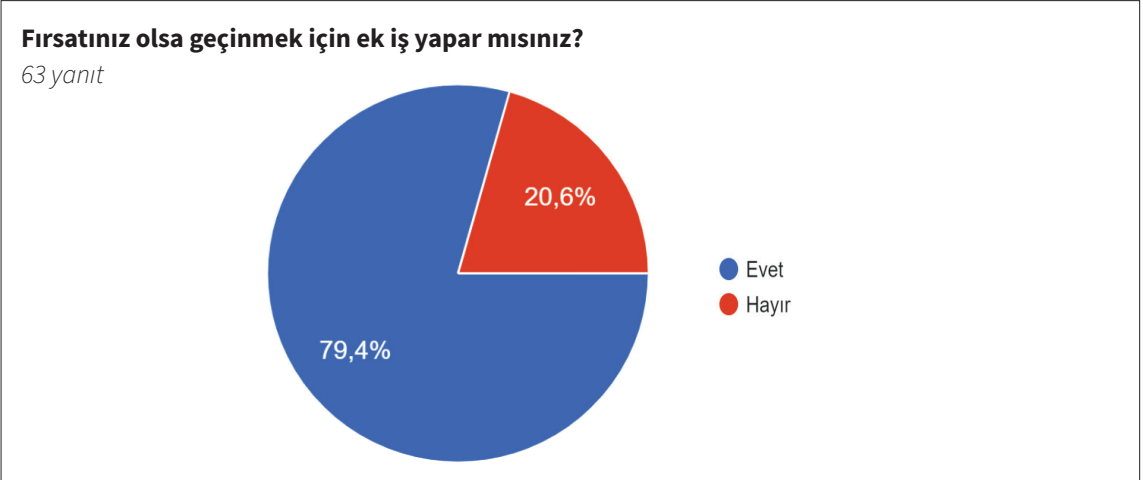

Katılımcıların %76,2'si (128 kişi) bu soruya "hayır" yanıtını verirken, ek iş yaptığını söyleyenlerin oranı %23,8 (40 kişi).

İkinci soruda, ilkinde kıyasla evet ve hayır yanıtlarının oranları tersine dönmektedir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %79,4'ü (50 kişi) bu soruya "evet" yanıtını verirken, fırsatı olsa dahi ek iş yapmayacaklarını söyleyenlerin oranı %20,6'da (13 kişi) kalmakta.

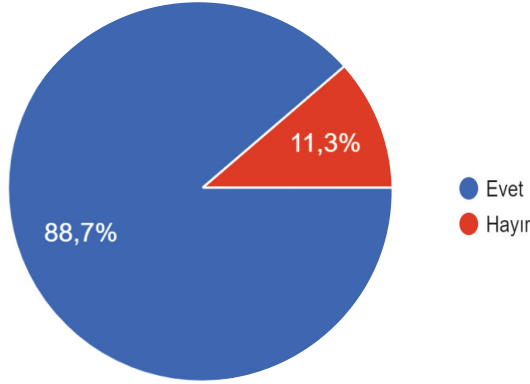

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %88,7'si (149 kişi) bu soruya "evet" yanıtını verirken, fırsatı olsa dahi ek iş yapmayacaklarını söyleyenlerin oranı sadece %11,3 (19 kişi).

Fırsatınız olsa geçinmek için ek iş yapar mısınız?

168 yanıt

İki soruya verilen yanıtlar birlikte düşünüldüğünde üç tespit öne çıkmaktadır.

1. Sözleşmelerle elde edilen ekonomik-sosyal kazancın, az da olsa ek iş yapma ihtiyacını azalttığı söylenebilir.
2. Sözleşmelerin pozitif etkisi olsa bile mevcut ücretleriyle geçinemeyen gazetecilerin (hem yetkili hem yetkisiz işyerlerinde) fırsatları olduğunda ek iş yapmaya hazır oldukları görülmektedir. Ek iş yapma fırsatı bulamayışlarının farklı nedenleri bulunmaktadır. İş sözleşmesinin kısıtlaması, esas işteki uzun çalışma saatlerinin ek işe fırsat vermemesi, boş zamanlarında bakmakla yükümlü oldukları kimselerin bulunması, uygun bir iş olmayışı gibi gerekçeler ilk akla gelenlerdir.
3. Ek iş yapma gereksinimi (diğer yanıtlarla birlikte düşünüldüğünde) yoksulluğu azaltma çabasından kaynaklanıyor olabilir.

Fırsat olsa ek iş yapma isteğinin bu derece yüksek çıkması, aylık gelirin hangi kalemlere harcandığı (ya da harcanmadığı) ile birlikte değerlendirilebilir. Bu yüzden sonraki soru ve yanıtları ayrıca önem taşımaktadır.

Xii. En Çok Harcama Barınma, Ulaşım ve Gıdaya Yapılıyor

Aylık harcamaların dağılımına baktığımızda, ilk sırasında özellikle beslenme/gıda, barınma/kira ve ulaşım başlıkları öne çıkmaktadır.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

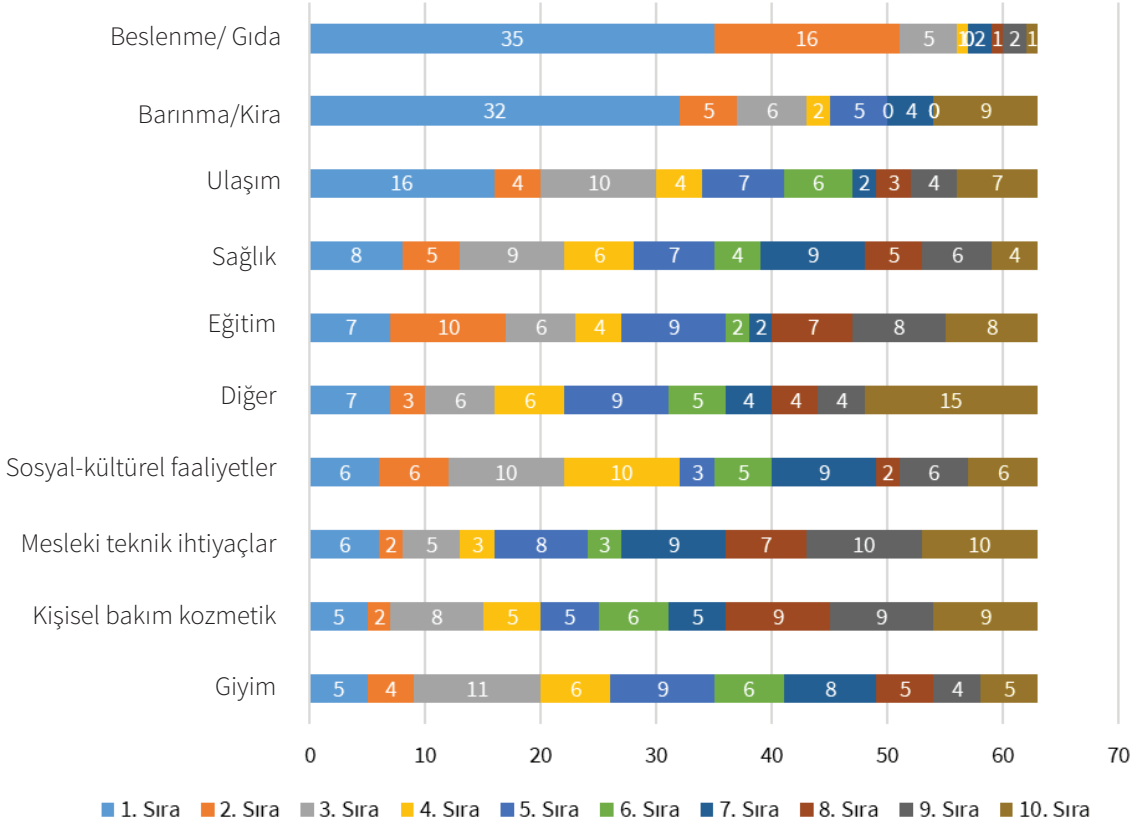
Katılımcıların yanıtlarına göre, aylık harcama kalemlerinin ilk sırasında beslenme/gıda %55,56 (35 kişi) yer almakta. Barınma/kirayı ilk sıraya yerleştirenlerin oranı %50,79 (32 kişi) olurken, ulaşımı ilk sıraya koyanlar %25,40'tır (16 kişi).

İkinci sırada gelen başlık, barınma/kira ve %25,40 (16 kişi) orana sahip. Sosyal-kültürel faaliyetler ile ulaşım ise %15,87 (10 kişi) ile üçüncü sırada en fazla tercih edilen başlıklar. Ardından eğitim, giyim ve diğer, %14,29 (9 kişi) gelmekte. Altıncı sırada en çok tercih edilen üç başlık; giyim, kişisel bakım/kozmetik ve ulaşım %9,52 (6 kişi), yedinci sırada %14,29 (9 kişi) ile mesleki teknik ihtiyaçlar, sosyal-kültürel ihtiyaçlar ve sağlık bulunmakta. Sekizinci sırada ise %14,29 (9 kişi) ile kişisel bakım/kozmetik en fazla işaretlenen harcama kalemi. Dokuzuncu sırada mesleki teknik ihtiyaçlar %15,87 (10 kişi), son sırada ise diğer seçeneği %23,81 (15 kişi) bulunmakta.

Aylık harcama kalemlerinizi en büyükten en küçüğe doğru nasıl sıralarsınız?

Not: 1 en çok, 10 en olacak şekilde sıralama yapınız

63 yanıt

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımların verdikleri yanıtlara göre aylık harcama kalemlerinin ilk sırasında beslenme/gıda %62,50 (105 kişi) yer almakta. Barınma/kirayı ilk sırada seçenlerin oranı %45,83 (77 kişi) olurken ulaşımı ilk sırada seçenler %19,05'de (32 kişi) kalmakta.

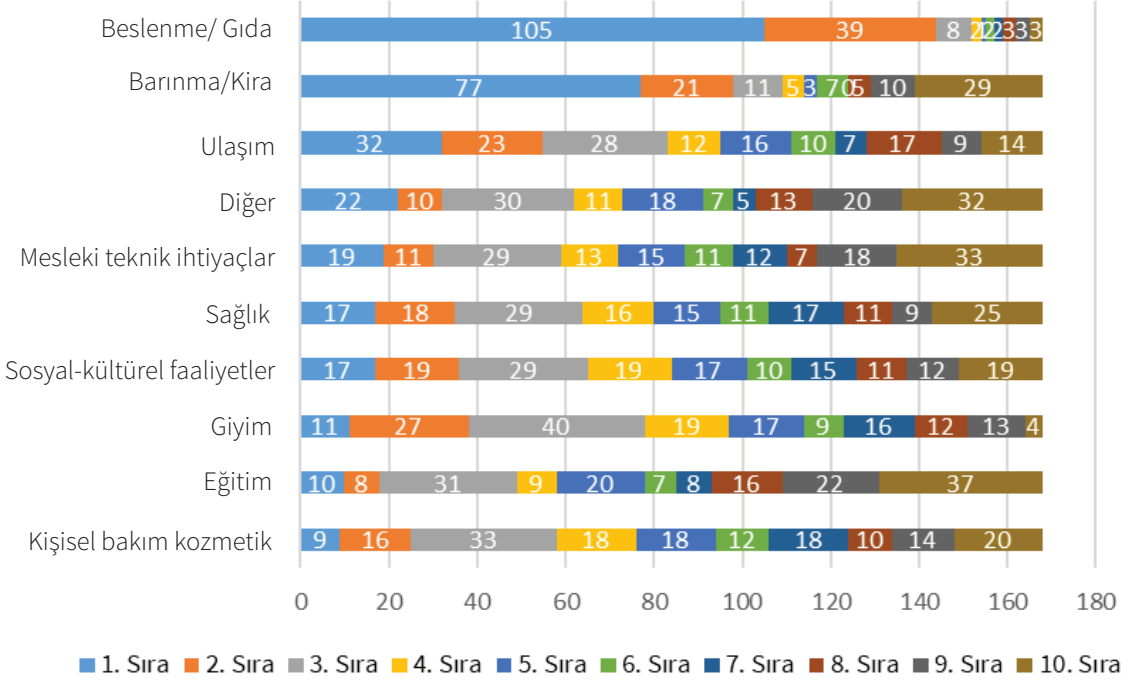
İkinci sırada en fazla işaretlenen, %23,21 (39 kişi) ile yine beslenme/gıda. Üçüncü sırada en fazla tercih edilen seçenek, %23,81 (40 kişi) ile giyim. Dördüncü sırada giyim ve sosyal-kültürel faaliyetler %11,31 (19 kişi) ile en üst sırada gelmekte. Beşinci sırada %11,90 (20 kişi) ile eğitim; altıncı sırada %7,14 (12 kişi) ile kişisel bakım/kozmetik; yedinci sırada %10,71 (18 kişi) ile yine kişisel bakım/kozmetik seçeneği; sekizinci sırada %10,12 (17 kişi) ile ulaşım; dokuzuncu sırada %13,10 (22 kişi) ile eğitim; onuncu ve son sırada ise %22,02 (37 kişi) ile yine eğitim en çok işaretlenen harcama başlıkları.

Harcama kalemleriyle ilgili ilk dikkat çeken şey, beslenme/gıda, barınma/kira ve ulaşımın her iki ankette de oldukça yüksek çıkması. Yetkili işyerlerinde beslenme/gıda başlığına ilk üç sırada yer verenlerin oranı %88,88 (56 kişi); barınma/kira başlığına ilk üç sırada yer verenlerin oranı %68,25 (43 kişi); ulaşım başlığına ilk üç sırada yer verenlerin oranı ise %47,61 (30 kişi). Yetkisiz işyerlerinde ise bu oranlar sırasıyla %90,47 (152 kişi), %64,88 (109 kişi) ve %49,40 (83 kişi).

Aylık harcama kalemlerinizi en büyükten en küçüğe doğru nasıl sıralarsınız?

Not: 1 en çok, 10 en olacak şekilde sıralama yapınız

168 yanıt

xiii. Çoğunluk Kendini Yoksul Hissediyor

Yoksulluğa dair yaptığımız tanımın ardından katılımcılara, kendilerini yoksul hissettikleri bir dönem olup olmadığını da sorduk. Yetkili işyerleri anketinde “evet”, “sıklıkla” ve “bazen” yanıtı verenlerin toplamı %77,8 (49 kişi) iken, “hayır” diyenler %22,2’de (14 kişi) kalmakta. Yetkisiz işyerlerinde ise oranlar sırasıyla %91,7 (154 kişi) ve %8,3 (14 kişi). Bu oranlar gazeteci yoksulluğunun boyutuna dair önemli bir veri sunmaktadır. Kendini yoksul hissedenlerin toplam oranının yetkili işyerleri anketinde görece düşük olması, sözleşmelerin sağladığı ekonomik ve sosyal fayda ile açıklanabilir. Ancak yukarıda tartışıldığı gibi yetkili işletmelerin faaliyet düzeyleri ve finansal kapasiteleri hem yaratılan maddi değerinin sınırını hem de bölüşülecek tutarın hacmini belirlemede. Küçük ölçekli işyerlerinin finansal sorunlarına ülkedeki ekonomik bunalım da eklenince, yetkili işyerleri anketinde de kendini yoksul hissedenlerin oranının yüksek olması rasyonel bir zemine oturmaktadır.

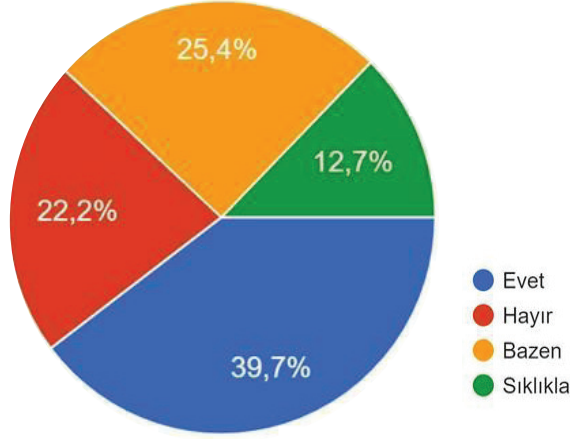
1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Bu soruya verilen “evet” yanıtı %39,7 (25 kişi) olurken, “hayır” yanıtı %22,2’de (14 kişi) kalmakta. Kendisini “bazen” yoksul hissedenlerin oranı %25,4 (16 kişi) olurken “sıklıkla” yanıtını verenlerin oranı %12,7 (8 kişi).

“Yoksulluk aylık temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak gelire sahip olmama durumudur”

Yukarıdaki tanım ışığında kendinizi yoksul hissettiğiniz dönem(ler) oluyor mu?

63 yanıt

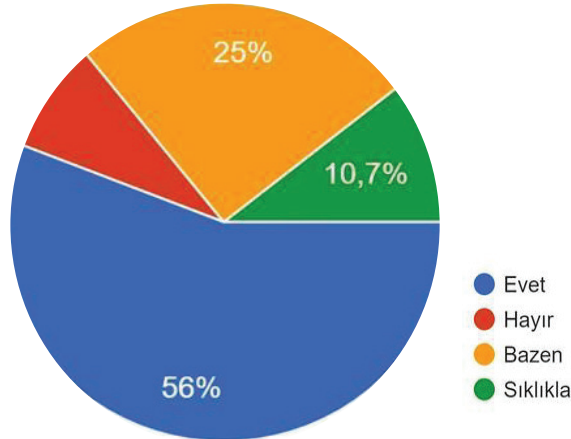
2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Soruya katılımcıların %56'sı (94 kişi) “evet” yanıtını verirken, “hayır” diyenlerin oranı sadece %8,3'te (14 kişi) kalmakta. Kendisini “bazen” yoksul hissedenlerin oranı %25 (42 kişi) olurken, bu soruya “sıklıkla” yanıtını verenlerin oranı %10,7 (18 kişi).

“Yoksulluk aylık temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak gelire sahip olmama durumudur”

Yukarıdaki tanım ışığında kendinizi yoksul hissettiğiniz dönem(ler) oluyor mu?

168 yanıt

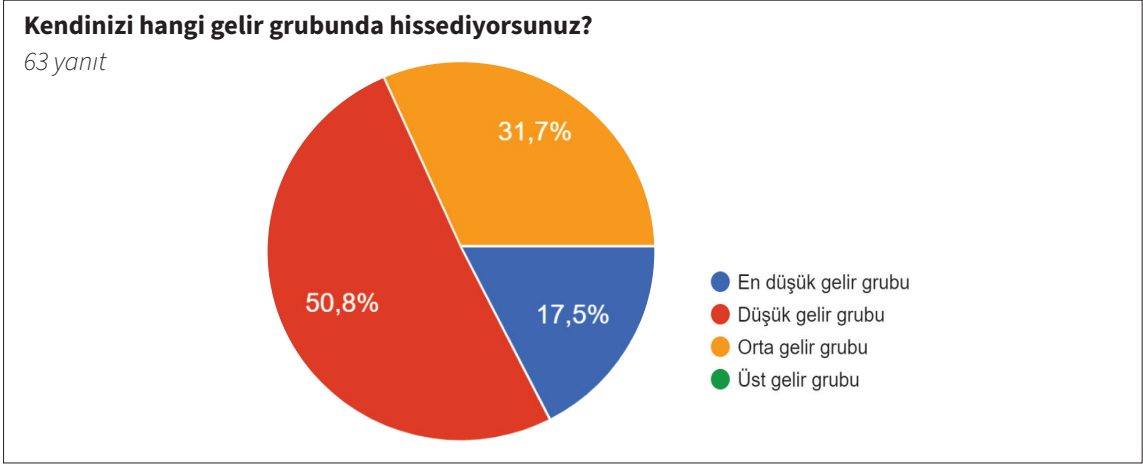
xiv. Gazeteciler Kendini Düşük Gelir Grubunda Görüyor

Katılımcılara, kendilerini hangi gelir grubunda hissettikleriyle ilgili de bir soru yönelttik. Yetkili işyerleri anketinde, katılımcıların %31,7'si (20 kişi) kendini orta gelir grubunda hissettiğini beyan etti. Bu oran yetkisiz işyerleri anketinde %14,9'a (25 kişi) düştü.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların yarıdan fazlası (%50,8 / 32 kişi), düşük gelir grubunda olduğunu hissettiğini söyledi. Orta gelir grubunda olduğunu düşünenler %31,7 (20 kişi) ve en düşük gelir grubunda olduğunu beyan edenler

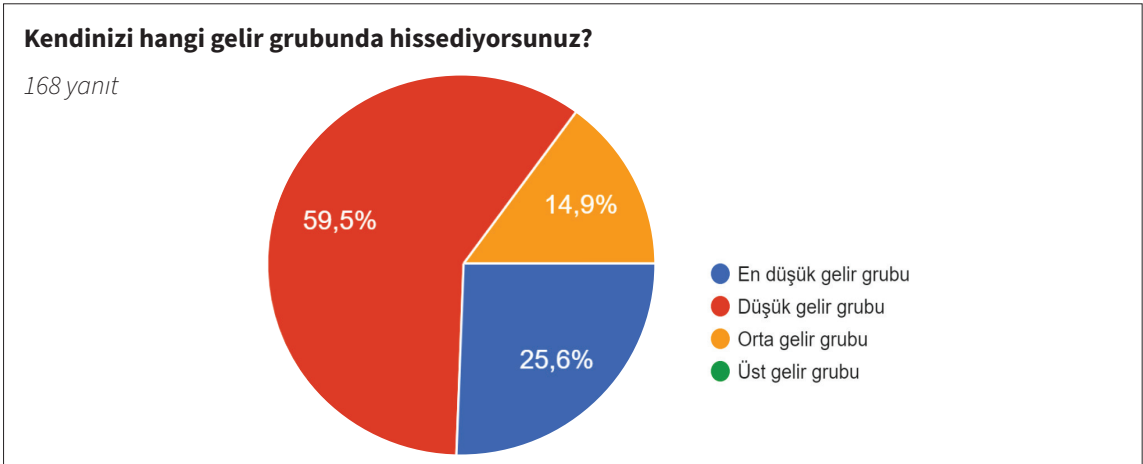
%17,5 (11 kişi). Kendisini üst gelir grubunda gören katılımcı yok.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %59,5'i (100 kişi) kendisini düşük gelir grubunda gördüğünü söyledi. En düşük gelir grubunda olduğunu hissedenlerin oranı %25,6 (43 kişi), orta gelir grubunda görenler ise %14,9 (25 kişi). Bu anketle de kendisini üst gelir grubunda gören katılımcı yok.

xv. Sosyal ve Kültürel Gelişime Bütçe Azalıyor

Gazetecilik sürekli öğrenmeyi; yetenek, bilgi ve becerileri geliştirmeyi gerekli kılan bir meslek. Bu nedenle üyelerimize sosyal ve kültürel harcamalara bütçelerinden aylık ne kadar ayırdıklarını ve bu bütçenin geçen yıla göre değişimini sorduk.

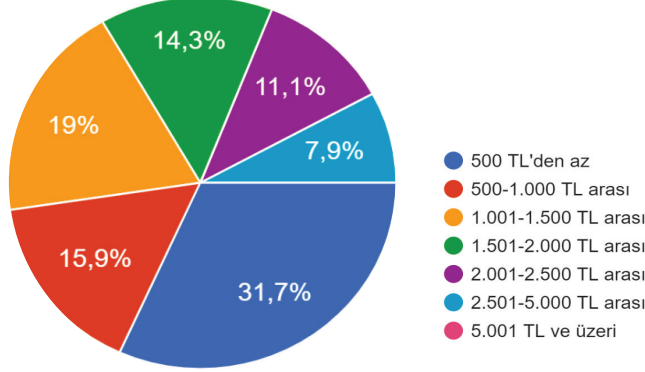
Yetkili işyerleri anketinde, sosyal ve kültürel gelişimleri için 500 TL ve üzeri bütçe ayıranların oranı %68,2 (43 kişi) çıktı. Bu oran yetkisiz işyerlerinde %51,2'de (86 kişi) kaldı. Sözleşmeli 19 işletmenin 6'sında çeşitli başlıklarda sosyal-kültürel yardımlar birer kazanım olarak yer almaktadır. İşverenler tarafından sunulan bu desteğe ek olarak anketlerde yetkili işyerleri lehine oluşan fark (üyelerin kendi bütçelerinden de harcama yapması), sözleşmelerin sağladığı ekonomik ve sosyal refahtan kaynaklı olabilir. Diğer yandan yetkisiz işyerlerinde 500 TL ve üzeri bütçe ayıranların %51,2'de (86 kişi) kalması, gazetecilerin yetenek, bilgi ve becerilerini geliştirmede zorlandıklarına işaret etmektedir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Ankete katılanların %31,7'si (20 kişi), sosyal ve kültürel gelişimleri için aylık 500 TL'den az bütçe ayırdıklarını söyledi. 1.001-1.500 TL arası bütçe ayıranların oranı %19 (12 kişi), 500-1.000 TL arası bütçe ayıranların oranı %15,9 (10 kişi), 1.501-2.000 TL arası bütçe ayıranlar ise %14,3 (9 kişi). 2.001-2.500 TL arası bütçe ayıranların oranı %11,1'de (7 kişi) kalırken en az oran, %7,9 (5 kişi) ile 2.501-5.000 TL arası bütçe ayıranların oldu.

Sosyal ve kültürel gelişiminiz için (konser, tiyatro, sinema, sergi, kitap takibi, spor tesisi üyeliği, platform üyeliği vb. için) aylık ne kadar bütçe ayırıyorsunuz?

63 yanıt

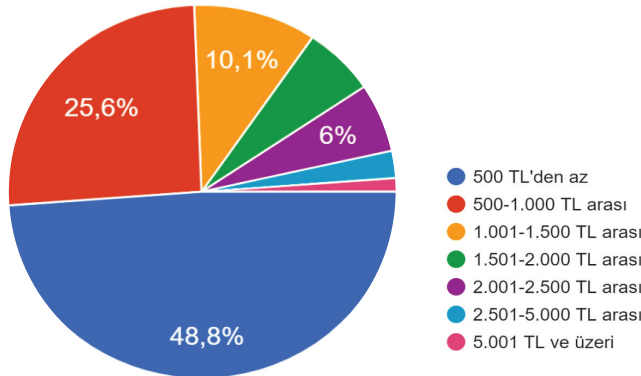

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

En yüksek oran %48,8 (82 kişi) ile 500 TL'den az bütçe ayıranlara ait. Ardından %25,6 (43 kişi) ile 500-1.000 TL arası ve %10,1 (17 kişi) ile 1.001-1.500 TL arası bütçe ayıranlar geldi. 1.501-2.000 TL arası ve 2.001-2500 TL arası bütçe ayıranlar ise %6'lık (10 kişi) orana sahip oldu. En düşük oranlar ise %2,3 (4 kişi) ile 2.501-5000 TL ve %1,2 (2 kişi) ile 5.001 TL ve üzeri.

Sosyal ve kültürel gelişiminiz için (konser, tiyatro, sinema, sergi, kitap takibi, spor tesisi üyeliği, platform üyeliği vb. için) aylık ne kadar bütçe ayırıyorsunuz?

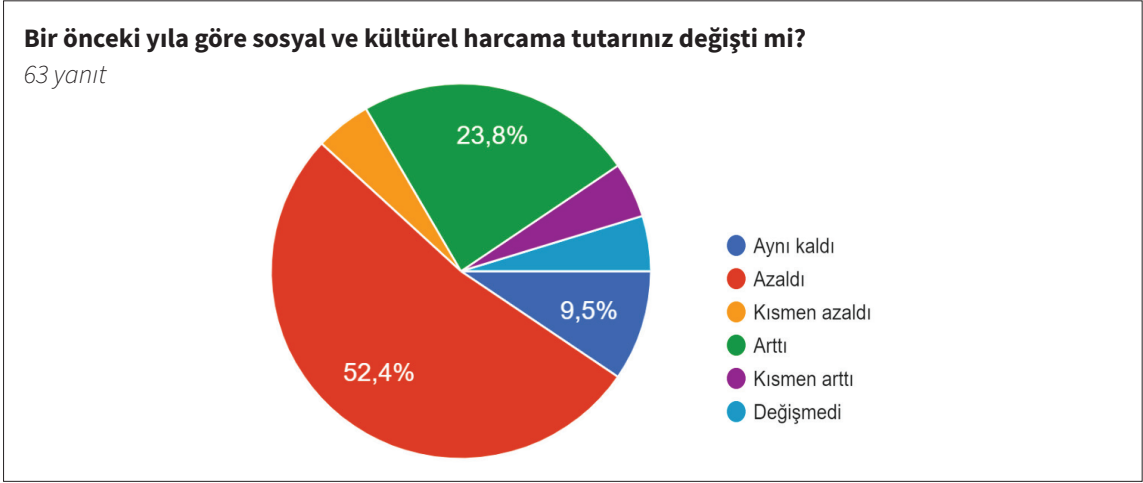
168 yanıt

Sosyal ve kültürel harcamaların geçen yıla kıyasla her iki ankette de azaldığı görülmektedir. Bu veriler, ekonomik bunalımın sadece ücretler üzerinde değil mesleki gelişim için gerekli finansal kapasite üzerinde de olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Yanıtlarda "arttı" ve "kısmen arttı" diyenlerin oranı yetkisiz işyerleri anketinde %14,9 (25 kişi) olurken, yetkili işyerleri anketinde bu oran yaklaşık iki katı, %28,6'ya (18 kişi). Bu farkın yine sözleşmelerden kaynaklı ekonomik ve sosyal faydadan kaynaklandığı söylenebilir.

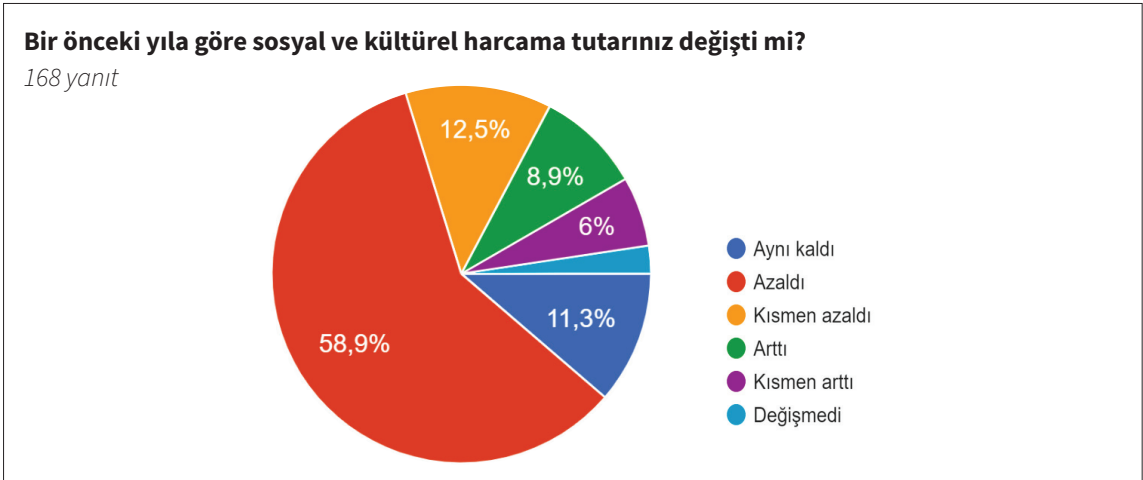
1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %52,4'ü (33 kişi) geçen yıla göre sosyal ve kültürel harcamalarının azaldığını söyledi. Arttığını söyleyenlerin oranı ise %23,8 (15 kişi). Aynı kaldı diyenler %9,5 (6 kişi) olurken kısmen azaldığını, kısmen arttığını ve değişmediğini söyleyenler %4,8 (3 kişi) ile aynı oranı paylaştı.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

En yüksek pay %58,9 (99 kişi) ile azaldı diyenlere ait. Ardından kısmen azaldı diyenler %12,5 (21 kişi), aynı kaldı diyenler %11,3 (19 kişi), arttı diyenler %8,9 (15 kişi), kısmen arttı diyenler %6 (10 kişi) ve değişmedi diyenler %2,4 (4 kişi) gelmekte.

xvi. Kötü Ekonomi Hem Sözleşmeleri Hem Hakları Baskılıyor

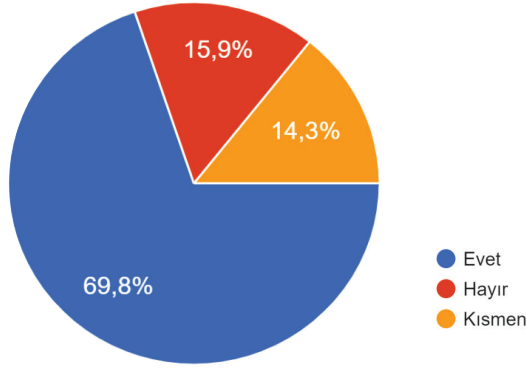
Yetkili işyerleri anketinde “evet” ve “kısmen” yanıtını verenlerin toplam oranı %83,2 (53 kişi) ile hayli yüksek.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %69,8'i (44 kişi), ülkedeki ekonomik durumun işyerindeki sözleşme üzerinde baskı oluşturduğunu düşünürken, bu soruya “hayır” yanıtı verenlerin oranı %15,9'da (10 kişi) kaldı. Baskının kısmen olduğunu düşünenlerin payı ise %14,3 (9 kişi).

Ülkedeki ekonomik durumun, işyerinizde geçerli olan toplu iş sözleşmesi üzerinde baskı oluşturduğunu düşünüyor musunuz?

63 yanıt

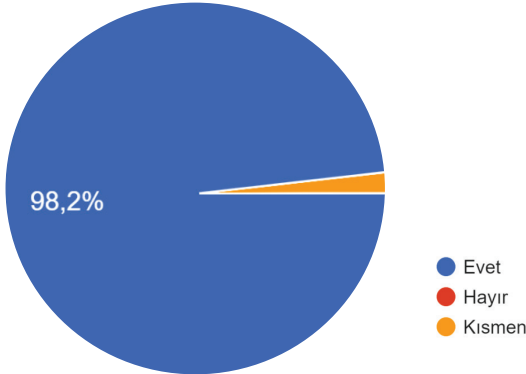
Yukarıdaki ile benzer bir soruya yetkisiz işyerleri anketinde de yer verdik. Ancak bu sefer ülkedeki ekonomik durumun sözleşmeler değil de ekonomik ve sosyal haklar üzerinde baskı oluşturup oluşturmadığını sorduk.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Verilen yanıtların %98,2'si (165 kişi) "evet" olurken geriye kalan %1,8'lik (3 kişi) oran "kısmen" seçeneği. Hiçbir katılımcının "hayır" yanıtı vermemesi bir yana, "evet" ve "kısmen" yanıtı verenlerin toplamının %100 olması oldukça dikkat çekici. Bu oran, yetkisiz işyerlerindeki üyelerin hissettiği yoksulluğun kaynağına dair de güçlü işaretler barındırmakta.

Ülkedeki ekonomik durumun, işyerinizde geçerli olan toplu iş sözleşmesi üzerinde baskı oluşturduğunu düşünüyor musunuz?

168 yanıt

xvii. Geçen Yıla Göre Alım Gücü Düştü

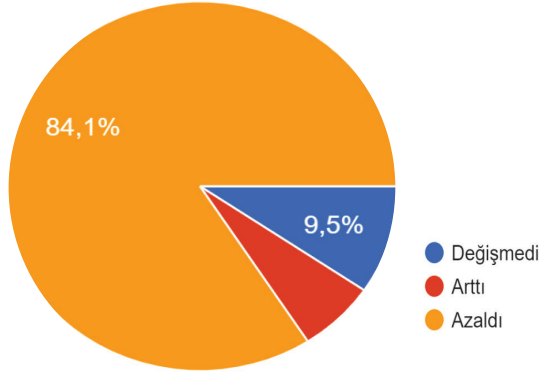
Katılımcıların alım güçlerini bir önceki yıllara kıyaslamalarını da istedik. Yetkili işyerleri anketinde katılımcıların %84,1'i (53 kişi) geçen yıla oranla alım güçlerinin düştüğünü söyledi. Bu oran yetkisiz işyerleri anketinde %91,1 (153 kişi) çıktı. Yetkili işyerleri anketindeki oranın yüksekliği, sözleşmelerin frenleme özelliğinin süregiden kaygan ekonomik zeminde tek başına yeterli olmadığını göstermektedir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %84,1'i (53 kişi) geçen yıla kıyasla alım güçlerinin düştüğünü beyan etti. Değişmediğini söyleyenlerin oranı %9,5 (6 kişi), arttığını söyleyenlerin oranı sadece %6,3 (4 kişi).

Bir önceki yıla göre bugünkü alım gücünüzü nasıl değerlendirirsiniz?

63 yanıt

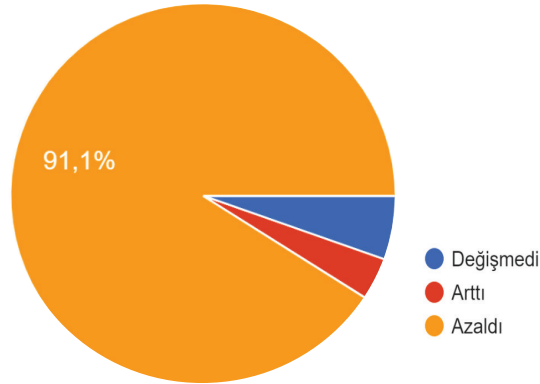

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %91,1'i (153 kişi) geçen yılla karşılaştırdığında alım güçlerinin düştüğünü söylerken, değişmediğini söyleyenlerin oranı %5,4 (9 kişi), arttığını söyleyenlerin oranı %3,5 (6 kişi).

Bir önceki yıla göre bugünkü alım gücünüzü nasıl değerlendirirsiniz?

168 yanıt

xviii. Ücretler Enflasyon Nedeniyle Eriyor

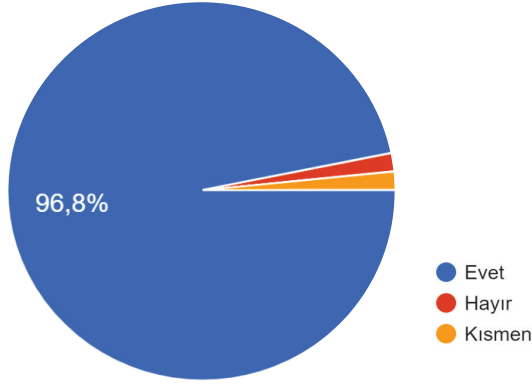
Ülkedeki enflasyonun, gelirler üzerinde neden olduğu erozyon, ne yazık ki resmi kurumların şaibeli hesaplama yöntemleri nedeniyle tam olarak ortaya konamıyor. Diğer yandan hem yetkili hem de yetkisiz işyerlerinde çalışan üyelerimizin yanıtları, kaybın ciddi boyutta olduğunu göstermekte.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %96,8'i (61 kişi), enflasyon nedeniyle bir önceki yıla göre gelirinin eridiğini düşünmekte. Soruya "hayır" ve "kısmen" yanıtı verenlerin oranı sadece %1,6 (1 kişi).

Ülkedeki enflasyon nedeniyle bir önceki yıla göre gelirinizin eridiğini düşünüyor musunuz?

63 yanıt

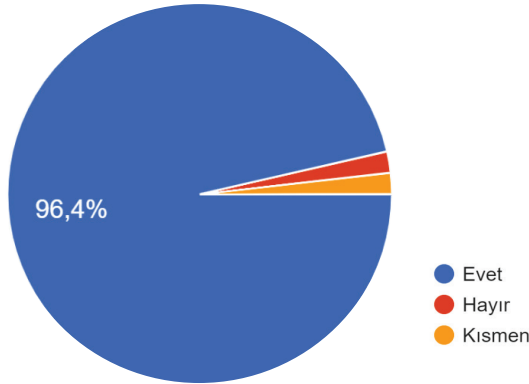

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %96,4'ü (162 kişi), enflasyon nedeniyle bir önceki yıla göre gelirinin eridiğini ifade etti. Soruya "hayır" ve "kısmen" yanıtı verenlerin oranı ise %1,8 (3 kişi).

Ülkedeki enflasyon nedeniyle bir önceki yıla göre gelirinizin eridiğini düşünüyor musunuz?

168 yanıt

xix. Ev, Araba Almak Hayâl Oldu

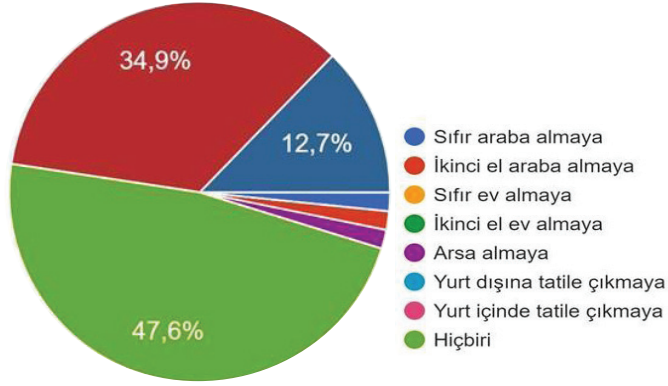
Katılımcılara, kendilerini önümüzdeki bir yıl içinde neye yakın gördükleri ile ilgili de bir soru yönelttik. Her iki grubun sonuçları, sıfır ya da ikinci el ev veya araba almanın gazeteciler için yakın vadede mümkün olmadığını ortaya koydu. Her iki grupta da yurt içi tatile çıkmaya ihtimali en yakın olasılık olarak göze çarpmakta.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %47,6'sı (30 kişi) kendisini hiçbir şeye yakın görmezken, %34,9'u (22 kişi) kendisini yurt içinde tatile çıkmaya yakın bulmakta. Yurtdışı tatiline çıkabileceğini düşünenlerin oranı %12,7 (8 kişi). Sıfır otomobil, ikinci el otomobil veya arsa almaya kendini yakın görenlerin oranı ise %1,6 (1 kişi). Sıfır ya da ikinci el ev almak hiçbir katılımcıya olası görünmemekte.

Önümüzdeki bir yıl içinde aşağıdakilerden hangisini kendinize en yakın görüyorsunuz?

63 yanıt

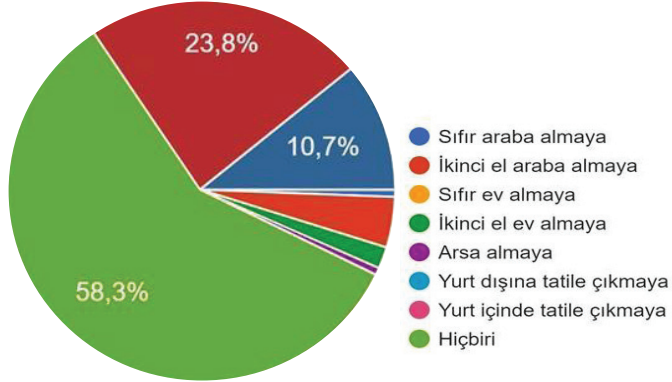

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %58,3'ü (98 kişi) kendisini hiçbir şeye yakın görmezken, %23,8'i (40 kişi) yurt içinde tatile çıkabileceğini düşünmekte. Kendini bir yıl içinde yurt dışı tatiline çıkmaya yakın görenlerin oranı ise %10,7 (18 kişi). İkinci el otomobil alabileceğini düşünenlerin oranı %4,2 (7 kişi) iken, ikinci el ev almaya kendini yakın hissedenlerin oranı %1,8 (3 kişi). Sıfır otomobil veya arsa alabileceğini düşünenler %0,6'da (1 kişi) kalmakta.

Önümüzdeki bir yıl içinde aşağıdakilerden hangisini kendinize en yakın görüyorsunuz?

168 yanıt

xx. İstanbul Öne Çıkıyor

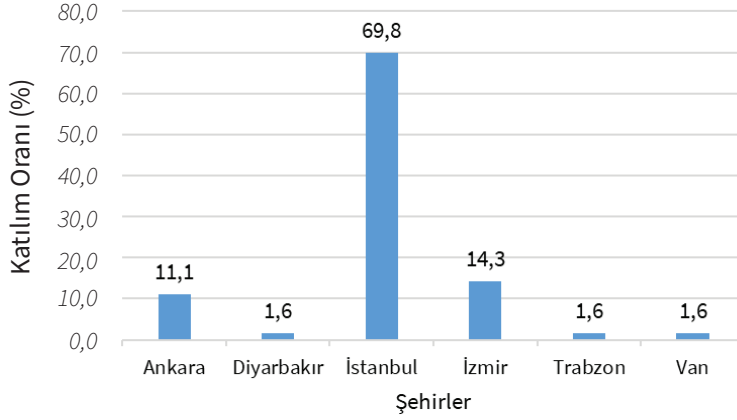
Sendikanın güncel listesine göre üyelerin %61,7'si (1262 kişi) İstanbul, %6,9'u (141 kişi) Ankara, %5,1'i (105 kişi) İzmir, %2,7'si (56 kişi) Diyarbakır ve %1,4'ü (29 kişi) Adana'da faaliyet yürüten işletmelerde kayıtlı. Her iki anket grubunda da İstanbul şehrinin öne çıkması, üyelerin illere dağılımı ile uyumlu görünmektedir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %69,8'i (44 kişi) İstanbul'da yaşadığını söylerken, ikinci sırayı %14,3 (9 kişi) ile İzmir almakta. Ankara'da yaşayanların oranı %11,1 (7 kişi), Diyarbakır, Trabzon ve Van'da yaşayanların oranı ise %1,6 (1 kişi).

Hangi şehirde yaşıyorsunuz?

63 yanıt

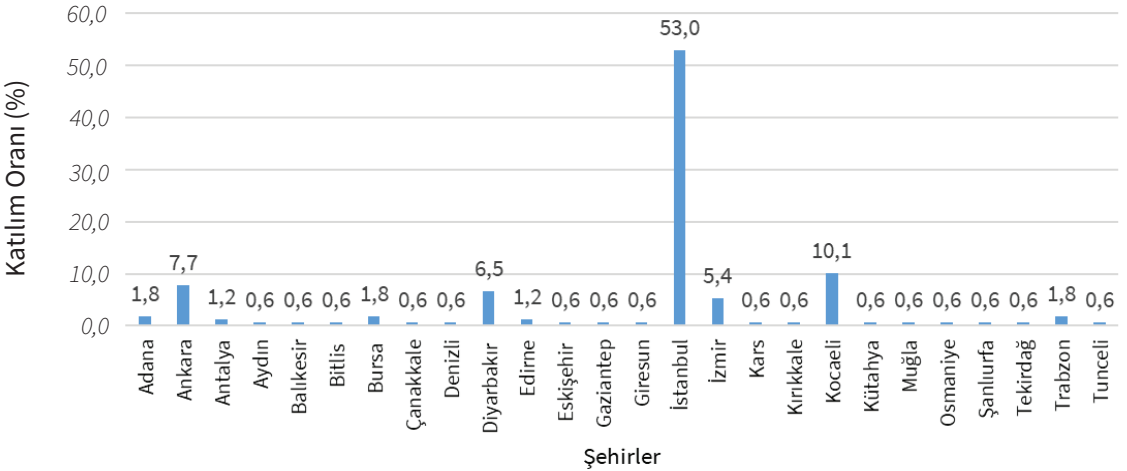

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %53'ü (89 kişi) İstanbul'da yaşadığını söylerken, buna en yakın oran %10,1 (17 kişi) ile Kocaeli. Ardından %7,7 (13 kişi) ile Ankara, %6,5 (11 kişi) ile Diyarbakır ve %5,4 (9 kişi) ile İzmir gelmekte. Adana, Bursa ve Trabzon'un oranı %1,8 (3 kişi) olurken, Antalya ve Edirne'nin oranı %1,2 (2 kişi). Aydın, Balıkesir, Bitlis, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Kars, Kırıkkale, Kütahya, Muğla, Osmaniye, Şanlıurfa, Tekirdağ ve Tunceli'den de ankete birer katılımcı var.

Hangi şehirde yaşıyorsunuz?

168 yanıt

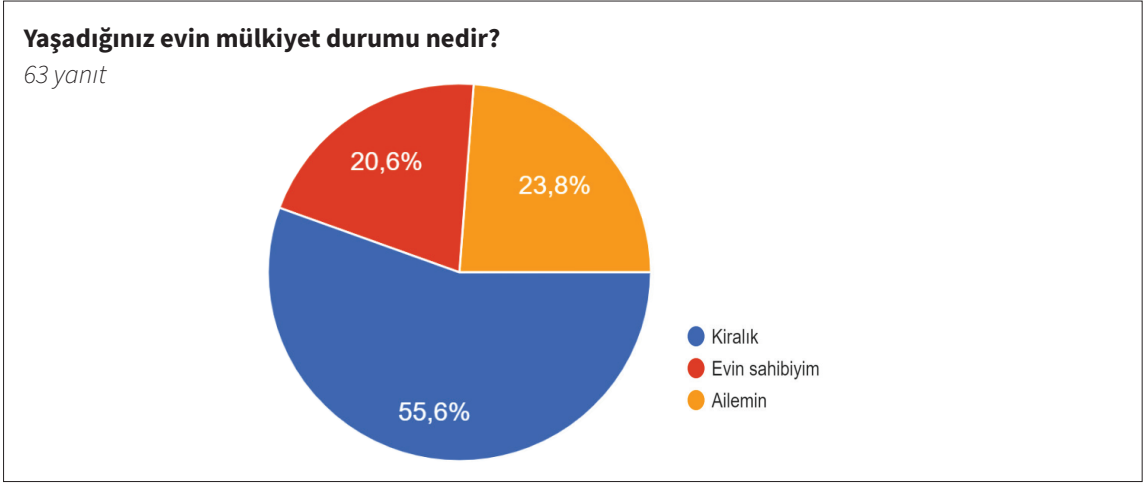

xxi. Gazetecilerin Yarısı Kirada Yaşıyor

Yetkili işyerleri anketinde kirada yaşayanların oranı %55,6 (35 kişi) olurken, bu oran yetkisiz işyerleri anketinde %49,4'e (83 kişi) düşmekte. Yetkili işyerleri anketi aleyhine oluşan farkın en önemli nedeni, sözleşmelerin İstanbul, İzmir ve Ankara'daki işletmelerde olmasıdır. Bu üç şehirdeki konut fiyatlarının diğer şehirlere kıyasla yüksek olması, yetkili işyerlerindeki üyelerin ev sahibi olmasını da güçleştirmekte.

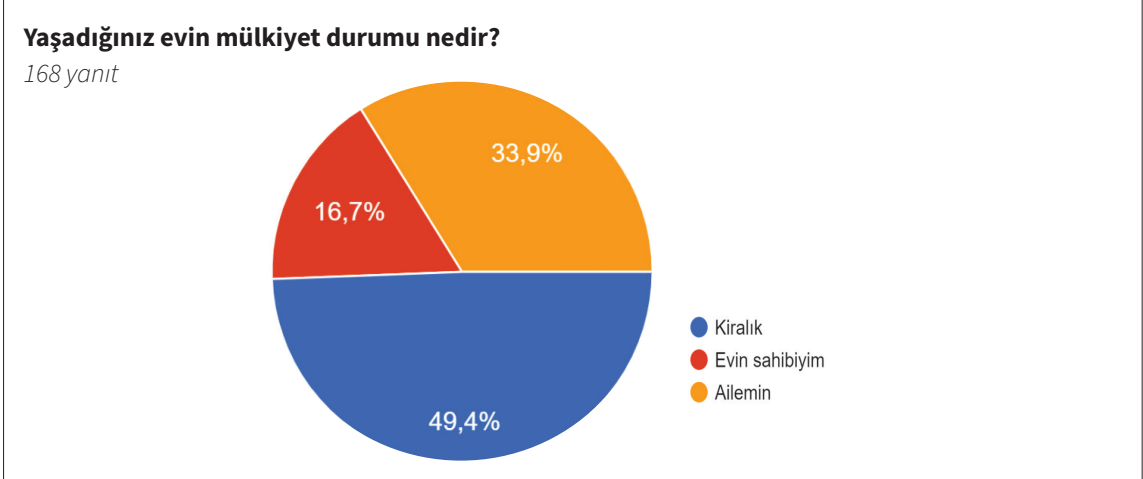
1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %55,6'sı (35 kişi) yaşadığı evin kiralık olduğunu söyledi. Konutun, ailesine ait olduğunu söyleyenlerin oranı %23,8 (15 kişi) iken sahibi olduğunu söyleyenlerin oranı %20,6'da (13 kişi) kaldı.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %49,4'ü (83 kişi) yaşadığı evin kiralık olduğunu söylerken, ailesine ait olduğunu söyleyenlerin oranı %33,9 (57 kişi). Konut sahiplerinin oranı ise %16,7 (28 kişi) ile son sırada.

xxii. Evde Tek Çalışan Gazeteci Değil

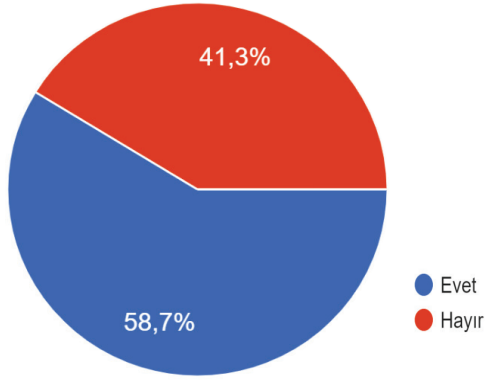
Yetkisiz işyerlerinde yapılan ankete bakıldığında, evde düzenli geliri olan başkalarının da bulunduğu göze çarpmakta. Özel durum ve tercihler epey fazla olmakla birlikte, sözleşmeli işyerlerinde ekonomik fayda yükseldikçe hanedeki diğer üyelerin gelir getirici işte çalışmasına gerek duyulmuyor olabilir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %58,7'si (37 kişi) evlerinde başka düzenli gelir getiren olduğunu söylerken, %41,3'ü (26 kişi) bu soruya "hayır" yanıtını verdi.

Yaşadığınız evde başka düzenli gelir var mı?

63 yanıt

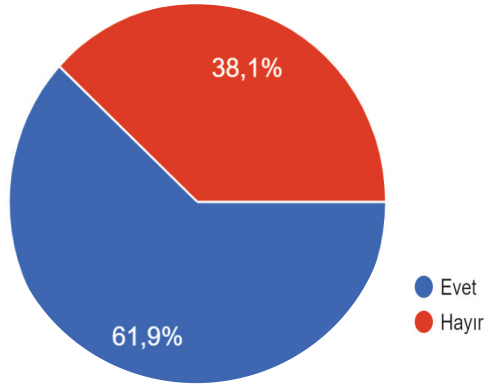

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %61,9'u (104 kişi) evlerinde başka düzenli gelir getiren olduğunu söylerken, %38,1'i (64 kişi) bu soruya "hayır" yanıtını verdi.

Yaşadığınız evde başka düzenli gelir var mı?

168 yanıt

XXiii. Çoğunluk Gazeteciliği Bırakmaya Hazır

Bu soruyu, sektör dışında daha iyi bir ücret ihtimalinin meslek üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yönelttik. Yetkili işyerlerindeki üyelerimizin %56,4'ü bu soruya "evet" yanıtı verirken, yetkisiz işyerleri anketinde bu oran %56,8 oldu.

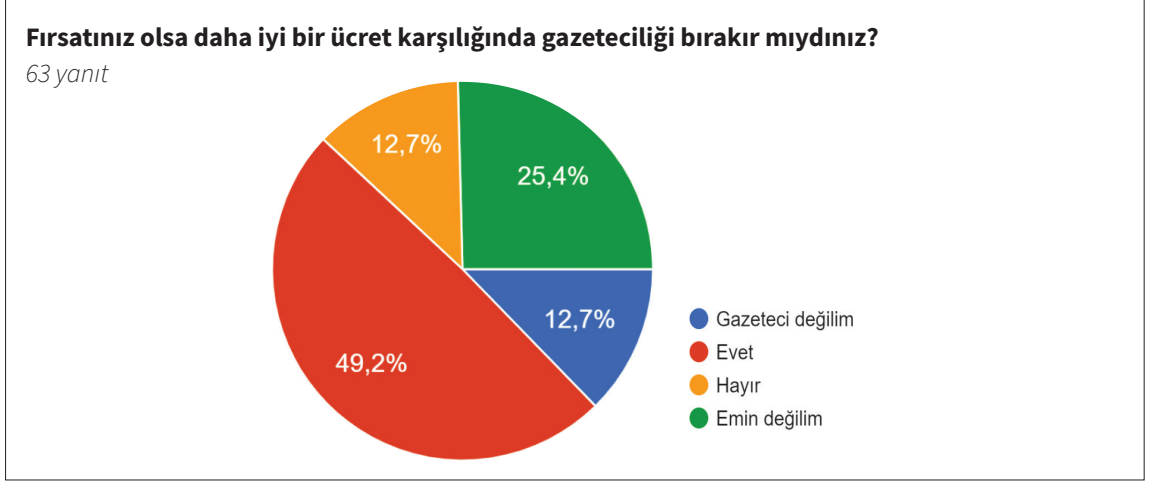
Her iki grupta da birbirine çok yakın çıkan oranları yorumlarken elbette düşük ücretler, uzun çalışma süreleri ve yoksulluğu önemli gerekçeler olarak sıralayabiliriz. Sahada yaptığımız gözlem ve görüşmelerde, belediye ya da siyasi partilerde basın danışmanlığı işinin gazeteciler arasında hayli popüler olduğunu, sadece yerelde değil İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde de yoksulluktan kaçış rotası olarak kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Diğer yandan veriyi yorumlarken basın özgürlüğünün kısıtlanması, mesleki tatminsizlik, gazetecilerin yaptıkları haberler nedeniyle gözaltı, tutuklama ve soruşturmaya maruz bırakılması, mesleğin yaşadığı itibar kaybı, mobbing vb. birçok etkeni de hesaba katmak gerekmektedir.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %49,2'si (31 kişi), fırsatı olsa daha iyi bir ücret karşılığında gazeteciliği bırakacağını söylerken, bu soruya “hayır” yanıtı verenlerin oranı %12,7 (8 kişi). Soruya “emin değilim” şeklinde yanıt verenlerin oranı ise %25,4 (16 kişi).

Verilen yanıtlardan “gazeteci değilim” seçeneğini çıkarıp yeniden oranlama yaptığımızda sonuç şu şekilde oluyor:

Toplam 55 kişi içinde “evet” diyenlerin oranı %56,4, “hayır” diyenlerin oranı %14,5 ve “emin değilim” diyenlerin oranı da %29,1.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların tam yarısı (83 kişi) daha iyi bir ücret karşılığında gazeteciliği bırakmaya hazır. Bu soruya “hayır” yanıtı verenlerin oranı %19,9 (33 kişi) iken, “emin değilim” diyenlerin oranı %18,1 (30 kişi). “Gazeteci değilim” diyenlerin oranı ise %12 (20 kişi) olarak görünmekte.

Verilen yanıtlardan “gazeteci değilim” seçeneğini çıkarıp yeniden oranlama yaptığımızda sonuç şu şekilde ortaya çıkmakta:

Toplam 146 kişi içinde “evet” diyenlerin oranı %56,8, “hayır” diyenlerin oranı %22,6 ve “emin değilim” diyenlerin oranı %20,5.

xxiv. Ülkedeki En Önemli Sorun Ekonomi

Ülkedeki en önemli sorunun ne olduğuyla ilgili soruya verilen yanıtlar şaşırtıcı değil. Yüksek enflasyon ve gelir adaletsizliği, “ekonomi” seçeneğinin ilk sırada işaretlenmesine neden oluyor. Adaletin ikinci sırada gelmesi ise gazetecilik mesleğinin sıklıkla yargılanmasından duyulan rahatsızlığa işaret etmekte.

1- Yetkili İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %49,2’si (31 kişi), ülkedeki en önemli sorunun ekonomi olduğunu düşünmekte. Adalet, %31,7 (20 kişi) ile ikinci sırada. Siyasetin sorun olduğunu söyleyenlerin oranı ise %9,5 (6 kişi). Katılımcıların %6,3’ü (4 kişi) “demokrasi” seçeneğini tercih etti. “Diğer” ve “sorun görmüyorum” diyenlerin oranı %1,6 (1 kişi) ile aynı.

2- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %51,8’i (87 kişi), ülkedeki en önemli sorunun ekonomi olduğunu söyledi. Adalet, %28,6 (48 kişi) ile ikinci sırada. Üçüncü sırada %8,3 (14 kişi) ile “demokrasi” geldi. Siyasetin sorun olduğunu söyleyenlerin oranı ise %6,5 (11 kişi). “Özgürlük” diyenlerin oranı %4,2’de (7 kişi) kaldı.

xxv. Üyeler Toplu İş Sözleşmesi ve Daha İyi Haklar İstiyor

Yetkisiz işyerlerindeki üyelerin ezici çoğunluğu, işyerlerinde bir toplu iş sözleşmesi olmasını istediğini beyan etti.

1- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların önemli bir kısmı, %85,1'i (143 kişi) işyerinde toplu iş sözleşmesi olmasını istediğini söyledi. Emin olmayanların oranı %14,3 (24 kişi) iken sözleşme istemeyenlerin oranı %0,6'da (1 kişi) kaldı.

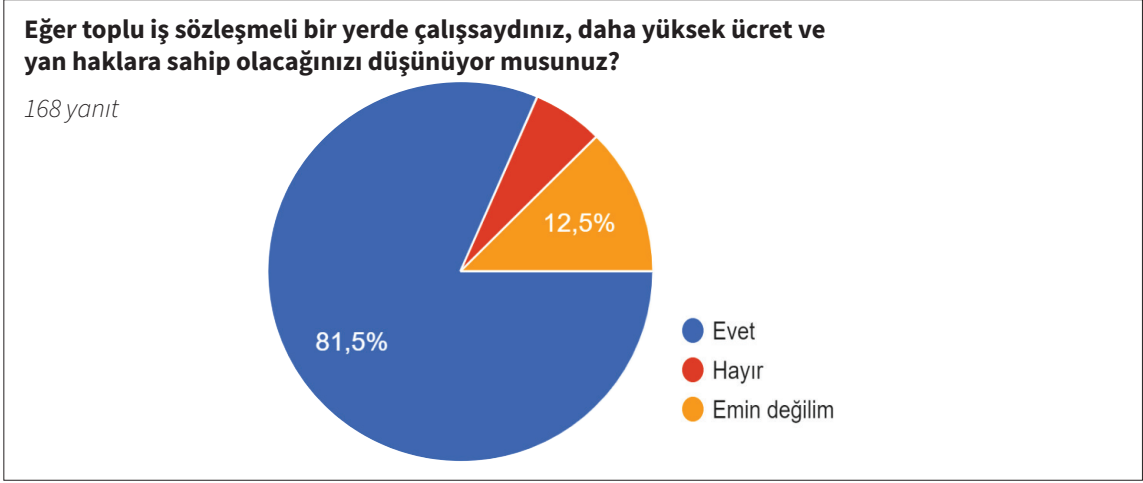
1- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %71,4'ü, işyerinde şu an bir toplu iş sözleşmesi olsaydı ekonomik ve sosyal haklarının daha iyi olacağını düşünüyor. Bu soruya “hayır” diyenlerin oranı %7,1 (12 kişi), “emin değilim” diyenlerin oranı %21,4 (36 kişi).

1- Yetkisiz İşyerleri Anketi Sonucu:

Katılımcıların %81,5'i sözleşmeli bir işyerinde çalışıyor olsaydı daha yüksek ücret ve yan haklara sahip olacağını düşünüyor. Bu soruya "emin değilim" diyenlerin oranı %12,5 (21 kişi), "hayır" yanıtı verenlerin oranı %6 (10 kişi).

Yetkisiz işyerleri anketinde yer alan yukarıdaki üç soruya verilen yanıtlar, sözleşmelerin gazeteciler arasındaki pozitif algısını göstermektedir. Gazeteciler sendikalaşmak, toplu iş sözleşmeli bir düzende çalışmak istiyor. Sözleşmeli bir işyerinde çalışması halinde ücretlerinin ve yan haklarının iyileşeceğini düşünüyor. Diğer yandan söz konusu mevcut işyerleri olunca, muhtemel bir sözleşmenin ekonomik ve sosyal haklarını iyileştireceği konusunda bir miktar çekince duymaktalar. Bu görüşün birçok sebebi olabilir. Güvensizlik, sendikanın işyerinde başarılı olamayacağına dair inanç, işverene karşı duyulan korku, işletmenin finansal kapasite ve becerisinin yetersiz olduğu fikri, vb. sıralanabilir. Diğer yandan işyerinde hem sözleşme isteyen hem de haklarının daha iyi olacağını düşünen üyelerin çoğunluğu, örgütlenmeyi dert edinen kimseler için umut vaat etmekte.

xxvi. Anket Verilerinin Genel Değerlendirmesi

Yukarıda oldukça kapsamlı bir şekilde tek tek tartışılan anket sonuçlarını genel olarak değerlendirdiğimizde aşağıdaki başlıklar öne çıkıyor:

1. Katılımcıların meslek kıdemlerinin dengeli bir dağılım göstermektedir.
2. Her iki grupta da katılımcıların ezici çoğunluğu gazetecidir.
3. Sendika üyelerinin işletme ölçeğine göre dağılımıyla, katılımcıların çalıştıkları işletmelerin ölçek dağılımı arasında kayda değer bir fark görünmemektedir.
4. Ücretler, özellikle yetkisiz işyerlerinde yoksulluk sınırının altında kalmaktadır. Yetkili işyerlerinde yoksulluk sınırının üzerinde net kazancı olanların oranı %25,4 iken, yetkisiz işyerlerinde bu oran sadece %4,2'de kalmaktadır.
5. Katılımcıların, ücretleri dışında çoğunlukla ek gelirleri bulunmamaktadır.
6. Özellikle yetkisiz işyerlerindeki üyelerin yaklaşık yarısı, geçinmek için ailesinden maddi destek almaktadır.
7. Özellikle yetkisiz işyerlerindeki üyelerin yarıdan fazlası, aylık geliriyle tüm ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır.
8. Her iki grupta da katılımcıların 1/4'ünden fazlası, temel ihtiyaçlarını karşılamak için aylık en az 30.000 TL'ye ihtiyaç duymaktadır.
9. Katılımcıların 3/4'ü geçinmek için bir ek iş yapmıyor ancak fırsat olsa yapmaya hazır.

10. Gelirlerinin büyük bölümü barınma/kira, ulaşım ve beslenme/gıdaya harcanmaktadır.
11. Katılımcıların önemli bir kısmı kendisini yoksul hissederken, çoğunluğu da kendisini düşük gelir grubunda görmektedir.
12. Sosyal ve kültürel gelişim için katılımcıların ayırdığı aylık bütçe geçen yıla kıyasla ciddi oranda azalmıştır.
13. Ülkedeki ekonomik durum sadece yetkili işyerlerindeki sözleşmeleri değil, yetkisiz işyerlerindeki ekonomik ve sosyal hakları da baskılamaktadır.
14. Katılımcıların büyük çoğunluğu geçen yıla kıyasla alım gücünün düştüğünü ifade etmekte. Her iki grupta da katılımcıların neredeyse tamamı, enflasyon nedeniyle geçen yıla kıyasla gelirinin eridiğini söyledi.
15. Ankete katılanlar için sıfır ya da ikinci el ev veya otomobil almak yakın vadede mümkün değil.
16. Katılımcıların yarısı kirada yaşamakta. Çoğunluğu, yaşadıkları evde tek gelir getirenin kendileri olmadığını beyan etmekte.
17. Hem yetkili hem de yetkisiz işyerleri anketinde gazetecilerin yarısından fazlası, fırsatı olsa daha iyi bir ücret karşılığında gazeteciliği bırakmaya hazır.
18. Katılımcılar için ülkedeki en önemli sorun ekonomi. Adalet ikinci sırada geliyor.
19. Yetkisiz işyerleri anketine katılan üyeler, ciddi oranda toplu iş sözleşmesi ve daha iyi haklar talep etmekte. Anket çıktılarından da görüleceği üzere, henüz tatmin edici bir noktada değiliz. Son birkaç yıl, fırtınaya hazırlıksız giren gemiciler misali biz gazetecileri ekonomik ve sosyal olarak oldukça kırılgan yakaladı. Tabloyu tersine çevirecek bir hamle yapmadığımız sürece de zorluklar azalmak yerine artacaktır. Diğer yandan birçok anket sorusunda yetkili işyerlerindeki üyelerin yetkisiz işyerlerindeki üyelere kıyasla iyi durumda olması, izlenmesi gereken yolu da göstermektedir.

SONUÇ

Gazeteciler bu yılı da cezaevlerinde, adliyelerde, emniyette geçirdi. İki seçim dönemi arasında basının durumunda herhangi olumlu bir gelişme olmadı. Aksine basına yönelik baskılar, tutuklamalar, gözaltılar Sansür Yasası'nın da ardından artarak devam etti.

Bu yılki basın özgürlüğü raporumuzda gazeteci yoksulluğunu odağa aldık. Çünkü gazetecilerin yoksullaşması da basın özgürlüğü ile doğrudan ilgili. Yoksulluğun olduğu yerde basına yönelik baskının boyutu da derinleşiyor. Raporumuzda gazetecilerin ekonomik ve sosyal düzeylerini bir anketle ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu yönüyle rapor; yoksulluğun, gazeteciler için neden önemli ve yakıcı bir sorun olduğuna dair önemli veriler içeriyor.

Anket sonuçlarından da görüleceği üzere gazeteciler kendini yoksul hissediyor. Hem yetkili hem yetkisiz işyerlerinde durum bu. Yetkili işyerlerinde tablonun görece iyi olması, sözleşmelerin sağladığı ekonomik ve sosyal faydalarla açıklanabilir. Diğer yandan ülkedeki ekonomik durumun, yetkili işyerlerindeki sözleşmeler üzerinde baskı oluşturduğu da anket verilerinden anlaşılıyor. Yine anket sonuçlarına göre gazetecilere göre ülkedeki en önemli sorun ekonomi, sonrasında ise adalet geliyor. Hem yoksul hem de mahkeme salonlarını mesken edinmiş gazeteciler için beklenen bir sonuç. Sürekli öğrenmeyi, yetenek, bilgi ve becerileri geliştirmeyi gerekli kılan bir meslek icra eden gazeteciler, yoksulluk nedeniyle sosyal ve kültürel gelişimlerine de yeterli kadar bütçe ayıramıyor. Bu durum gazetecileri hem yoksul hem de yoksun bırakıyor.

Ülkemizde gazetecilere ölümü (işsizliği) gösterip sıtmaya (yoksulluğa) razı eden bu adaletsiz düzeni değiştirmek için mücadele etmek, hâlâ tek çıkar yol olmayı sürdürüyor. Mücadelenin yolu da örgütlenmekten, sendikalaşmaktan geçiyor. Sözleşmelerin üyelere sağladığı faydaların artması, daha görünür olması ve sektörde norm haline gelmesi için gidilecek daha çok yolumuz var. 12 Eylül Darbesi öncesi TGS, ortalama gazete satışının %80'den fazlasını sağlayan beş gazetede sözleşme imzalama ve bunu sürdürme becerisini gösterdi. Bunun sağladığı ekonomik ve sosyal refahın 90'ların sonuna kadar sürdüğünü de dönemin sözleşmelerinden ve bu dönemi yaşamış gazetecilerin anlatımlarından biliyoruz. Benzer değil daha iyisi için yeniden örgütlü, sendikalı ve mücadeleciler bir gazetecilik mesleğine ihtiyacımız var. Bunu gerçekleştirdiğimiz takdirde yoksulluk da mesleğimiz için bir gündem olmaktan çıkacak. Ankete verilen yanıtlarda görüleceği üzere gazeteciler sendikalaşmak, toplu iş sözleşmeli bir düzende çalışmak istiyor. İşyerlerinde hem sözleşme isteyen hem de haklarının daha iyi olacağını düşünen üyelerin çoğunluğu, örgütlenmeyi dert edinen bizler için umut vaat ediyor.

Ülke ekonomisinden kaynaklı yapısal sorunlar, tek başına sendikalar ve onların tekil sözleşmeleri ile frenlenemez boyuta gelmiş durumda. Yapısal sorunların neden olduğu gelir adaletsizliğini, yüksek enflasyonu, düşen alım gücünü ve yoksulluğu milyonlarca yurttaş gibi gazeteciler de derinden yaşıyor. Bu gerçeklik, gazetecilerin ekonomik ve sosyal haklarını dert edinen sendikaların ve meslek örgütlerinin daha güçlü ve sürdürülebilir birlikler kurması gerektiğine işaret ediyor.

tgs

TÜRKİYE GAZETECİLER SENDİKASI
www.tgs.org.tr